ARH Diss. B-26712

Tartu Riiklik Ülikool

NSV Liidu ajaloo kateeder

M.Kubo

Sotsialistliku võistluse parteilise juhtimise küsimusi möningates Eesti NSV ettevõtetes aastatel 1968-1970

Diplomitöö

Juhendaja: vanemõpetaja
K.Koger

TRÜ NSV Liidu ajaloo kat.
Inv. nr. 2203

Tartu 1970

S I S S E J U H A T U S

Võistluse uurimise vajadusele juhtis tähelepanu juba uusaja materialismi esimene suurkuju Francis Bacon. Ta kirjutas: "Filosoofid peaksid usinasti uurima kombe, kasvatuse, eeskuju, jäljendamise, võistluse, seltsimise, ... mõjusid ja jõudu, sest need on asjad, mis valitsevad inimeste kombeid, nende tegurite kaudu vormitakse ja muudetakse taltsaks vaim"[1]. Võistluse küsimusi ühiskonna arengus on oma töödes vaadelnud utoopilise sotsialismi teoreetikud.[2]

Teadusliku aluse mitmete võistluse probleemide uurimisele rajasid Karl Marx ja Friedrich Engels.[3] Esimesena marksismi klassikutest tõstatas V.I.Lenin võistluse organiseerimise ülesande sotsialistlikus ühiskonnas. Lenin omistas võistlusele tähtsa koha sotsialismi ülesehitamises.[4] Võistluse uurimise ja teadusliku suunamise tähtsust rõhutati juba VK(b)P IX kongressil.[5]

Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei kui nõukogude ühiskonna majandusliku, sotsiaalse, poliitilise ja vaimse elu

---

1 F.Bacon. The Advancement of Learning. Vt. lähemalt Will Durant. Lood filosoofia ajaloost II, Tartu, 1937, klk.32.

2 Vt. И.Зильберфарб. Социальная философия Шарля Фурье. М., 1964, стр.56, 136, 148; Г.Мабли. Избранные произведения. М.-Л.,1950, стр.20.

3 Üksikasjalikumalt on seda käsitlenud K.Koger. Vt. lähemalt K.Koger. Mõnda K.Marxi ja F.Engelsi võistlusekäsitlusest. TRÜ Toimetised. Vihik 203. Töid NLKP ajaloo alalt V, Tartu, 1967, lk.3-29.

4 V.I.Lenin. Kuidas organiseerida võistlust?, T., 26.kd., lk.373-382.

5 Vt. NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, 1.kd., Tallinn, 1956, lk. 479.

arengu koordineerija ja suunaja on niisiis Suurest Sotsialistlikust Oktoobrirevolutsioonist alates üha enam osutanud tähelepanu võistluse organiseerimise ja juhtimise küsimustele.

NLKP Keskkomitee teesides "Vladimir Iljitš Lenini 100. sünni-aastapäevaks" on öeldud: "V.I.Lenin omistas töötajate sotsialistlikule võistlusele suure tähtsuse ühiskondliku tootmise arendamises. Lenini juhendit täites püüab partei täielikult kasutada töö materiaalse ja moraalse stimuleerimise kõiki vorme ning arendada sotsialistlikku võistlust, mis avab suure tegevusvälja initsiatiivile, loovale algatusele"[1]. Teesides toonitatakse, et ametiühingutele kuulub eriline osa sotsialistliku võistluse ja kommunistlikku töössesuhtumise liikumise arendamisel.

NSV Liidu rahvamajanduse käesoleval arenguastmel on tööviljakuse tõstmise meetodid samuti muutunud. Vähenevad tootmise arendamise ekstensiivsed võimalused. Tähtsamaks arengusuunaks kujuneb tootmise intensiivistamine, mis nõuab teadusele tugineva "... tootmise organiseerimise ja juhtimise ajakohase, kõige ratsionaalsema süsteemi loomist..."[2].

Võistlus on üheks faktoriks tööviljakuse tõstmise intensiivsete meetodite süsteemis. Seepärast vajab võistluse juhtimine teaduslikku lähenemist. Kahjuks puudub meil tänini teaduslik, terviklik sotsialistlikus ühiskonnas esineva võistluse teooria. Võistlust juhitakse peamiselt praktilisi kogemusi arvestades, sageli vaid juhtija subjektiivsetest seisukohtadest lähtudes. Teoreetilises kirjanduses aga pole ühtset seisukoha sotsialistlikus ühiskonnas esineva võistluse olemuse, arenguprotsessi ja juhtimisprintsiipide suhtes. See raskendab praktikas võistluse paremat ärakasutamist.

---

1 Vladimir Iljitš Lenini 100. sünni-aastapäevaks. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee teesid, Tallinn, 1970, lk.49.

2 ibidem, lk.47-48.

Kõike eeltoodut arvestades selgub, et vajalik on uurida nii võistluse teoreetilisi probleeme kui ka üldistada võistluse juhtimise praktilisi kogemusi. Mõlemad võistluse uurimise aspektid täiendavad teineteist.

Käesoleva töö autor seadiski eesmärgiks esitada kõigepealt lühiülevaade võistluse teadusliku uurimise alasest olukorrast. Seejärel selgitada välja V.I.Lenini lähenemise viis võistlusele, visandada tema vaadete süsteem ja anda omapoolne hinnang võistluse olemuse, arenguprotsessi kohta.

Rea nõukogude võistluseuurijate viimaste aastate seisukohtade tundmaõppimine on tähtis kõigepealt selleks, et mõista olemasolevaid teoreetilisi kontseptsioone ja töötada välja teaduslikult põhjendatud metoodika sotsialistliku võistluse tundmaõppimiseks.

Teiseks seisis käesoleva töö autori ees ülesanne teha kindlaks (kasvõi üldjoontes) teooria ja praktika vahekorra, nende vastavuse aste.

Sotsialistliku võistluse praktika tundmaõppimisel on peamisteks uurimisobjektideks Tartu Tarbijate Kooperatiiv, Tartu Kammivabrik, Tallinna trikotaaživabrik "Marat". Kõik kolm ettevõtet kuuluvad erinevatesse riiklikesse süsteemidesse ja on erineva tegevusprofiiliga.

V.I.Lenini tööde uurimisel on allikateks eestikeelne V.I.Lenini "Teoste" väljaanne, mis on tõlgitud V.I.Lenini venekeelse "Teoste" neljanda väljaande järgi.

Nõukogude võistluseuurijate seisukohtade analüüsimisel on kasutatud aastatel 1950-1970 ilmunud monograafiaid, artiklite kogumikke.

Samuti on kasutatud ajakirjades "Вопросы философии", "Философские науки", "Вопросы экономики", "Экономические науки", "История СССР", "Вопросы истории КПСС", "Коммунист", "Социалистический труд", "Вестник Ленинградского Университета", "Вестник Московского Университета", "Eesti Kommunist" ja ajalehtedes "Правда", "Известия", "Экономическая газета", "Советская индустрия", "Труд", "Rahva Hääl", "Noorte Hääl" artikleid.

Võistluse juhtimise praktika tundmaõppimisel on kasutatud Üleliidulise Ametiühingute Kesknõukogu ning ENSV Ametiühingu Nõukogu ja vastavate vabariiklike ametiühingukomiteede määruseid ja otsuseid, partei- ja ametiühinguorganisatsioonide jooksvaid arhiive, asutuste ja ettevõtete statistilisi materjale, eksperimendi päevikuid, vaatluste tulemusi.

Käesolev töö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis "V.I.Lenin võistlusest. Sotsialistlikus ühiskonnas esineva võistluse teoreetilisi probleeme" analüüsitakse võistluse mõiste avamist, võistlusteooria edasiarendamist tänapäeval, võistluse juhtimise mõningaid aspekte. Käsitlemist leiavad V.I.Lenini vaated võistlusele kapitalistlikus ühiskonnas, üleminekul kapitalismilt sotsialismile, leninlikud võistluse juhtimise printsiibid.

Teises peatükis "Võistluse organiseerimise ja juhtimise küsimusi mõnedes Eesti NSV asutustes ja ettevõtetes aastatel 1968-1970" leiab käsitlemist võistluse juhtimise alane olukord Tartu Tarbijate Kooperatiivis, Tartu Kammivabrikus ja Tallinna trikotaaživabrikus "Marat". Ettevõtete sisese võistluse suunamise analüüsimisel osutatakse peamine tähelepanu võistluse juhtimisprotsessile ja juhtimise struktuurile, eriti parteiorganisatsioonide osale võistluse juhtimisel.

1. peatükk

V. I. LENIN VÕISTLUSEST. SOTSIALISTLIKUS ÜHISKONNAS ESINEVA VÕISTLUSE TEOREETILISI PROBLEEME

§ 1. ÜLEVAADE SOTSIALISTLIKU VÕISTLUSE TEADUSLIKU UURIMISE ALASEST OLUKORRAST

Võistlusealase kirjanduse läbitöötamine (seda kinnitavad rida võistluse uurijaid ka ise[1]) tekkis käesoleva töö autoril mulje, et sotsialistliku võistluse ajaloo ja võistluse praktikaga seotud probleemide ring on kujunenud üheks enamkäsitletud teemaks eriti ajaloo alases teaduslikus kirjanduses. Sotsialistliku võistluse uurimisest tervikuna on aga osa võtnud erinevate erialade spetsialistid.

Produktiivne on olnud võistluse uurimine seoses Nõukogude Liidu töölisklassi kujunemisega seotud probleemide uurimisel.[2] Sotsialistliku võistluse käsitluse teaduslik tase tõuseb pidevalt. Vaated, mis domineerisid paar aastakümmet tagasi, on nüüd suures osas vananenud. Uudiskirjandus toob üha rohkem uusi mõtteid ja uusi probleemide lahendusi kaasaegsetes uurimustes. Nendes püütakse vabaneda kujunenud stampidest. Esineb erinevaid lähenemisviise võistlusele, sageli üksteist välistavaid.

Võistluse uurimise erinevatest aspektidest

Mõnede autorite arvates on võistlus ühiskondlikes suhetes tekkiv nähtus, mis esineb inimelu paljudes sfäärides:

---

1 Р.Я.Хабибулина. Особенности социалистического соревнования. В сб. "Рабочий класс СССР на современном этапе", Изд.-во Ленинградского университета, 1968, стр.26.

2 Märkigem siinjuures Г.Н.Евстафьев. Социалистическое соревнование - закономерность и движущая сила экономического развития Советского общества, М., 1952; Н.А.Лохманенко. Соревнование в социалистическом обществе, Минск, 1963; Н.В.Лебедева, О.И.Шкаратан. Очерки истории социалистического соревнования, Лениздат, 1966.

töös, ühiskondlikus tegevuses, elu-olus, spordis, kunstis, jm.[1]. Võistlust sotsialistlikus ühiskonnas organiseeritakse mitmetel erinevatel aladel. Suurem tähtsus on võistluse uurimisel omistatud võistlusele tootmistegevuses. Siin ühendatakse töötajate võistlus tööprotsessis selliste majanduslike nähtustega nagu tööviljakuse tõus, plaani täitmine jne.[2] Rida uurijaid väidab samal ajal, et sotsialistlik võistlus avaldab mõju vahetuse sfäärile ning on seotud väärtusseadusega, isemajandamisega, kasumiga. Nende arvates sai sotsialistlik võistlus vahetuse sfääris ilmutada alles pärast majandusreformi.[3] Viimasel ajal ongi võistlust sotsialistlikus ühiskonnas hakatud uurima ja mõistma võistlusest kui majanduslikust nähtusest lähtudes.[4] Võistlust käsitatakse kui majanduslikku kategooriat.[5] Viimasena viidatud autorid lähtuvad V.I.Lenini ideedest.

---

1 В.П.Зайкин. Соревнование и разделение труда в социалистическом обществе. В сб. "Экономические проблемы технического прогресса в СССР", Изд.-во Ростовского Университета, 1968, стр. 130; V.Ojakäär. Dżässmuusika, Tallinn, 1966, lk.4; Г.А.Кулагина. 100 игр по истории, М., 1967, стр.8.

2 Vt.näiteks Л.С.Вляхман, Ю.А.Гранаткин. Экономика социалистической промышленности, Изд.-во Ленинградского Университета, 1967.

3 В.П.Зайкин, Е.И.Головко. Влияние товарного производства на соревнование при социализме. В сб. "Тезисы докладов", Ростов-на-Дону, 1967, стр. 121-125.

4 И.Суслов. Ленинские принципы организации социалистического соревнования и хозрасчетные интересы, "Экономические науки", 1970, № 1, стр.3.

5 В.Ракитский. Ленинское учение о социалистическом соревновании, "Вопросы экономики", 1970, № 3, стр.32.

Uudsest, eetilis-esteetilisest aspektist uurib võistlust G.Apresjan. Tema arvates saab võistlus sotsialistlikus ühiskonnas üheks tähtsamaks majandusliku, sotsiaal-poliitilise ja moraalse arenemise faktoriks, mis soodustab uue isiksuse formeerumist ja kasvu.[1]

Nõukogude sotsiaalpsühholoogid on oma töödes tagasihoidlikult uurinud võistluse küsimusi. Tähelepanu on peamiselt suunatud võistlusnähtuste tekkimisega seotud probleemidele.[2] Sotsiaalpsühholoogias alles toimub diskussioon selles, kas lugeda inimeste psühholoogiline koostegevus teisejärguliseks, täiendavaks iga indiviidi psüühikale või vastupidi, inimese psüühika eripära seisab selles, et temas on sotsiaalpsüühilised nähtused esmased ja sügavamad individuaalsest psüühikast.[3] Võistlust on uuritud ka spordipsühholoogia aspektist.[4]

Loetlemata kõiki uurimise aspekte ja resultaate, tooksime siinkohal ära mõned võistluse uurijate olulisemad arvamused võistluse uurimise protsessi enda kohta. V.Kolbanovski märgib, et kogu sotsialistliku võistluse areng, mis on laialdast valgustamist leidnud partei dokumentides, ei ole saanud sotsiaalpsühholoogilise uurimise objektiks.[5]

---

1 Г.З.Апресян. Ленинские идеи о строении нового и этико-эстетические аспекты социалистического созидания, "Философские науки", 1970, № 1, стр.26.

2 Vt. сб. "Проблемы общественной психологии". М., 1965; Б.Ф. Поршнев. Социальная психология и история, М., 1966.

3 Б.Ф.Поршнев. Элементы социальной психологии. В сб. "Проблемы общественной психологии", М., 1965, стр.171.

4 А.Ц.Пуни. Психологическая подготовка к соревнованию в спорте, М., 1969.

5 В.Н.Колбановский. Предмет, методы и актуальные проблемы советской общественной психологии. В сб. "Проблемы общественной психологии", стр.146.

Sama mõttekäik läbib ka L.Savitskaja tööd. Tema arvates on sotsialistliku võistluse uurimine jäänud ainult plaanitäitmise jälgimiseks. L.Savitskaja toonitab, et töölisklassi ajaloo uurijad peaksid julgemalt kasutama teiste erialade uurimismeetodeid ja -tulemusi. Alles viimasel ajal on ilmunud esimesed katsed vaadelda nimetatud nähtusi sotsiaalpsühholoogilisest aspektist.[1] Niisiis, sotsialistlikku võistlust on käsitlenud mitmed ühiskonnateadused. Kuni viimase ajani aga ei ole antud ammendavalt võistluse mõiste teaduslikku käsitlust. Tuleb rõhutada, et meie kirjanduses ei ole ~~alati~~ avatud võistluse kui ühiskondliku nähtuse olemust[x]. Öeldule viitab V.Zaikin öeldes, et ei ole võistluse kui inimeste suhtlemise vormi ühtset määratlust, mis oleks võetud sõltumatult konkreetsetest ühiskondliku elu sotsiaal-majanduslikest tingimustest.[2]

Väga erinevalt on defineeritud ka sotsialistlikus ühiskonnas esinevat võistlust. On pikemata selge, ja seda kinnitab ka V.Zaikin, et suured lüngad sotsialistliku võistluse teoreetilises uurimises viivad vigadeni võistluse praktikas, võistluse rakendamisel.[3]

Vaatleksime järgnevalt mõningaid teadlaste seisukohti võistluse olemuse ja ülesannete kohta.

Võistluse olemuse ja ülesannete uurimisest

Lähtudes sellest, et kapitalistlikus ühiskonnas viib tootmise ja ühiskonna arengut edasi konkurents, näeb osa

1 Л.М.Савитская. Некоторые вопросы историографического исследования Советского рабочего класса, "Вестник Ленинградского Университета. История. Язык. Литература.", 1969, № 14, стр.21-22.

x Mõtleme siin mõiste avamist tema kõige üldisemal, abstraktsel kujul, nagu näiteks mõiste "töö" defineerimist, sõltumata konkreetses ühiskonnas esinevatest töövormidest.

2 В.П.Зайкин, Op. cit., стр.128.

3 В.П.Зайкин. Социалистическое соревнование как социально-экономическая категория. В сб. "Тезисы докладов", Ростов-на-Дону, 1967, стр.147-148.

teadlasi sotsialistlikus võistluses efektiivset sotsialistliku ühiskonna liikumapanevat jõudu.[1] Eriti levis selline vaade viiekümnendatel aastatel. Näiteks möistab G.Jevstafjev sotsialistlikku võistlust kui sotsialismi kogu majandusliku, poliitilise ja kultuurilise elu regulaatorit, mis toimib kõikides ühiskondliku elu valdkondades.[2] Ka kaasaja filosoofia õpikutes esineb väide, et sotsialistlik võistlus on sotsialistliku tootmise võimsam liikumapanev jõud.[3] Veelgi suurema tähtsuse omistab võistlusele, sealhulgas ka sotsialistlikule võistlusele V.Zaikin. Tema arvates võistlus

1/ aktiviseerib inimese möju loodusele;

2/ tugevdab inimeste koostegevust;

3/ aitab kaasa inimese arengule.

V.Zaikini arvates on võistlus inimühiskonna arengu tähtsaim faktor, tema liikumise vorm. Ta väidab, et võistlus avaldub pidevalt, on ühiskonnale omane sisemine joon ja iseloomustab ühiskonda ühest tähtsamast küljest - loomingulisest, loovast ja esineb järelikult ühiskonna arengu seadusena.[4]

Käesoleva töö autori arvates ei ole teadusliikult öige läheneda võistlusele kui ühiskonna tähtsamale arenguseadusele. Seda nii kapitalistlikus ja ka sotsialistlikus ühiskonnas.

Öigustatult on märkinud rida teadlasi, et marksismi-leninismi klassikud möistsid regulaatorina ainult niisugust seadust, mis reguleerib kogu majanduslike suhete süsteemi, kogu majanduslikku protsessi. Kapitalistlikus ühiskonnas tegutseb majanduse "seaduste täideviija" osas konkurents, tema reguleerijana toimib aga väärtusseadus. Siinjuures esinevad kapitalismis konkurents ja väärtusseadus kui reguleerimi-

---

1 А.Бирман. Реформа и ты, "Молодой коммунист",1970, № I, стр.86.

2 Г.Н.Евстафьев, op.cit.,стр.20-21, 42.

3 A.Spirkin. Marksistliku filosoofia kursus, Tallinn,1966, lk.331.

4 В.П.Зайкин. Соревнование и разделение труда в социалистическом обществе, стр. I28.

se mehhanismid stiihiliselt.[1] Veelgi enam. Majanduslike protsesside reguleerimine kõigis ühiskondades ei toimu mitte ainult ühe seaduse kaudu, vaid sellele tootmisviisile omaste majanduslike seaduste süsteemi kaudu.[2]

Peamiseks sotsialistliku ühiskonna reguleerijaks on seni peetud rahvamajanduse plaanipärase arenemise seadust. Rahvamajanduse plaanipärase arenemise seadus ei olevat stiihilis-automaatne, vaid teadlikult põhjendatud, kontrollitav ja rakendatav.[3] J.Kronrod peab sotsialismi objektiivseks majanduslikuks mehhanismiks hoopis materiaalsete huvide, stiimulite ja majanduslike vormide süsteemi (ühiskondlikud , kollektiivsed, isiklikud), mille kaudu realiseeruvad majandusseadused. Seepärast on tema arvates tähtis masside tegevuse organiseerimise kõigi vormide õige arendamine, masside majandusliku tegevuse iseseisvuse arendamine.[4]

Järelikult ei saaks võistlust sotsialistlikus ühiskonnas lugeda ühiskondlikes ja majanduslikes suhetes peamiseks reguleerijaks.

Mõned autorid näevad sotsialistlikus võistluses uut suhet tootjate vahel, sotsialismi spetsiifilist tootmissuhet.[5]

---

1 Я.Кронрод. Объективные и субъективные факторы в развитии социалистической экономики, "Экономические науки", 1969, № 7, стр. 20-21; В.Г.Смольков. В.И.Ленин о роли соревнования в ускорении общественного прогресса, "Вопросы философии", 1970, № 2, стр.31; K.Koger. Marksistlik-leninlikust võistluse käsitlusest ja sotsialistliku võistluse parteilise juhtimise küsimustest Eesti NSV tööstuses aastail 1958-1965. Dissertatsioon. Tartu, 1969, lk.144-156.

2 Vt. В.Пешехонов. Планомерное развитие социалистической экономики. Экономическая роль социалистического государства, "Экономические науки", 1969, № 5, стр.88-106.

3 Vt. ibidem.

4 Я.Кронрод, op. cit. , стр.20-21.

5 И.И.Кузьминов. Коллективность как основа социалистического производства. В сб. "Социалистический производительный коллектив как категория политической экономики", М., 1966, стр.13; А.И.Косичев. Учение В.И.Ленина о социализме, М., 1970, стр.57.

Leninliku metodoloogia põhjal, nagu me seda hiljem näeme, ei saa toetada ka niisugust seisukohta, sest võistlus ise on sotsialistlikes tootmissuhetes avalduv nähtus. Võrreldes kapitalistlikes tootmissuhetes tekkiva võistlusega on sotsialismis tekkiva võistluse avaldumise vormid spetsiifilised.

Pikka aega valitsenud ja ka tänapäeval siin-seal uuesti esile kerkiv seisukoht sotsialistlikus ühiskonnas esineva võistluse defineerimisel on võistluse tõlgendamine meetodina. Ühed autorid kirjutavad, et sotsialistlik võistlus on sotsialismi ja kommunismi ehitamise meetod[1], teised - sotsialistlik võistlus on tähtsaim masside mõjutamise meetod.[2] Kolmandad aga peavad seda uue inimese kasvatamise vahendiks.[3]

Viidatud autorite arvates tuleb võistlust juurutada massidesse, muuta võistlus elutavaks, harjumuseks.[4]

Huvitav on selle suuna esindajate vaade võistluse tekkimise mehhanismile. Nende arvates algab võistlus vastastikuste kohustuste võtmisega, lepingute sõlmimisega. Võistlus pidada olla ainult massiline.[5] Ka niisuguste seisukohtade esitamisel toetutakse V.I.Lenini ideedele. Kuid nagu näeme eespool[x], on Lenini võistlusekäsitlus teistsugune.

Võistlust peetakse ka masside loomingulise algatuse,

---

1 В.Н.Колбановский. В.И.Ленин и проблемы социальной психологии. В сб. "Проблемы общественной психологии", М., 1965, стр.60-61; Я.С.Калакура. Коммунистическая партия Украины в борьбе за повышение и дальнейшее развитие ленинских принципов социалистического соревнования /1959-1965 гг./. Автореферат. Львов, 1968, стр.3; П.А.Хромов. В.И.Ленин о производительности труда, М., 1969, стр.76.

2 Н.Б.Лебедева, О.И.Шкаратан. Очерки истории..., стр.22-23.

3 Р.Я.Хабибулина. Поколение ударников, "Вопросы истории КПСС", 1963, № 12, стр. 113-115.

4 Vt.ka Г.Н.Евстафьев, op. cit., стр.28, 43.

5 Н.Б.Лебедева, О.И.Шкаратан, op.cit., стр.22-23.

x Vaata käesolev töö, lk. 21-40

aktiivsuse, initsiatiivi kasvatuse vahendiks.[1] Masside loomingut peetakse sotsialistliku võistluse jõuks, tema efektiivsuse aluseks.[2] Näiteks väidab N.Litvinenko, et rahva looming kutsus ellu sotsialistliku võistluse erinevad vormid, mis on suunatud sotsialismi ehitamise protsesside kiirendamisele.[3] Meie arvates on võistluse käigus, võistluse protsessis võimalik avalduda inimese looval algel, initsiatiivil. Võistluses saab avalduda rahva looming (st. mitte võistlus ei ole vahend algatuse kasvatamiseks ja rahva looming ei kutsu esile võistlusnähteid).

V.Kulitšenko seob sotsialistliku võistluse hoopis kriitika avaldamise võimalusega.[4]

Nagu näeme, omistatakse võistlusele sotsialistlikus ühiskonnas küllalt suure ülesannete arvuga funktsioon. Loomulikult võib sellel pinnal tekkida järeldus, et võistlus on ühiskonna arengu tähtsaim seadus. Teadlaste selline lähenemisviis ei tulene arusaadavalt nende võhiklikkusest. Meie arvates on põhjus siin järgmises. Vahetatakse ära küsimus võistlusest "iseeneses" tema avaldumise vormidega, võistluse funktsioonide ja kohaga konkreetses ajaloolises formatsioonis. Hoopis halvem on sellisest teoreetilisest alusest tulenev praktikute tegevus, kes töepoolest "kasutavad" võistlust meetodina, "juurutavad" ning "viivad" seda massidesse.

---

1 И.А.Алуф. В.И.Ленин о коммунистическом отношении к труду, "Вопросы истории КПСС", 1965, № 12, стр. ; А.Ляпин, А.Гржегоржевский. Технический прогресс и развитие социалистического труда, "Социалистический труд", 1969, № 1, стр. 7-18; В.А.Чагин. Субъективный фактор, М., 1968, стр.109.

2 А.Андреев. Инициатива масс - мощный источник подъема сельского хозяйства, "Коммунист", 1968, № 9, стр.37.

3 Н.Г.Литвиненко. О единстве теории и практики в социальном познании. В сб. "Проблемы познании социальных явлении", М., 1968, стр.47-48.

4 В.А.Куличенко. Роль критики и самокритики в управлении социалистическим обществом. В сб. "Научное управление обществом", вып. 2, М., 1968, стр.276-277.

Nagu märgib meie arvates põhjendatult D.Zerkin, tähendab võistluse käsitlemine meetodina sama, mis ära vahetada töö järgi jaotamise objektiivne seadus ja konkreetsed töötasustamisvormid.[1]

Tooksime veel järgnevalt mõned katsed võistluse mõiste defineerimise kohta.

V.Zaikin kirjutab: "Võimete realiseerimise pinnal tekivad inimeste vahel igas ühiskonnas igasuguste sotsiaal-majanduslike tingimuste juures suhted, mis kujutavad endast spetsiifilist nähtust ja on omased inimühiskonnale. See nähtus ongi võistlus"[2].

V.Smolkov arvab, et igasuguse võistlustegevuse juhtmõtteks on võistlus, rivaliteet (**состязание, соперничество**), inimeste vahel tegevuse erinevates sfäärides, püüd mitte maha jääda, vaid ette jõuda, ületada üksteist millegis.[3]

K.Koger väidab, et võistlus on sotsiaalne (sotsiaal-psühholoogiline) nähtus, mis tekib inimeste ja kollektiivide vahelistes suhetes objektiivsena, ühiskondliku kontakti, kollektiivse tegevuse tulemusena. Võistluse tingimused kujunevad välja objektiivselt, ühiskonna arengu käigus, ajalooliste vajaduste ning inimeste reaalse arenemise tulemusena.[4]

Püüdmata siin ammendada erinevate definitsioonide rohkust, märgiksime siiski etterutates järgmist. Toetudes marksismi-leninismi klassikute tööde analüüsile ning teadlaste uurimustele, võib väita:

1. Võistlus esineb erinevates ühiskondlik-majanduslikes formatsioonides.
2. Võistlus on inimeste ja nende koostegevuse vormide vahelistes suhetes tekkiv nähtus.

---

1 Д.П.Зеркин. Источники и движущие силы развития социалистического общества. Изд.-во Ростовского Университета. Ростов-на-Дону, 1966, стр.111-113.

2 В.П.Зайкин. Соревнование и разделение труда..., стр.128.

3 В.Г.Смольков. В.И.Ленин о роли соревнования в ускорении общественного прогресса, "Вопросы философии", 1970, № 3, стр.30.

4 K.Koger. Marksistlik-leninlikust võistluse käsitlusest, lk. 325.

3. Seejuures on võistlusel avaldumise eri sfäärides oma spetsiifilised vormid.
4. Erinevates formatsioonides avalduvad võistluse spetsiifilised vormid kas tugevamini või nõrgemini, olenevalt ühiskonna arengu tasemest.

Võib nõustuda D.Zerkiniga, et võistluse areng on objektiivne, on sotsioloogiline seadus.[1]

Sotsialistlikus ühiskonnas esineva võistluse üheks iseloomulikuks jooneks on võistluse avaldumine sotsialistlike tootmissuhete baasil, mis on üha enam muutumas seltsimehelik koostöö ja vastastikuse abistamise suheteks. Samal ajal tuleb nõustuda G.Gakîga, et ka sotsialismi tingimustes säilib teatud määral rivaliteet (**состязание, соперничество**).[2]

Objektiivne ja subjektiivne võistluses

Võistlust uurinud teadlased (R.Habibulina, V.Zaikin, N.Lebedeva, O.Škaratan) eristavad sotsialistlikus ühiskonnas esineval võistlusel objektiivse ja subjektiivse külje.

Objektiivse küljena märgib R.Habibulina, et võistluse objektiivne element on seotud tootlike jõudude arengutasemega.[3] V.Zaikin ütleb, et võistlusel on objektiivne alus. Võistluse aluseks on sotsiaal-majanduslikud, materiaalsed tingimused, mis vahetult määravad inimeste loomingulise aktiivsuse ühes või teises ühiskonnas.[4]

N.Lebedeva ja O.Škaratan arvavad, et sotsialistliku võistluse spetsiifika on selles, et ta avaldub siis, kui on loodud sotsialistlikud tootmissuhted (objektiivne faktor).[5]

---

1 Д.П.Зеркин, op.cit. , стр.III-II3.
2 Г.М.Гак. Диалектика коллективности и индивидуальности, М., I967, стр.I48, I52.
3 Р.Я.Хабибулина. Особенности социалистического соревнования, стр.27.
4 В.П.Зайкин. Соревнование и разделение труда, стр.I30.
5 Н.Б.Лебедева, О.И.Шкаратан. Очерки истории..., стр.2I.

Subjektiivseks loevad R.Habibulina,N.Lebedeva ja O. Škaratan tootja enda arengut, tema teadvust, tema töössesuhtumist.[1]

V.Zaikini arvates on subjektiivne initsiatiivi, julge algatuse, ettevõtlikkuse ja inimeste loomingulise tegevuse külg võistluses.[2]

B.Tšagin toonitab moraal-psühholiste ja ideoloogiliste külgede avaldumist võistluses kui võistluse subjektiivset külge.[3]

Lisaksime, et võistluse subjektiivse külje üheks elemendiks on võistluse organiseerimine, juhtimine. Et võistlus on ise ühiskonnas objektiivselt tekkiv nähtus, siis võiks ülaltoodud võistluse objektiivset külge lugeda võistluse tekkimise objektiivseks aluseks.

Võistluse funktsioonidest.

Kirjanduses märgitakse peamiselt võistluse kolme funktsiooni (G.Jelissejev, L.Bljahman).

Esimene ja peamine võistluse funktsioon on majanduslik. See seisneb

1) enamratsionaalsete ja ökonoomsete lahenduste leidmises erinevate majanduslike ülesannete lahendamisel (eesrindlike kogemuste levitamine),
2) ettevõtte individuaalsete kulutuste viimises ühiskondlikult vajalike kulutusteni[4].

Üheks tähtsamaks faktoriks majanduse valdkonnas on töö-

---

1 Р.Я.Хабибулина, op.cit. , стр.27; Н.Б.Лебедева, О.И.Шкаратан, op.cit. , стр.21.

2 В.П.Зайкин, op.cit. , стр.130.

3 Б.А.Чагин. Субъективный фактор..., стр.112.

4 Г.Елисеев, Л.Бляхман. Ленинские принципы соревнования и современность, "Молодой коммунист", 1969, № 4, стр.4-5; Б.Ракитский. Ленинское учение о социалистическом соревновании, стр. 33.

viljakuse tõus. Iseloomustav näide töö intensiivistumisest (ja seega ka tööviljakuse tõusust) võistluse käigus on V.N. Pletnjova algatus.[1]

Tehniline progress meie maal kiireneb iga aastaga. Täielikult automatiseeritud suurtööstus on teadlaste arvates aga siiski kaugem perspektiiv. Seepärast ei ole elavtöö tootlikkuse kasvutempo hoidmine mitte vähema tähtsusega kui asjastatud töö kokkuhoid. Rahvamajanduses tegeleb ligikaudu 30-60% töölistest käsitsitööga.[2] Nagu näeme, on tööviljakuse tõstmise reservid elavtöö oskuslikuma kasutamise korral veel suured.

Teiseks võistluse funktsiooniks on eetiline, kasvatuslik.[3]

Eetilis-kasvatusliku funktsiooni sisuks on tööliste ja kollektiivide ettevõtlikkuse, algatuse, loomingu, iseseisvuse avaldumine, nende mõjulepääsemiseks eelduste loomine. Võistlus on selleks nähtuseks, kus avaldub uus töössesuhtumine, mille kaudu toimub inimeste kasvatamine ja enesekasvatamine seltsimeheliku koostöö ja abistamise vaimus.[4]

Võistlus täidab veel sotsiaalset funktsiooni.[5] Võistluse kaudu on võimalik kindlustada sotsialistliku majanduse juhtimise demokraatlik iseloom. Tõeliselt läbiviidud võistlust iseloomustab masside reaalne ja laialdane osavõtt juhtimisest. Võistluses saavad töölised ja talupojad võimaluse kontrollida tootmise arenemist, administratsiooni tegevust. Antud tähenduses võib seda võistluse funktsiooni nimetada ka poliitiliseks.

---

1 В.Кашина. Социалистические обязательства: экономическое обоснование и техническое обеспечение, Профиздат, 1968.

2 Я.Б.Кваша. Статистика новой техники, М., 1966, стр.49; З.Корнильчикова. Роль экономики живого и общественного труда в повышении эффективности производства, "Экономические науки", 1969, № 8, стр.23.

3 Г.Елисеев, Л.Вяхман, op. cit. , стр.4-5; Б.Ракитский, op. cit. , стр.33.

4 ibidem.

5 ibidem.

Kahtlemata ei ole ülalesitatud loeteluga ammendavalt avatud iga võistluse funktsiooni sisu ja ülesanded. Probleem vajaks sügavamat analüüsi nii teoreetiliselt kui ka praktiliselt.

Nagu nägime eespool, on võistluse eri aspektide uurimisel teadlaste seisukohtade vahel olulised lahkuminekud. Seepärast on eriline tähtsus V.I.Lenini vaadete sügavamal tundmaõppimisel.

Kuid V.I.Lenini seisukohtade lähem tundmine on tähtis veel ühest aspektist. Viimastel aastatel on palju vaidlusi sotsialistlike riikide teadlaste ja praktikute vahel tekitanud konkurentsi probleem. Vaatleksime lühidalt seda probleemi.

Seoses reformi labiviimisega sotsialistlike riikide majanduses 1965.aastast alates on taas teravalt päevakorda kerkinud sotsialistliku riigi majanduse reguleerimismehhanismide vormi olemus. Nii teoreetilises kirjanduses kui ka praktilises majanduselus on erinevaid, sageli risti vastukäivaid seisukohti.

Osa teadlasi leiab, et reform ei ole reguleeriv vahend üleminekuks turustiihiale.[1] Sotsialistliku riigi majanduses tegutseb kaks vastandlikku reguleerimismeetodit:

1) rahvamajanduse riiklik planeerimine, mis on kõrgem staadium kapitalistlikust anarhiast, konkurentsist;
2) reguleerimine rahalis-kaubaliste suhete abil, kusjuures kaubatootmist kontrollitakse ja suunatakse, mistõttu talle ei ole iseloomulik konkurents, ületootmine[2].

Viimastel aastatel toimunud tootmise kiire laienemine ja seoste ning suhete keerukus sotsialistlikus majanduses,

---

1 Я.Кронрод. Объективные и субъективные факторы в развитии социалистической экономики, "Экономические науки", 1969, № 7, стр.18.

2 В.А.Чагин. Субъективный фактор..., стр.155; В.Пешехонов. Планомерное развитие социалистической экономики, "Экономические науки", 1969, № 5, стр.88 - 106.

seoses teatud üleminekuga detsentralisatsioonile ja täielikule isemajandusele, näevad mõned teadlased[1] vajadust kasutada sotsialistlike ettevõtete vahel majanduslikku võistlust, konkurentsi. Niisuguste suhete kasutamisele on teatud osas läinud Jugoslaavia ja Ungari majandus[2].

Kapitalistlikusttootmises võetakse kasutusele planeerimismeetodeid. See võimaldab kodanlikel teadlastel väita, nagu toimuks kahe erineva süsteemi vahel konvergents. Nii märgib R.Aron, et kapitalismi ja sotsialismi vahel toimub pidev reguleerimismeetodite lähenemine.[3]

Kodanlikud teadlased unustavad aga märkida, et kahe erineva ühiskonnakorra reguleerimismeetodid tuginevad erinevatele omandussuhetele. Kapitalistlikule eraomandusele põhinev kaubandusliku konkurentsi ei saa samastada ega võrdsustada sotsialistlikus ühiskonnas (kus puudub eraomandus tootmisvahenditele) esineva majandusliku võistlusega. Tuleb aga tõdeda, et majandusliku võistlusega seotud probleemid vajavad veel tõsist teaduslikku uurimist ja eksperimente praktikas. Eelköige on aga vajalik uurida marksismi-leninismi teooria põhialuseid nimetatud küsimustes.

---

1 Vt. näiteks **Б.В.Ракитский. Формы хозяйственного руководства предприятиями**, М., 1969, стр.18-19, 119, 176.

2 Vt. näiteks **Деже Немеж. Некоторые итоги проведения ленинской политики в Венгрии**, "Проблемы мира и социализма", 1970, № 3, стр.7-9.

3 Vt. lähemalt **В.А.Черпаков. Современные либерально-буржуазные и леворадикальные теории с точки зрения ленинских идей революционного процесса**, "Вестник Московского Университета", Экономика, 1970, № 1, стр.83.

§ 2. V.I.LENIN VÕISTLUSEST. VÕISTLUSE JUHTIMISE LENINLIKUD PRINTSIIBID TÄNAPÄEVAL

NLKP poliitika aluseks, sealhulgas ka majanduspoliitika aluseks on K.Marxi, F.Engelsi ja V.I.Lenini ideeline pärand. Sotsialistlikus ühiskonnas organiseeritava võistluse põhilised teoreetilised lähteseisukohad on välja töötatud V.I.Lenini poolt. Need võistluse juhtimise ja rakendamise teaduslikud alused ei ole tänapäeval oma tähtsust kaotanud. Seda kinnitavad kuni viimase ajani ilmuvad teaduslikud artiklid, milledes käsitletakse V.I.Lenini seisukohti võistluse ärakasutamise ja juhtimise kohta. Niisuguse huvi põhjuseks on meie arvates pidevalt arenev ja täiustuv majanduselu, mis seab omakorda majanduse juhtimise ette üha uusi, järjest keerulisemaid ülesandeid. Seepärast on suure metodoloogilise tähtsusega arenevate sotsialismi reaalsete suhete analüüs ning vastavalt sellele teoreetiliste järelduste täpsustamine, nende kooskõlla viimine muutuva reaalsusega, mitte aga vastupidi.[1]

Lenini vaated võistlusele üldse, sealhulgas võistlusele sotsialistlikus ühiskonnas, on kujunenud välja pikaajalise uurimistöö käigus. Seda nii kapitalistliku ühiskonna arengu sügava analüüsi kui ka sotsialismi ehitamise esimeste kogemuste arvessevõtmise tulemusena.

V.I.Lenin võistlusest kapitalistlikus ühiskonnas

Kahjuks on teadlaste poolt vähe uuritud V.I.Lenini võistlusekäsitlust kapitalistlikus ühiskonnas. Lenini seisu-

---

I Vt. lähemalt Л.Абалкин. Проблемы методологии исследования экономических явлений в работах В.И.Ленина, "Экономические науки", 1969, № 2, стр.10.

kohad konkurentsi osast kapitalistliku ühiskonna arenemisel aitavad meil paremini mõista tema vaadete arengut võistlusele üldse ja eriti võistluse kohale ja osale üleminekul kapitalismilt sotsialismile.

Spetsiaalselt võistluse küsimust kapitalistlikus ühiskonnas Lenin oma töödes ei uurinud, küll aga võib teha järeldusi tema kapitalismi arenemise analüüsist . Siin.annab ta suhtumisi ja hinnanguid ka võistlusele.

On oluline märkida, et analüüsides samalaadseid nähtusi kapitalistlikus ühiskonnas, kasutab Lenin selliseid mõisteid nagu "VÕITLUS", "SÕDA", "VÕISTLUS", "KONKURENTS", "MONOPOL", "RIVALITEET".[1] Eesti keelde tõlgitud "võistlus" omab Lenini töödes erinevaid varjundeid - **"соревнование", "состязание", "соперничество"**. Meie arvates võiks kahele viimatinimetatule eesti keeles anda üheks vasteks "rivaliteet", mis hõlbustab Lenini tööde uurimist.

Erinevalt narodnikutest lähtub Lenin kapitalismi arenemise analüüsimisel ajaloolisest materialismist ja mõistab kapitalismi kui kõrgemat ühiskonna vormi võrreldes feodalismiga. Kapitalism viib edasi suurtootmist ja valmistab objektiivselt ette sotsialistlikku pööret.[2] Kapitalismi arenemine tervikuna

---

1 Vt. V.I.Lenin. Mis on "rahvasõbrad" ja kuidas nad võitlevad sotsiaaldemokraatide vastu? , T., 1.kd., lk.166; Majandusliku romantismi iseloomustuseks, T., 2.kd., lk.161; Kodutööonduse loendus Permi kubermangus, T., 2.kd., lk.371; Kapitalismi arenemine Venemaal, T., 3.kd., lk.69, 305; Agraarküsimus ja "Marxi arvustajad", T., 5.kd., lk.113; Sisepoliitiline ringvaade, T., 5.kd., lk.223; Kehvtalurahvale, T., 6.kd., lk.338.

2 Vt. V.I.Lenin. Kapitalismi arenemine Venemaal, T., 3.kd., lk.317, 318, 406-408; Kapitalism põllumajanduses, T., 4.kd., lk.92-107, 122, 131-132; Kriisi õppetunnid, T., 5.kd., lk. 72; Agraarküsimus ja "Marxi arvustajad", T., 5.kd., lk.163.

on teravalt vastuoluline. See vastuolulisus väljendub ka turusuhete antagonistlikus iseloomus, konkurentsis.[1] Lenin määratleb konkurentsi kui kaubatootjate vahelist suhet, vahekorda.[2]

Konkurentsiga kaasnevaist progressiivsetest külgedest Venemaa arenemisel märgib Lenin järgmisi:

1) naturaalmajanduse muutumine kaubamajanduseks ja siit tulenev siseturu kasv[3];
2) teorendi ja keskaegse monopoli vähenemine[4];
3) tootmise kiire arenemine nii laiuti kui sügavuti[5];

---

1 V.I.Lenin. Majandusliku romantsimi iseloomustuseks, T., 2.kd., lk.183.

2 V.I.Lenin. Niinimetatud turgude küsimuse kohta, T., 1.kd., lk.77, 81; Mis on "rahvasõbrad"..., T., 1.kd., lk.166.

3 Vt. V.I.Lenin. Niinimetatud turgude küsimuse kohta, T., 1. kd., lk.77, 81, 85; Mis on "rahvasõbrad", T., 1.kd., lk. 228; Majandusliku romatismi iseloomustuseks, T., 2.kd., lk. 161, 183, 188-189; Millisest pärandist me loobume, T., 2.kd., lk.466; Kodutööonduse loendus Permi kubermangus, T., 2.kd., lk.403; Kapitalismi arenemine Venemaal, T., 3.kd., lk.81, 120, 121,130, 135, 143, 258-259, 276-278, 318; Kapitalism põllumajanduses, T., 4.kd., lk.92, 131-132; Marksistlikud vaated agraarküsimusele, T., 6.kd., lk.310.

4 Vt. V.I.Lenin. Kodutööonduse loendus Permi kubermangus, T., 2.kd., lk.403; Kapitalismi arenemine Venemaal, T., 3.kd., lk.171, 172, 276-278, 317, 406-408, 498; Kapitalism põllumajanduses, T., 4.kd., lk.122, 131-132; Agraarküsimus ja "Marxi arvustajad", T., 5.kd., lk.100-101, 103-104, 113; Vene Sotsiaaldemokraatia agraarprogramm, T., 6.kd., lk.111; VSDTP ühinemiskongress, T., 10.kd., lk.258, 320; Sotsiaaldemokraatia agraarprogramm esimeses Vene revolutsioonis,T., 13.kd., lk.262-263, 266, 267; Agraarküsimus Venemaal XIX sajandi lõpul, T., 15.kd., lk.120.

5 Vt. V.I.Lenin. Niinimetatud turgude küsimuse kohta, T., 1.kd., lk.87; Majandusliku romantismi iseloomustuseks, T., 2.kd., lk.134-135, 138-139; Kapitalism põllumajanduses, T., 4.kd., lk.92, 122; Vastus hr. P.Nežđanovile, T., 4.kd., lk. 134.

4) uusimate töömeetodite ja põlluharimisviiside kasutuselevõtmine;
5) parema ning kaasaegsema tehnika kasutuselevõtmise vajadus[1];
6) tung välisturgudele[2].

Ühtlasi märgib Lenin, et tootmise ja tarbimise vahekord kujuneb konkurentsi tingimustes stiihiliselt. See on kapitalismile seesmiselt omane.[3]

Palju tähelepanu osutab Lenin väike- ja suurtootjate vahekorrale. Terava konkurentsivõitluse tingimustes kaotavad väiketootjad järkjärgult koha põllumajanduses ja tööstuses.[4]

---

1 Vt. V.I.Lenin. Niinimetatud turgude küsimuse kohta, T., 1.kd., lk.87; Majandusliku romantismi iseloomustuseks, T., 2.kd., lk.134-135, 138-139; Kapitalism põllumajanduses, T., 4.kd., lk.92-122; Seletus trahvide seaduse kohta, T., 2.kd., lk.53-54; Kapitalismi arenemine Venemaal, T., 3.kd., lk. 49-50, 135, 171, 172, 184, 219, 233, 257, 258-259, 317, 406-408; Kriisi õppetunnid, T., 5.kd., lk.72; Agraarküsimus ja "Marxi arvustajad", T., 5.kd., lk.152-153; Venemaa Sotsiaaldemokraatliku Töölispartei programmi projekt, T., 6.kd., lk.11.

2 Vt. V.I.Lenin. Majandusliku romantismi iseloomustuseks, T., 2.kd., lk.138-139, 225; Kapitalismi arenemine Venemaal, T., 3.kd., lk.257, 488; Kriisi õppetunnid, T., 5.kd., lk.72; Agraarküsimus ja"Marxi arvustajad", T., 5.kd., lk.103-104; Sisepoliitiline ringvaade, T., 5.kd., lk.223; Inglise ja Saksa tööliste rahvademonstratsioon, T., 15.kd., lk.186; Sündmused Balkanil ja Pärsias, T., 15.kd., lk.197; VSDTP V (ülevenemaaline) konverents, T., 15.kd., lk.293.

3 Vt. V.I.Lenin. Niinimetatud turgude küsimuse kohta, T., 1.kd., lk.81,85; Majandusliku romantismi iseloomustuseks, T., 2.kd., lk.134-135, 138-139, 183, 184; Kapitalismi arenemine Venemaal, T., 3.kd., lk.135, 258-259, 261; Vastus hr.P.Nežđanovile, T., 4.kd., lk.134, 136-137; Streikidest, T., 4.kd, lk.275; Kriisi õppetunnid, T., 5.kd., lk.72; Marksismi kolm allikat ja kolm komponenti, T., 19.kd., lk.6.

4 Vt. V.I.Lenin. Kapitalismi arenemine Venemaal, T., 3.kd.,

Tugevamad, osavamad, ettevõtlikkumad saavutavad tootmises ja turul edu[1], vähesed rikastuvad, elanikkonna enamus aga vaesub[2]. Vaba konkurents ja sellega kaasnev suutoormise tekkimine viib edasi kapitalistlikku ühiskonda, kuid muudab tootmise teatud osas ühekülgseks. Tootlikud jõud ei saa täiel määral edasi areneda.[3]

Arenenud kapitalismi üleminekut imperialismi staadiumi käsitleb Lenin kui üleminekut kvantiteedilt kvaliteedile.[4] Imperialistlike monopolide tekkimist peab Lenin aga imperialismi üldiseks ja põhiliseks seaduseks.[5]

Järgides konkurentsi arenemise analüüsimisel marksistlik-dialektilist meetodit[6], käsitab Lenin konkurentsi ja monopoli

---

lk.49-50, 276-278; Kapitalism põllumajanduses, T., 4.kd., lk.96-107; Streikidest, T., 4.kd., lk.275; Agraarküsimus ja "Marxi arvustajad", T., 5.kd., lk.113, 152-153, 163; Sisepoliitiline ringvaade, T., 5.kd., lk.223; Märkusi Plehhanovi programmi teise projekti kohta, T., 6.kd., lk.23-27; Kehvtalurahvale, T., 6.kd., lk.338; Vastus meie programmi projekti arvustusele, T., 6.kd., lk.405; Partei programmi revideerimisest, T., 26.kd., lk.132-133.

1 Vt. V.I.Lenin. Niinimetatud turgude küsimuse kohta, T., 1.kd., lk.81; Majandusliku romantismi iseloomustuseks, T., 2.kd., lk.184; Kodutööonduse loendus Permi kubermangus, T., 2.kd., lk.371.

2 Vt. V.I.Lenin. Niinimetatud turgude küsimuse kohta, T., 1.kd., lk.77, 81; Narodnikluse majanduslik sisu, T., 1.kd., lk.426, 438; Kapitalismi arenemine Venemaal, T., 3.kd., lk.49-50, 81, 120, 130, 135, 143, 219, 233, 278; Agraarküsimus ja "Marxi arvustajad", T., 5.kd., lk.163; Märkusi Plehhanovi programmi teise projekti kohta, T., 6.kd., lk. 23-27; Kehvatalurahvale, T., 6.kd., lk.388.

3 V.I.Lenin. Marksistlikud vaated agraarküsimusele, T., 6.kd., lk.310.

4 V.I.Lenin. Imperialism kui kapitalismi kõrgeim staadium, T., 22.kd., lk.247.

5 ibidem, lk.188.

6 K.Marx. Filosoofia viletsus, Tln., 1964, lk.110.

suhet kui vastandite võitlust[1]. Kapitalistlikud monopolid kasvavad otseselt välja vabast konkurentsist ja on selle vastandiks.[2] Seejuures rõhutab Lenin, et monopolid ei tähenda konkurentsi igasugust piiramist. Nagu pole olnud absoluutset konkurentsivabadust, nii.ei eksisteeri ka absoluutset monopolismi[3].

Lenin seostab konkurentsi ja monopoli riigi poliitiliste valitsemismeetoditega . Vabale konkurentsile vastab demokraatia, monopolile reaktsioon.[4] Imperialistlike monopolide vaheline võitlus maailma ümberjagamise küsimustes viib imperialistlike sõdadeni.[5]

Oluliseks loeb Lenin monopolide tekkimisega kaasnevaid plaaniparasuse elemente tootmises.[6]

---

1 V.I.Lenin. Imperialism kui kapitalismi kõrgeim staadium, T., 22.kd., lk.246.

2 sealsamas, lk.192, 246, 268, 276.

3 V.I.Lenin. Agraarküsimus ja "Marxi arvustajad", T., 5.kd., lk.106-107; Imperialism kui kapitalismi kõrgeim staadium, T., 22.kd., lk.246, 256, 271; Materjale partei programmi revideerimise kohta, T., 24.kd., lk.428; VK(b)P VII kongress. Ettekanne partei programmi kohta, T., 29.kd., lk. 147.

4 V.I.Lenin. Imperialism kui kapitalismi kõrgeim staadium, T., 22.kd., lk.265, 275; Marksismi karikatuurist, T., 23.kd., lk.30-32.

5 V.I.Lenin. Partei programmi revideerimisest, T., 26.kd., lk.145; Ettekanne Nõukogude Rahandusosakondade esindajate ülevenemaalisel kongressil 18.mail 1918, T., 27.kd., lk. 350; Teesid sõja kohta, T., 36.kd., lk.248; VSDTP Keskkomitee ettepanek, T., 36.kd., lk.338-339.

6 V.I.Lenin. Imperialism kui kapitalismi kõrgeim staadium, T., 22.kd., lk.189, 280; VK(b)P programmi projekt, T., 29.kd., lk.83, 101.

Konkurentsi ja monopoli arengule läheneb Lenin ajalooliselt. Ta arvestab nii muutuvaid tootlikke jõude kui ka tootmissuhteid.

Lenini seisukohad võistlusele kapitalistlikus ühiskonnas annavad meile eelduse tema vaadete arengu edasiseks mõistmiseks. Seda eriti sotsialistlikus ühiskonnas esineva võistluse käsitamisel.

V.I.Lenin võistlusest sotsialistlikus ühiskonnas

Näib põhjendatud olevat uurijate tee, kes Lenini vaadete arengu võistlusele sotsialistlikus ühiskonnas jagavad kahte perioodi:

1.periood : 1902..a. - 1918.a. teine pool
2.periood : 1918.a. teine pool - 1923.a. [1]

Esimesel perioodil annab Lenin sotsialisti hinnangu võistluse kasutamisele parteitöös juba 1902.a.[2]

Spetsiaalselt võistluse küsimust käsitleb Lenin 1917.a. detsembris kirjutatud artiklis "Kuidas organiseerida võistlust?"[3]. Trükis ilmus nimetatud töö alles 1929.a. ja sai laia avalikkuse arutluse objektiks.[4]

Partei ette tõstatab Lenin võistluse ärakasutamise ülesande sotsialismi rajamisel 1918.a. märtsis toimunud VK(b)P VII kongressil. Kongressi programmi projekti mustandvisand avaldatakse 9.märtsil 1918.a. ja saab esimeseks artli-

---

1 К.Э.Когер. Марксистко-ленинский подход к соревнованию и опыт партийного руководства социалистическим соревнованием в промышленности ЭССР /1958-1965гг./. Автореферат, Таллин 1970, стр.23.

2 V.I.Lenin. Mis teha?, T., 5.kd., lk.459-460. Ajalehe loomisega seoses märgib Lenin: "Organisatsioonilise töö ulatus muutuks korraga mitu korda laialdasemaks ja ühe maakoha edu ergutaks alatasa riigi teises otsas tegutsevat seltsimeest edasisele täiustamisele...", "...esile kutsudes soovi teistest mitte maha jääda, teha teistest paremini - (meie, sotsialistid, ei hülga sugugi iga võistlust, iga "konkurentsi" üldse!)...".

3 V.I.Lenin, T., 26.kd., lk.373-382.

4 В.Ефимкин. Так начиналось соревнование, "Экономическая га-

kult avaldatud dokumendiks võistluse organiseerimise kohta.[1]

Võistlusega seotud probleeme arendas Lenin edasi artikli "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" visandites[2], mis avaldati samuti alles 1929.aastal. Artikkel "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" ilmus 1918.aasta aprillis.[3]

Esimese perioodi iseloomustamiseks märgiksime, et Lenin püstitab küsimuse võistlusest teoreetiliselt, põhimõtteliselt, mõnevõrra abstraktselt.Sel ajal oli Lenin seisukohal, et üleminek kapitalismilt kommunismi toimub vahetult, sirgjooneliselt, kiirelt, ilma vastava ettevalmistusperioodita.[4] 1918.aastal ei tõstatatud üles küsimust, milliseks kujuneb majanduse suhe turuga, kaubandusega.[5]

Ka sel perioodil määratleb Lenin konkurentsi kui võistluse erivormi kapitalistlikus ühiskonnas, mis on seotud turusuhetega üksikute tootjate vahel, nende võitlusega turul.[6] Uues ühiskonnas pidi koos eraomanduse, ekspluateerimise ja kaubatootmise hävitamisega kaduma pind ka turusu-

---

зета", 1969, № 17, стр.6.

1 V.I.Lenin. VK(b)P seitsmes kongress. Programmi projekti mustandvisand, T., 27.kd., lk.133.

2 V.I.Lenin. Artikli "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" esialgne visand, T., 27.kd., lk.178-193.

3 sealsamas, lk.211-247.

4 V.I.Lenin. Ettekanne laupäevakute kohta, T., 30.kd., lk. 259; Kõne III Ülevenemaalisel veetranspordi tööliste kongressil, T., 30.kd., lk.400; Artikli"Aja kommertskäsitlus" plaan, T., 42.kd., lk.327-328; VK(b)P X kongress, T., 32.kd., lk.199; Toitlusmaksust, T., 32.kd., lk.327; Oktoobrirevolutsiooni neljandaks aastapäevaks, T., 35. kd., lk.35-36; Uus majanduspoliitika ja poliitharidustööliste ülesanded, T., 33.kd., lk.39, 40; Uuest majanduspoliitikast, T., 33.kd., lk.69.

5 V.I.Lenin. Uuest majanduspoliitikast, T., 33.kd., lk. 64-65.

6 V.I.Lenin. Artikli "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" esialgne visand, T., 27.kd., lk.181-182.

heteks, konkurentsiks.[1]

Kapitalistlikus ühiskonnas esineva konkurentsi vorm tuli kõrvale heita, säilitades sisus olemasolevad progressiivsed elemendid.[2] Lenin märgib, et võistlemise võimalus, inimese võimete avaldamise võimalus tuleb anda elanikkonna enamusele. Alles pärast seda on võimalus üle minna töörahva hulkade töölisele osavõtule valitsemisest ja ületada kodanlik formaalne demokraatia.[3]

1917.a. lõpul - 1918.a. I poolel rõhutab Lenin just võistluse organiseerimist tööprotsessis, võistlust ettevõtete ja kommuunide vahel. Siin esitab ta olulisi näpunäiteid võistluse juhtimise meetodite ja võistluse rakendamise valdkondade kohta.

Nähtavasti on otstarbekas meenutada, et Lenin lootis sel perioodil peatselt puhkevale maailmarevolutsioonile, mis oleks tähendanud proletariaadi uutel alustel organiseerimist kogu maailmas. Paraku aga algas võitlus noore nõukogude riigi ja temaga piirnevate kapitalistlike riikide vahel. Vastavalt sellele tuli teoreetilisi kontseptsioone muuta, valida välja optimaalne variant üleminekuks kapitalismilt sotsialismile.

1918.aasta teisest poolest kuni 1923.aastani suunab ja annab Lenin juhtnööre võistluse organiseerimiseks.

Märgiksime Lenini poolt tõstatatud ülesandeid organiseerida võistlus riigiasutuste vahel[4], raamatukogude vahel[5], vajadust esile kutsuda võistlust elektrifitseerimisplaani el-

---

1 V.I.Lenin. Artikli "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" esialgne visand, T., 27.kd., lk.181-182.

2 sealsamas.

3 V.I.Lenin. Kuidas organiseerida võistlust?, T., 26.kd., lk.373; Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded, T., 27. kd., lk.231.

5 V.I.Lenin. Hariduse Rahvakomissariaadile, T., 28.kd., lk. 420-423.

4 V.I.Lenin. Kommunistlikule varustamisele ülemineku abinõudest, T., 28.kd., lk.414-415.

luviimisel[1], võistluse arendamist ametiühinguliikumises[2].

Leninlike seisukohtade tundmaõppimisel omab suurt tähtsust VK(b)P IX kongress. IX kongressil võttis partei ametlikult otsusesse punkti "Töövõistlus".Võitluses töölisopositsiooni anarho-sündikalistlike ja L.Trotski sõjalis-bürokraatlike vaadetega võitis Lenini seisukoht, milles nähti ette võistluse suunamine, töölistelt tuleva initsiatiivi, algatuse ärakasutamine. Lenin märgib: "Kõik jõud tuleb kokku võtta võistluse organiseerimiseks"[3]. Partei luges võistluse tööviljakuse tõstmise võimsaks stiimuliks, preemiasüsteemi võistluse ergutamise vahendiks. Nähti ette võistluse uurimist.[4]

Kui jälgida Lenini vaadete arengut võistlusele sotsialistlikus ühiskonnas, siis on oluline märkida, et Lenin läheneb võistlusele klassivõitluse positsioonilt.[5]

Pärast Oktoobrirevolutsiooni (1917-1923) esinesid Nõukogude riigi majanduspoliitikas kolm etappi. Nende väljatöötamist ja juhtimist teostas otseselt Lenin. Nagu märgib V.Selunskaja, pööras Lenin suurt tähelepanu klassihuvide,

---

1 V.I.Lenin. G.M.Kržižanovskile, T., 35.kd., lk.410.

2 V.I.Lenin. Resolutsiooniprojekt "Ametiühingute ülesanded ja nende täitmise meetodid", T., 35.kd., lk.341-

3 V.I.Lenin. Märkmed majandusliku ülesehitustöö järjekordseid ülesandeid käsitlevate Trotski teeside projekti kohta, T., 42.kd., lk.149.

4 Vt. NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, 1.kd., Tallinn,1956, lk. 479.

5 Lenin rõhutab: "Ma rääkisin kommunistlikust võistlusest mitte kommunismile poolehoiu avaldamise seisukohalt, vaid majandusvormide ja ühiskondliku formatsiooni vormide arenemise seisukohalt. See ei ole võistlus, see on meeleheitlik, pöörane, kui mitte viimne, siis sellele lähedane võitlus elu ja surma peale kapitalismi ja kommunismi vahel". VK(b)P kongress, T., 32.kd., lk.258.

sotsiaalpsühholoogia ja klasside ning sotsiaalsete gruppide poliitiliste meeleolude uurimisele erinevais konkreetseis ajaloolistes olukordades. Lenini töödes leiame kommunistliku partei s o t s i a a l p o l i i t i k a t e a d u s l i k e a l u s t e väljatöötamise ning vastuse sellele, kuidas reguleerida ühiskondlike suhete arengu protsessi.[1]

Majanduslikku ülesehitustööd tuli teostada rasketes sise- ja välispoliitilistes tingimustes. Leidis kinnitust Lenini väide, et majanduslik ülesehitustöö on raskem, keerulisem ja pikaajalisem kui söjalised võidud.[2] Kujunenud majandusliku olukorra, purustatud suurtootmise, väikekaubatootmise ülekaalu[3], teatud talupoegades ja töölistes säilinud tavade, harjumuste ja psühholoogia[4] töttu ei saanud kapitalismilt otse üle minna kommunismile.

---

1 В.И.Селунская. Разработка В.И.Лениным вопросов классовой структуры Советского общества переходного периода, "История СССР", 1970, № 2, стр.21.

2 V.I.Lenin. VK(b)P IX kongressi avamine 29.märtsil 1920.a., T., 30.kd., lk.407; Kõne VK(b)P Moskva organisatsiooni aktiivi koosolekul 6.XII 1920.a., T., 35.kd., lk.417; Agraarküsimuse teeside esialgne visand, T., 31.kd., lk. 136; Uued ajad, vanad vead uuel kujul, T., 33.kd., lk.7; Vabariigi sise- ja välispoliitikast, T., 33.kd., lk.145.

3 V.I.Lenin. VK(b)P VIII kongress, T., 29.kd., lk.170; Majandus ja poliitika proletariaadi diktatuuri ajajärgul, T., 30.kd., lk.88-89; VK(b)P X kongress, T., 32.kd., lk. 164.

4 V.I.Lenin. Kõne rahva petmisest vabaduse ja võrdsuse loosungitega, T., 29.kd., lk.337; Kõne VKP organisatsioonidele partei programmi ettevalmistamise kohta, T., 30.kd., lk.376; Kõne III Ülevenemaalisel Ametiühingute kongressil, T., 30.kd., lk.472; Kõne 12.juunil 1920, T., 35.kd., lk.150; Veel kord ametiühingutest, T., 32.kd., lk.69.

Lenin märgib: "Teoreetiliselt pole kahtlust, et kapitalismi ja kommunismi vahel on olemas teatud üleminekuperiood. See üleminekuperiood peab paratamatult ühendama endas nende mõlema ühiskondliku majanduslaadi jooni või omadusi. See üleminekuperiood peab paratamatult olema võitlusperioodiks sureva kapitalismi ja sündiva kommunismi vahel..."[1]. Teisal kirjutab Lenin: "...pole mingit kahtlust, et üleminek kapitalismilt sotsialismile on möeldav mitmesugustes vormides."[2].

Lenin arendab edasi võistlusekäsitlust, kusjuures ta arvestab muutunud poliitilist ja majanduslikku olukorda. Lenin täiendab oma varasemaid seisukohti. Lenini pärandi uurijad väidavad õigesti, et Lenini seisukohad kaubatootmise-üle ei jäänud muutumata, nad muutusid ja arenesid koos arenevate ajalooliste tingimustega ja sotsialismi ehitamise kogemustega.[3]

Lenin näitab võistluse võimalikkust kaubatootmise valdkonnas. Ta ei vastanda võistlust konkurentsile, vaid leiab võimaliku ja vajaliku olevat üleminekuperioodil ära kasutada erinevaid võistluse vorme.

Kahe süsteemi majanduslik ja poliitiline võitlus, mida Lenin nimetab omamoodi "söjaks", "söjaliseks võistluseks"[4], oli üleminekuperioodil objektiivselt paratamatu. Kapitalistlikke elemente majanduses ning sotsiaalsetes suhetes ei saanud keelata käskude ja dekreetidega, tuli lähtuda reaalsest olukorrast, körvale tuli jätta skolastilised vaidlused kapitalistlike elementide ärakasutamise võimalikkusest.[5]

---

1 V.I.Lenin. Majandus ja poliitika proletariaadi diktatuuri ajajärgul, T., 30.kd., lk.84.

2 V.I.Lenin. VK(b)P X kongress, T., 33.kd., lk.211; Kulla tähendusest, T., 33.kd., lk.90.

3 Г.Богомазов. Ленинское наследие и некоторые проблемы политической экономии социализма, "Экономические науки", 1969, № 5, стр.9.

4 V.I.Lenin. Kõne VK(b)P Moskva organisatsiooni aktiivi koosolekul, T., 35.kd., lk.419-420.

5 V.I.Lenin. VIII Ülevenemaailne Nõukogude kongress, T., 35.kd., lk.457; ÜAÜKN-i kommunistliku fraktsiooni istung, T., 44.kd., lk.263.

Siin ilmneb täie selgusega Lenini kui dialektiku analüüsivõime. Kujunenud olukord sundis ühendama vastandeid[1], arvesse võtma kapitalismi saavutusi[2]. Majanduse valdkonnas ei olnud võimalik vahetu,üleminek kommunistliku tootmise ja jaotamise printsiibile.[3]

Majandusliku ülemineku vormidena tuli kasutada riigikapitalismi[4], välismaiseid kontssessioone[5], eratööstust, väikekaubatootmist[6], kaubanduslikke suhetid välisriikidega[7], välisturgu. Tegelikkus tõstatas üles küsimuse kaubavahetusest, kaubanduse, turu, kommertssuhete tundmaõppimise vajadusest. Lenin seadis ülesandeks tulla võitjaks võistluses poeselliga, kapitalistiga, kapmehega. Selleks oli kommunistidel vaja õppida kauplemist, ärimehe oskusi.[8]
Lenin tõstab päevakorda:

- riiklike ja kapitalistlike ettevõtete proovilepaneku võistluse abil,
- võistluse suurtootmise ja väiketootmise vahel,
- võistluse vabaturul,
- võistluse eesrindlaste ja mahajääjate vahel,
- võistluse riiklikult reguleeritud ja väikekodanlik-anarhistlike majandussuhete vahel.[9]

---

1 V.I.Lenin. Ametiühingutest, T., 32.kd., lk.9.
2 V.I.Lenin. Kõne III Ülevenemaalisel Ametiühingute kongressil, T., 30.kd., lk.467-468.
3 V.I.Lenin. Moskva kubermangu VII parteikonverents, T., 33.kd., lk.64-65.
4 V.I.Lenin. Oktoobrirevolutsiooni neljandaks aastapäevaks, T., 33.kd., lk.35-36.
5 V.I.Lenin. Kõne VK(b)P Moskva organisatsiooni aktiivi koosolekul, T., 35.kd., lk.419-420.
6 V.I.Lenin. Kulla tähendusest, T., 33.kd., lk.85.
7 V.I.Lenin. VK(b)P X kongress, T., 32.kd., lk.158.
8 V.I.Lenin. Toitlusmaksust, T., 32.kd., lk.330; VK(b)P X Ülevenemaaline konverents, T., 32.kd., lk.410; Uuest majanduspoliitikast, T., 33.kd., lk.72,80; Vabariigi sise- ja välispoliitikast, T., 33.kd., lk.144.
9 V.I.Lenin. Toitlusmaksust, T., 32.kd., lk.323; VK(b)P X kongress, T., 33.kd., lk.243, 245.

Uue majanduspoliitika läbiviimisel asuti teadlikult kasutama niisuguseid majanduslikke kategooriaid nagu kaup, raha, hind, kasum, krediit, väärtus. Üleminekuperioodil toimis väärtusseadus eraturul kaupade hinna kujundusele stiihiliselt. Säilis konkurents, spekulatsioon. Kapitalistlikud elemendid elustusid tööliste arvel.[1]

Lenin rõhutab, et noor nõukogude riik on poliitiliselt küllaldaselt tugev, et lubada teatud piirides kapitalistlikke suhteid. Lenin loeb kaubandusliku vöistluse kasutamist uue majanduspoliitika aluseks ja partei poliitika tuumaks. Samal ajal märgib Lenin, et see on tösine vöitlus - üks vöitlusvorm kahe teineteisele leppimatult vaenuliku klassi vöitluses.[2]

Monopolide probleeme käsitledes märgib Lenin, et üleminekuperioodil tuleb säilitada range väliskaubanduse monopol.[3] Keerulisem on küsimus riikliku monopoliga sisepoliitikas. Lenin tuleb järeldusele, et teoreetiliselt ja praktiliselt ei ole riigi monopol maa majanduses tingimata vajalik, seda eriti talupoeglikul Venemaal.[4]

Ülalkäsitletud Lenini seisukohad on eriti aktuaalsed kaasajal. Meie arvates on oluline rõhutada, et Lenin möistab kapitalistlike elementide (sealhulgas kapitalistlikele omandussuhetele baseeruva konkurentsi) ärakasutamist ajutiste, mööduvate nähtustena uue ühiskonna ehitamisel. Ühiskondlikes suhetes ei saanud veel ellu viia peamist sotsialismi printsiipi - plaanipärasusele ja sotsialistlikule teadlikkusele rajanevat söbralikku koostöö ja vastastikuse abis-

1 К.Соловьева. Экономические закономерности возникновения и становления социализма, "Экономические науки", 1969, № 3, стр.77.

2 V.I.Lenin. Köne toitlusolukorra ja söjalise olukorra kohta, T., 29.kd., lk.489; Viljaga vabalt kauplemisest, T., 29.kd., lk.529; Köne III Ülevenemaalisel tekstiilitööliste kongressil, T., 30.kd., lk.483; VK(b)P XI kongress, T., 33.kd., lk.247-259.

3 V.I.Lenin. Väliskaubanduse monopolist, T., 33.kd., lk. 418-419.

4 V.I.Lenin. VK(b)P X kongress, T., 32.kd., lk.197, 203; Uuest majanduspoliitikast, T., 33.kd., lk.66-67.

tamise printsiipi. Teatud osas säilis eraomandus, tootmissuhted majanduse sektorite vahel kujunesid erinevalt.

V.I.Lenin võistluse tekkimisest ja juhtimisest

Vaatleksime nüüd neid Lenini seisukohti, milledele on tuginetud sotsialistliku võistluse organiseerimisel Nõukogude ühiskonnas alates 1929.aastast, ning millised on ka praegu aluseks võistluse juhtimisel.

Lenin pöörab tähelepanu võistlusele tööprotsessis - töövõistlusele, ning ettevõtete ja kommuunide vahelisele võistlusele. Oli tarvis leida niisugune nähtus ühiskondlikus elus, mis ärataks ja kasvataks rahvahulkades ettevõtlikkust, energiat, tegutsemist, mille käigus töötajad võtaksid osa oma tööasjade juhtimisest, muudaksid seda paremaks ja täiuslikumaks, koos sellega muutuskid ja areneksid ise. Seejuures lähtub Lenin just elanikkonna enamusele sellise võimaluse andmise vajadusest.[1] Lenin tõstatabki üles küsimuse võistluse organiseerimisest.

Kodanlikud filosoofid üldistasid igati konkurentsi. Näiteks arutles John Dewey järgmiselt: "Püüd isikliku kasu järele on nii sügavalt inimloomusesse juurdunud, et igasugune katse rajada majandust teistel alustel kui konkurentsivõitlus kasumi pärast peab tingimata kaasa tooma krahhi"[2].

Lenin märkis, et aeg, millal konkurents võis teatud määral ja laias ulatuses kaasa aidata isiksuse vabale arengule, on möödas. Sotsialistlik ühiskond pidi uuesti tagama isiksuse vaba arengu, seda veelgi laiemas ulatuses.

---

1 V.I.Lenin. Kuidas organiseerida võistlust?, T., 26.kd., lk.373.

2 John Dewey. Human Nature, Encyclopedia of the Social Science. Tsiteeritud Ян Щепанский."Элементарные понятия социологии" järgi. Москва, 1969, стр.61.
Vt. ka Т.Шибутани. Социальная психология, Москва, 1969, стр.321.

Vastupidi kodanlike majandusteadlaste ennustustele annab Lenin võistluse organiseerimisele suure tähtsuse majanduslike ülesannete hulgas.[1] Veelgi enam. Lenin püstitab selle ülesande riiklikus ulatuses.[2] Juba 1918.aastal loeb Lenin võistluse organiseerimist võimalikuks. Seda sellepärast, et on olemas poliitilised alused Nõukogude võimu näol, ja majanduslikud omadused (eelkõige suurtootmine) ja selle määratu mitmekesisus.[3]

Lenin näitab ära võistluse läbiviimise valdkonnad, mis tulenesid momendi poliitilistest ja majanduslikest ülesannetest. Olulisemaks pidas Lenin arvestuse ja kontrolli sissseseadmist, töötegemise, saaduste tootmise ja jaotamise üle.[4]

Nende ülesannete lahendamiseks tuli tööinimestel õhutada võistlust, panna see käima külade, tarbijate ühistute, varustuskomiteede, saadikute nõukogude vahel.

Võistlemise eesmärkide hulgas tõstab Lenin esile tööprotsessiga seotud:

- tööviljakuse tõstmine,
- tootmisprotsessi organiseerimine,
- aruandlus,

ja ka elu-olustikulisi:

- olukord korteritega varustamisel,
- loodrite ja sulide vastu võitlemine.[5]

---

1 V.I.Lenin. Kuidas organiseerida võistlust?, T., 26.kd., lk.373; Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded, T., 27. kd., lk.231.

2 V.I.Lenin. Artikli "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" esialgne visand, T., 27.kd., lk.184.

3 sealsamas, lk.182.

4 V.I.Lenin, T., 26.kd., lk.374-382.

5 V.I.Lenin, T., 26.kd., lk.377-381.

Võistluse organiseerimisele majanduselus andis Lenin otsustava tähtsuse. Lenin kirjutas: "Poliitilisel alal on seda (st. võistlust - M.K.) palju kergem korraldada kui majanduslikul alal, kuid sotsialismi eduks on tähtis just viimane".[1]

Oluline on meie arvates see, et Lenin näitab ära võistluse tekkimise, organiseerimise, juhtimise, eeldused ja tagajärjed. Võistluse organiseerimisele asudes rõhutab Lenin kahte omavahel seotud külge:

1) juhindumine demokraatlikust tsentralismist;
2) võistlus annab võimaluse leida kõige kõige ökonoomsem tee Venemaa majanduse ümberkorraldamiseks.[2]

Demokraatlik tsentralism on vajalik võistluse tekkimiseks, seda nii kitsamas mõttes (võistlus tööprotsessis) kui ka võistlemisel tootmisüksuste, maa eri piirkondade vahel. Teine Lenini poolt tõstatatud külg näitab vajadust valida erinevate majanduse arenemise vormide hulgast kõige kiirem, intensiivsem ja otstarbekam.

Lenini arvates päevad sotsialismile ülemineku konkreetsed tingimused ja vormid olema mitmekesised, olenevalt varem väljakujunenud eeltingimustest. Tähtsaks peab ta olustikuliste vormide, rahvastiku ettevalmistuse, kohalike majanduslike olukordade arvestamist.[3]

Meie arvates kriipsutab Lenin alla eriti autonoomia, s.o. riigi erinevate osade ja kommuunide suurt vabadust nii riikliku, ühiskondliku kui ka majandusliku elu mitmekesiste vormide väljatöötamisel.[4] Siinjuures tõmbab Lenin piiri autonoomia ja anarhismi vahele.

Võistluse organiseerimisel astub Lenin välja ülaltpoolt ühtlustamise, šablooni vastu, milles ta ei näe midagi ühist demokraatliku ja sotsialistliku tsentralismiga.[5] Ees-

---

1 V.I.Lenin, T., 27.kd., lk.232.
2 ibidem, lk.183.
3 V.I.Lenin, T., 27.kd., lk.183.
4 ibidem, lk.182-183.
5 V.I.Lenin, T., 26.kd., lk.380.

kujuks seab Lenin Pariisi Kommuuni, mis oli "...suureks eeskujuks altpoolt tuleva pealehakkamise, iseseisvuse, liikumise vabaduse ja hoogsa energia ühendamisel vabatahtliku tsentralismiga, mis on vaba šabloonist. Meie nõukogud lähevad sama teed."[1].

Tsentralism otsest riiklikku tähtsust omavate valdkondade suhtes (Lenin märgib raudteed, posti, telegraafi jt.), samal ajal aga ka kohalike iseärasuste, kohaliku algatuse, initsiatiivi täielik ja takistamatu arenemine - niisugune on leninlik lähenemisviis demokraatlikule tsentralismile ja eeltingimus võistluse organiseerimisel.

Sisuliselt on niisuguse lähenemise korral tegemist majanduslikele ja poliitilistele küsimustele lähenemise meetodite, kontrolli teostamise vormide ja viiside mitmekesisusega.[2] Selline lähenemine tagab eluläheduse, kogemuste rikkuse, aitab praktikas välja töötada parimad võitlusmeetodid ja -vahendid.

Mitmekesisus, mis ei muutu originaalitsemiseks, kindlustab ühtsust põhilises, peamises, olulises, on edu pandiks üldeesmärgi saavutamisel.[3]

Lenini ideede tõlgitsusel teoreetilises kirjanduses ning võistluse juhtimisel sotsialistlikus ühiskonnas omab käesoleva töö autori arvates põhimõttelist tähtsust leninlik võistluse käsitluse meetod.

Lenin kirjutab, et

"võistlust tuleb organiseerida",

"võistlust saab õhutada",

"võistlusele on vaja avada tee",

"nüüd saab luua laialdased, massilised võimalused võistluse ilmutamiseks", jne.

Küsimus on nähtusest, mis ühiskonnas pidevalt toimub ning mis uues ühiskonnas sai avalduda suuremal määral ja

1 V.I.Lenin, T., 26.kd., lk.380.
2 V.I.Lenin, T., 26.kd., lk.380.
3 V.I.Lenin, T., 27.kd., lk.183.

ulatuslikumalt. Võib väita, et Lenin mõistab võistlust kui ühiskondlikes suhetes tekkivat objektiivset nähtust, mida saab suunata, juhtida, õhutada, ergutada. Võistlus tekib inimeste vahelise suhtlemise protsessis, samuti eritüübiliste kollektiivide, gruppide vahel. Kui tekkelt on võistlus objektiivne protsess, siis võistluse juhtimine on subjektiivne tegevus.

Lenini vaateid võistlusele iseloomustab sügav usk rahvasse, töölistesse, kes on suutelised ise organiseerima ning juhtima tootmist. Praktilise töö käigus kerkivad esile organisaatorid-talendid, neid on vaja ainult esile tõsta, julgustada. Selleks on tarvis õhutada võistlust.[1] Tööliste kaasatõmbamist tootmise juhtimisel ei saavutata lühikese ajaga, see on pikaajaline protsess, mis toimub kuude- ja aastatepikkuse praktika käigus.

Lenin mitte ainult ei tõsta päevakorda võistluse organiseerimise, juhtimise küsimust, vaid annab näpunäiteid ka võistluse praktilise juhtimise printsiipide ja vahendite kohta. Märgiksime nendest tähtsamad:

1. Avalikkus.

   Ärisaladuse kaotamine võimaldas kindlustada võistluse laia avalikkuse, kindlustuda uute ideede ning tehniliste avastuste levimise, vähendada parallelismi. Olulise koha annab Lenin ajakirjandusele, mille vahendusel kohalikud saavutused tootmise organiseerimisel pidid saama üleriigilisteks eeskujudeks.[2]

2. Tulemuste võrdlemise võimalus.
3. Eeskujude seadmine.
4. Paremate kogemuste praktilise kordamise võimalus.
5. Kohene premeerimine.[3]

---

1 V.I.Lenin, T., 26.kd., lk.382.
2 V.I.Lenin, T., 27.kd., lk.178-181.
3 ibidem, lk.183-184, 232-233.

Uueks ja oluliseks printsiibiks sotsialistlikus ühiskonnas esineva võistluse juhtimisel pidi saama mahajääjate kasvatamine, õpetamine, virgutamine eesrindlaste poolt.

Võistluse organiseerimise ja juhtimise leninlikest printsiipidest tänapäeval

Levinumateks võistluse organiseerimise ja juhtimise printsiipideks ongi V.I.Lenini poolt kirja pandud printsiibid. Tavaliselt loetletakse nelja tüüpilisemat:

1) avalikkus, mis annab võimaluse kõigil tutvuda majandusliku arenguga erinevates kohtades;
2) tulemuste võrdlemine;
3) ühe kollektiivi kogemuse kordamise võimalus teise kollektiivi poolt;
4) võimalus vahetada materiaalseid ja inimjõudu, kes on end näidanud paremast küljest.[1]

Võistluse organisatsiooniliste põhimõtetena märgitakse veel:

1) poliitilist läbimõeldust ja pidevust;
2) võistluse eesmärgid töötatakse välja võistlusest osavõtjate poolt võistluse juhendis ehk printsiipides, mis oleksid niisugused:
   a) avalik läbiviimine ja hindamine,
   b) saavutuste võrreldatavuse printsiip,
   c) parimate saavutuste kordamine masside hulgas,

---

1 И.Суслов. Ленинские принципы организации социалистического соревнования и хозяйственные интересы, "Экономические науки", 1970, № I, стр.6.

d) parimate saavutuste materiaal- ja moraalne stimuleerimine.[1]

Mõned autorid on avardanud printsiipide ringi. Märgitakse veel demokraatlikku tsentralismi, arvestust ja kontrolli, seltsimehelikku abistamist, kasvatuslikku mõju.[2] Käesoleva töö autori arvates kuulub demokraatliku tsentralismi printsiip eelduste juurde, mille lätiviimisel alles saab seada ülesande võistluse organiseerimisest.

Huvitavalt läheneb V.I.Lenini poolt näidatud võistluse läbiviimise ja juhtimise printsiipidele B.Rakitski. V.I.Lenini tööde põhjaliku analüüsi ning kaasaja majanduslike ülesannete valgusel esitab nimetatud autor kaheksa võistluse organiseerimise leninlikku printsiipi.[3]

1. Võistluse ja majandamisplaani (majanduspoliitika) eesmärkide ühtsus.
   Õige organiseerimise korral on sotsialistlik võistlus alati seatud plaani poolt seatud ülesannete lahendamise kõige lühemate teede otsimisele. See on niisugune lähenemine plaanile, kus selle täitmise võimalused on ühendatud võistluse ärakasutamisega, kus plaani koostamisel on arvestatud võistluse organiseerimisest tulenevat efekti. Sellist lähenemist on praktiliselt vähe.
2. Võistlejate ette pandavate eesmärkide, ülesannete konkreetsus.
   Selle printsiibi sisu tähendab selgust ja konkreetsust võistluse rakendamisel ja juhtimisel.

---

1 Wörterbuch der Marxistisch-Leninistischen Soziologie. Westdeutschen Verlag. Köln und Opladen, 1969, S.513-514.

2 J.Aule. Sotsialistliku riikliku tööstusettevõtte sotsialistliku võistluse juhtimise juriidilisi küsimusi. Diplomitöö. Tartu, 1968, lk.54.

3 Б.Ракитский. Ленинское учение о социалистическом соревновании, "Вопросы экономики", 1970, № 3, стр.35-41.

Konkreetsus ja selgus nõuab erinevate võistluse juhtimise lülide arvestamist. Kõigepealt eeldab see võistluse juhtidelt täpse eesmärgi formuleerimist. Alles seejärel võistluse enda avalikkuse mehhanismi õiget psühholoogilist ja pedagoogilist suunamist. Täidetud ülesandele peab järgnema kokkuvõtete tegemine. Selgunud tulemuste põhjal on vajalik igakülgselt analüüsida saavutatud edu ja viltulaskmisi. Ühtlasi tuuakse analüüsi käigus esile eesrindlased ja mahajääjad.

3. Riiklik lähenemine võistlusele, mis Rakitski arvates tähendab kohustust osa võtta võistlusest.
4. Võistluse avalikkus.
5. Tulemuste võrdlemine. Head võimalused annab majandusreform, kus esiplaanile kerkivad väärtuselised näitajad. Avaneb võimalus arvestada ettevõtte ja tööliste töelist panust ühiskondlikku tootmisse.
6. Parema kogemuse kordamise võimalus.
7. Võistluse tugevdamine küllaldaste stiimulitega.
8. Pidev parteiline, riiklik ja majanduslik aktiivsus võistluse juhtimisel ja arendamisel.

Eelpool loetletud võistluse organiseerimise ning juhtimise printsiibid avaldavad käesoleva töö autori arvates mõju ainult nende kõigi arvestamisel ja kasutamisel võistluse käigus. Ühe või teise printsiibi rikkumine või selle mittearvestamine vähendab võistluse efektiivsust, kaotab võistlejate huvi võistluse vastu, millest omakorda võib kujuneda suuremal või vähemal määral negatiivne hoiak võistlemise vastu. Sellest hoiakust tekib formaalne suhtumine võistluse läbiviimisesse ning võistlemisse. Kahjuks peab märkima, et meie sotsiaalses ning majanduspoliitikas esineb olulisi möödalaskmisi võistluse organiseerimisel. Sellest ka vead, puudused ja formalism sotsialistlikus võistluses, mille eest hoiatas juba V.I.Lenin, nagu eelnevalt selgitasime.

Võistluse organiseerimise raskused ning nende ületamine

Formaalset võistluse korraldamist on märkinud nii teadlased kui ka töölised (s.t. võistlejad). Peamiste puudustena märgitakse:

1) formaalset võistluse organiseerimist,
2) konkreetsuse puudumist,
3) arvude tagaajamist,
4) tööliste vähest aktiivsust.[1]

Tööliskollektiividest tulev kriitika toob esile:

1) moraalsete stiimulite alaarvestuse,
2) olukorra, kus võistlus on ainult plaani täitmisele suunatud ja ära kaob võistluse "hing",
3) formaalsuse, kus sotsialistlikku võistlust juhitakse käskude ja keeldudega,
4) seejuures esineb formalism ülevalt alla, tööstusharust kuni alglülideni.[2]

Tööliste arvates ei riku võistlust miski rohkem kui üldised jutud temast. Rääkides kõrgetest motiividest , kohusetundest, ühise eesmärgi suurusest, ei tohi A.Solodovnikovi arvates võistlust viia abstraktsele pinnale.[3]

Ka võistlust juhtima seatud organid on sunnitud korduvalt tunnistama, et saavutatud edu kõrval on võistluse orga-

---

1 Ш.И.Валеев. Роль производственного коллектива в совершенствовании организации труда. В сб. "Социалистический производительный коллектив как категория политической экономии",М., 1966, стр.179; Б.А.Чагин, op. cit. , стр.113.

2 Б.Котляревский. Лично ответственны, "Труд" 1969, № 289;А.Солодовников. Так кто же впереди?,"Труд" 1970,№ 34; Ю.Голубцов. Соревнование не терпит формализма,"Труд",1970,№ 51; А.Солодовников, op. cit.

niseerimisel veel olulisi puudusi. Üleliidulise Ametiühingute Kesknõukogu poolt fikseeriti järgmised töigad:

- Ettevõtetes ei kasutata küllaldaselt ära sotsialistlikku võistlust. Kohustused võetakse madalamad ettevõtte reaalsetest võimalustest.
- Kokkuvõtete tegemine toimub tihti formaalselt, see ei ole ühendatud ettevõtte töö majandusliku analüüsiga.
- Paremad kogemused ei saa eeskujudeks, mahajääjaile ei osutata abi.[1]

Pealiskaudne, subjektivistlik võistluse juhtimise stiil jätab omakorda jälje tööliste suhtumisele võistlusse. Seda tõendab Leningradi Riikliku Ülikooli filosoofiakateedri poolt läbiviidud ankeedi vastuste analüüs küsimusele "Kui võistlete, siis kas see mõjub Teie töö ~~töö~~ paremustamisele?". Selgus, et 769 töölisest 27% vastas jaatavalt, 30% eitavalt, 43% ei osanud küsimusele kuidagi vastata.[2]

Peamiste põhjustena niisuguse olukorra kujunemisel võiks märkida bürokraatiat ja šablooni võistluse organiseerimisel, samuti teooria mahajäämust praktikast.

Nagu selgub praktikast, on sotsialistliku võistluse organiseerimine eraldatud majanduslike organite tegevusest ning antud peaaegu täiesti ühiskondlike organite juhtida. Seetõttu sai võimalikuks ebareaalsete kohustuste võtmine, materiaalsete stiimulite mittearvestamine.[3] Subjektivistlik metodoloogiline kontseptsioon nõuab võistluse juhtimisel peamiselt arve, pabereid, kohustusi, mis madaldabki juhtimise taseme ja lahutab võistluse juhtimise tootmise igapäevasest

---

1 Улучшить организацию социалистического соревнования, /В ВЦСПС/. "Советские профсоюзы", № 19, октябрь 1969 г., стр.6.

2 Б.А.Чагин, op. cit., стр.113.

3 И.Суслов. Ленинские принципы организации социалистического соревнования и хозрасчетные интересы, "Экономические науки", 1970, № 1, стр.7.

juhtimisest.[1]

Võistluse subjektivistliku juhtimise väljakujunemisel on sügavamad põhjused. Nagu märgib V.Borissenkov, ei olnud kahekümne aasta jooksul poliitökonoomia õpikut. Tugevasti rikuti majandusseadusi. Tahaplaanile oli jäetud tööliste majandusteaduslik haridus. Töölistele ei õpetatud majandamisoskust, juhtimist. J.V.Stalini ekslikud vaated viisid objektiivselt teooria eraldumiseni praktikast.[2]

Tänapäeval, mil võistluse organiseerimisel on tähtis majanduslik, poliitiline ning kasvatuslik ülesanne, nõuab võistluse praktiline juhtimine võistluse protsessi teaduslikku suunamist. Seda eriti ühiskonna praegusel arenguetapil. Teaduslikud saavutused on aga siis efektiivsed, kui neist juhinduvad võistluse organiseerijad ning läbiviijad. Samal ajal on vajalik praktika ning teooria vastastikune side, et võimaldada teoorial arvestada muutunud tegelikkust.

Teooria ning võistluse juhtimise objekti kõrval tuleb arvestada veel kolmandat lüli - juhtimise objekti. Juhitava objekti puhul on võistluse aspektist lähtudes tähtis koht inimese, tema käitumise motiivide, huvide, väärtuste ning nende muutumise uurimisel. Võistluse juhtimisel peab tundma nii inimest kui ka kollektiive. Alles kõigi nimetatud komponentide arvestamisel on käesoleva töö autori arvates võimalik ületada võistluse organiseerimisel esinevaid vigu ning saavutada efekt, mida võistluse organiseerimise tõstatamisel pidas silmas V.I.Lenin.

Partei suhtumist võistluse organiseerimise ülesannetesse kaasaegsel etapil väljendab L.I.Brežnevi mõte: "Tootmistegevuse tõelise peremehe tunne, mille partei on kasvatanud Nõukogude töölisklassis, leiab veenva väljenduse sotsialist-

---

1 К.Э.Когер. Марксистко-ленинский подход к соревнованию и опыт партийного руководства социалистическим соревнованием в промышленности Эстонской ССР /1958-1965 гг./. Автореферат, стр.30.

2 В.М.Борисенков. Деятельность партийных организаций по экономическому образованию масс, "Вопросы истории КПСС", 1964, № 12.

liku võistluse arendamises. Selle vormid on muutunud, kuid muutumatu on olnud ja jääb muutumatuks selle olemus: jõua järele paremate, abista mahajääjaid ja taotle üldist tõusu. Ka tänapäeval jääb sotsialistliku võistluse igakülgne arendamine meie alaliseks hoolitsuseks. On tarvis armutult sellest tähtsast asjast välja rookida igasugune formalism, tarbetu paraadlikkus. Järgigem kõrvalekaldumatult Lenini juhtmõtet: "Vähem kõlavaid fraase, rohkem lihtsat argipäevast tööd..." "[1].

Kokkuvõtteks märgiksime järgmist. Võistlus sotsialistlikus ühiskonnas esineb ühiskondliku elu paljudes sfäärides. Võistlust uuritakse erinevatest aspektidest. Siiski ei ole teaduslikus kirjanduses ühtset seisukohta võistluse mõiste avamisel selle üldises tähenduses, samuti mitte sotsialistliku võistluse ammendavat lahtimõtestamist. Käesoleva töö autori arvates ei ole võistluse pidamine sotsialistliku majanduse seesmiseks liikumapanevaks jõuks, tema arengu peamiseks seaduspärasuseks teaduslikult põhjendatud. Teaduslik ei ole samuti võistluse samastamine meetodiga, töössesuhtumisega, masside loominguga jms. Võistluse leninlik käsitus võimaldab väita, et oma tekkelt on võistlus inimeste tahtest sõltumatu, s.t. objektiivne. Võistluse tekkimise objektiivseks aluseks on inimeste koostegevus elu paljudes sfäärides. Subjektiivne on võistluse suunamine, juhtimine. Sotsialistlikus ühiskonnas täidab võistlus põhiliselt kolme funktsiooni - majanduslikku, eetilis-kasvatuslikku, sotsiaalpoliitilist.

Resümeerides V.I.Lenini vaadete arengut võistlusele sotsialistlikus ühiskonnas ning leninlikke võistluse organiseerimise ja juhtimise printsiipe, märgime järgmist.

Kapitalismilt sotsialismile ülemineku ajajärgu sotsiaalsetes suhetes Lenin ei vastanda niisuguseid nähtusi nagu konkurents ja võistlus. Sotsialistliku ühiskonna arengus tuli ära kasutada kõiki võistluse vorme - konkurentsi, monopo-

---

1 L.I.Brežnev. Kõne Harkovi traktoriehitajate koosolekul 13.aprillil 1970.a., "Rahva Hääl" № 87 14.IV 1970.a.

li, võistlust kollektiivide vahel, töövõistlust. Alles sotsialism loob võimalused rakendada võistlust massilises ulatuses.

Võistluse tekkimine eeldab eesmärkide elluviimise teede ning meetodite mitmekesisust, kohaliku algatuse , initsiatiivi olemasolu ja avaldumise võimalust. Lenin ei määratle võistluse tekkimise kõiki seaduspärasusi, võistluse olemust, ega tööta, seda meie arvates, välja ka terviklikku võistluse teooriat. Küll aga annab leninlik võistlusele lähenemise meetod lähtealuse edasiseks uurimistööks ning võistluse juhtimiseks meie ühiskonna erinevates valdkondades.

Võistluse organiseerimise ja juhtimise printsiipide analüüs näitab, et peale traditsiooniliselt esitatava nelja printsiibi on veel teisi olulisi printsiipe.

Võistluse arenemine meie maal on vastuoluline protsess. Saavutatud edu kõrval esineb veel ebaõiget arusaamist võistluse kohast sotsialistlikus ühiskonnas, formalismi, bürokraatiat. Väärnähtuste ületamiseks on vajalik uurida võistlust nii teoreetilistest kui ka praktilistest aspektidest. Tähtis on võistluse juhtimise subjekti teoreetiline tase ning organisatoorne vorm. Samuti vajab edasist teaduslikku analüüsi võistluse juhtimise objekt.

Toonud esile leninliku võistlusekäsitluse põhialused ning analüüsinud võistluse organiseerimise ja juhtimise põhimõtteid sotsialistlikus ühiskonnas, asume järgnevalt võistluse juhtimise reaalse protsessi tundmaõppimisele mõnedes ENSV tööstusettevõtetes. Esitame konkreetsed uurimistulemused võistluse juhtimise alase olukorra kohta kolme erinevasse süsteemi kuuluvast, erineva struktuuriga ettevõttest - Tartu Tarbijate Kooperatiivist, Tartu Kammivabrikust ja Tallinna trikotaaživabrikust "Marat". Nimetatud ettevõtetes püütakse välja selgitada kõigepealt võistluse juhtimisele lähenemise aspekt, siis juhtimise tase ning lõpuks - kahe aasta jooksul toimunud nihked võistluse korraldamises. Peatähelepanu on pööratud võistluse juhtimise struktuuri ja protsessi, võistlustingimuste ning premeerimise korra probleemidele, parteiorganisatsioonide osale nimetatud küsimuste lahendamisel.

2. peatükk

VÕISTLUSE ORGANISEERIMISE JA JUHTIMISE KÜSIMUSI MÕNEDES EESTI NSV ASUTUSTES JA ETTEVÕTETES AASTATEL 1968 - 1970

1968.-1970.aastad kuuluvad viisaastaku täitmisel otsustavate hulka. Nad on ka majandusreformi elluviimise üheks etapiks.

Sotsialistliku võistluse juhtijateks ettevõtetes on ametiühingud ja administratsioon, kes organiseerivad ka kokkuvõtete tegemist ja määravad kindlaks võistluse võitjad. Sotsialistliku võistluse juhtimist kogu riigi ulatuses teostab Üleliiduline Ametiühingute Kesknõukogu. Vabariigi Ametiühingute Nõukogu organiseerib ja juhib võistlust vabariigi piirides.[1]

Sotsialistliku võistluse kord, tingimuste väljatöötamine ja kinnitamine, ning võistlusest kokkuvõtete tegemine on reguleeritud Üleliidulise Ametiühingute Kesknõukogu poolt erinevatel aegadel väljaantud määrustes. Määrustes ja otsustes, millest juhinduvad ettevõtted töö korraldamisel, on viimastel aastatel üha enam tähelepanu pööratud sotsialistliku võistluse küsimustele. Kahtlemata on nad avaldanud positiivset mõju võistluse juhtimisele ja selle praktilisele suunitlusele.

Paljudest määrustest hoolimata ei edenenud võistlus tööstuses normaalselt. Oluliisi puudusi tuuakse esile kõrgemalseisvate ametiühinguorganite otsustes ja määrustes 1966.aastast[2], 1968.aastast[3], 1969.aastast[4] ja 1970.aastast[5].

---

1 Vt. lähemalt J.Aule. Sotsialistliku riikliku tööstusettevõtte sotsialistliku võistluse juhtimise juriidilisi küsimusi. Diplomitöö, Tartu ,1968, lk.41-42.

2 Vt. lähemalt Sotsialistliku võistluse organiseerimise parandamisest. Üleliidulise Ametiühingute Kesknõukogu Presiidiumi otsus 23.septembrist 1966.a.

Nendest peamised oleksid järgmised. Ettevõtetes olemasolevad võistluse tingimused on pinnapealsed, teaduslikult põhjendamata. Sotsialistlikud kohustused paistavad silma üldsõnalisusega. Esineb tootmise võimalustest madalamate kohustuste võtmist. Kohustused ei ole majanduslikult põhjendatud. Kohustuste täitmist ei tagata organisatsiooniliste ja tehniliste abinõudega. Mõnedes ettevõtetes koostatakse kohustused kitsa inimeste ringi poolt. Formaalselt toimub kokkuvõtete tegemine, tihti plaanitäitmise näitajate alusel. Mahajääjate nõrga töö põhjusi ei tooda välja, neid ei abistata. Formaalselt korraldatakse autasustamist, mistõttu sotsialistliku võistluse kasvatuslik mõju on väike. Osa ettevõtteid seab eesmärgiks võistlejate arvu suurendamise, juhtimise tasemele aga ei pööra tähelepanu.

Olukorra parandamiseks rõhutavad nimetatud määrused ja otsused võistluse organisatsioonilise taseme ja juhtimistegevuse paremustamise vajadust. Konkreetseid juhtnööre aga ei esitata, paremate kogemusi ei tutvustata. Piirdutakse leninlike printsiipide (avalikkus, tulemuste võrdlemine, eesrindliku kogemuse kordamine, seltsimehelik abi) refereerimisega .

Ka viimastes otsustes ollakse seisukohal, et võistlus

---

3 ENSV A/Ü Nõukogu II pleenumi otsus 15.veebruarist 1968.a.; Kohaliku Tööstuse ja Kommunaalelukondlike Ettevõtete Tööliste Ametiühingu Vabariikliku Komitee IV pleenumi otsus 23.aprillist 1968.a.; Üleliidulise A/Ü Kesknõukogu III pleenumi määrus 3.oktoobrist 1968.a.; Kooperatiivkaubanduse organiseerimise parandamisest ja selle kultuuri tõstmisest (Kesknõukogu Nõukogu materjalid 28.-29. maist 1968.a.), Tallinn, 1969.

4 Abinõudest sotsialistliku võistluse ja kommunistliku töö liikumise edasiseks parandamiseks. Üleliidulise Ametiühingute Kesknõukogu Presiidiumi määrus 16.juulist 1969.a.

5 Sotsialistliku võistluse ja kommunistliku töö liikumise edasise parandamise abinõudest. Kohaliku Tööstuse ja Kommunaalelukondlike Ettevõtete Tööliste AÜE Vabariikliku Komitee otsus 20.veebruarist 1970.a.

/ Kõik nimetatud määrused ja otsused on käesoleva töö autori valduses /.

on majandusliku arengu mõjutamise põhimeetod.

Üks tüüpilisemaid ja Eesti NSV ettevõtetes laialt propageeritud seisukoht sisaldub Eesti NSV AÜN poolt väljaantud O.Dobrohotovi brošüüris. Seal fikseeritakse, et võistlus on alles siis toimuv, kui töötajad võtavad endale kohustuse[1]. Niisiis. Selle kontseptsiooni põhjal algab võistlus kohustuste võtmisega ja alles peale seda loetakse need töötajad võistlema asunuteks. Need töölised aga, kes kohustusi ei oma, ei võtvat tegelikult võistlusest osa.

Üldistades võibki öelda, et tavaliselt taandatakse võistlus vahekorrale "kohustus-kohustus", "inimene-kohustus", "inimene-inimene kohustuse kaudu". Näib, et just taolises võistlusele lähenemises ja võistluse juhtimises peitubki formalismi alge. Võistluse taandamine töötaja tahtest sõltuvale võistlukohustusele, seega subjektiivsele nähtusele ei aita sugugi kaasa formalismi ületamisele võistluse organiseerimisel, vaid vastupidi - süvendab seda.

Iseloomulikuks ülalmärgitud võistlust suunavatele otsustele on teatud käsulausete esinemine neis. Nimetagem selliseid nagu - laialdaselt arendama ja tõstma sotsialistliku võistluse efektiivsust; parandama võistluse organisatoorset külge; pidada a/ü ja majandusorganisatsioonide tähtsamaks ülesandeks tõsta võistluse organisatoorset taset; kasutada aktiivsemalt kõiki sotsialistliku võistluse vorme jne. Taolised korraldused ettevõtetele midagi konkreetset võistluse praktiliseks organiseerimiseks ja juhtimise tasme tõstmiseks ei anna. Võistluse juhtimise kogemuste üldistamisel on diplomandi arvates tähtis jälgida, kuidas ettevõtted ise on suhtunud sotsialistlikku võistlusse, võistluse ärakasutamise võimalustesse, vastavate juhtimise ja premeerimise süsteemide väljatöötamisse. Teeme seda kolme eelpoolnimetatud ettevõtte põhjal, vaadeldes igaüht eraldi.

Enne konkreetse analüüsi juurde asumist täpsustagem

---

1 Vt. O.Dobrohotov. Ametiühingute osast sotsialistliku võistluse organiseerimisel ettevõtteis, Tallinn, 1964, lk.18.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

veel juhtimise mõistega seotud aspektid.

Juhtimise kui keeruka dünaamilise süsteemi uurimisel on tarvis arvestada selle mõiste kahte külge. Nimetagem kõigepealt juhtimist kui STRUKTUURI (juhtimise staatika). Teiseks küljeks oleks juhtimine kui PROTSESS (juhtimise dünaamika).[1]

Juhtimise objektiks tootmissüsteemides on materiaalsete tingimuste tervik, tehnilised ja tehnoloogilised protsessid, tööprotsessid, ja suhted inimeste vahel tootmisprotsessis.

Juhtimise subjektiks on A.Gutšteini arvates spetsiaalne grupp inimesi, kes erinevate organisatsioonide kaudu viivad ellu eesmärgipärast objekti liikumist. Ka juhtimise subjekt peab olema samuti organiseeritud konkreetsesse süsteemi.[2]

Oluline on silmas pidada, et juhitavale süsteemile mõjumise aste oleneb mõjutamise jõust. Samal ajal oleneb mõjutamise efektiivsus juhitava süsteemi vastuvõtlikkusest.[3] Võistluse juhtimise tase sõltub järelikult võistlejate suhtumisest võistlusse, nende teadlikkuse astmest, materiaalsete ja moraalsete stiimulite mõjuvusest jms.

Võistluse organiseerimise all on käesolevas töös mõeldud võistluse juhtimise subjekti struktuuri loomist, võistluse juhtimise all aga objekti mõjutamist subjekti poolt.

---

1 Vt. А.И.Гутштейн. Управление промышленным предприятием и кибернетика, Москва, 1969, стр.19.

2 ibidem, стр.20.

3 ibidem, стр.21.

Tartu Tarbijate Kooperatiiv

Tartu Tarbijate Kooperatiivis 1968-1970.aastatel organiseeritud sotsialistliku võistluse aluseks on kõrgemalseisvate organite määrused sotsialistliku võistluse tingimustest ENSV Tarbijate Kooperatsioonis.[1] Nende alusel on välja töötatud Tartu Tarbijate Kooperatiivi sotsialistliku võistluse tingimused ja juhtimise struktuur.[2]

Nagu fikseeritakse Eesti NSN Tarbijate Kooperatsiooni Vabariiliku Juhatuse poolt väljaantud tingimustes, on sotsialistlik võistlus ENSV Tarbijate Kooperatsioonis suunatud NLKP XXIII kongressi otsuste ja NSVL rahvamajanduse arendamise viie aasta plaani (1966-1970) ülesannete täitmisele, kaubanduskultuuri tõstmisele, peamiste tegevusharude - ühiskondliku toitlustamise igakülgsele arendamisele, tarbijate kooperatsiooni materiaal-tehnilise baasi parandamisele, varumise ja tootmistegevuse täiustamisele ning majandusliku tegevuse taseme tõstmisele. Märgitud ülesannete lahendamisel nähti ette töötajate loomingulise initsiatiivi ja aktiivsuse tõstmist.[3]

---

1 ETKVL Juhatuse ja Riikliku Kaubanduse ja Tarbijate Kooperatiivide Töötajate Ametiühingu Eesti Vabariikliku Komitee presiidiumi määrused: nr.403/55 4.septembrist 1962.a., nr. 169/134 13.oktoobrist 1964.a., nr. 122/54 12.septembrist 1967.a.

2 Tartu Tarbijate Kooperatiivi Juhatuse ja Ametiühingu Komitee määrused: nr.140/31 30.maist 1967.a., nr.117/29 10.juunist 1969.a., nr.243/55 4.novembrist 1969.a., nr. 8/5 13.jaanuarist 1970.a.

3 Sotsialistliku võistluse tingimused Eesti NSV Tarbijate Kooperatsioonis, Tallinn, 1967, lk.3.

Tartu Tarbijate Kooperatiiv võtab osa Vabariiklikust Tarbijate Kooperatsiooni süsteemi võistlusest. Võistluslepingud on sölmitud Viljandi ja Pärnu Tarbijate Kooperatiividega. Kokkuvõtteid tehakse kaks korda aastas. Söprussidemed on veel Leedu NSV Radviliši Tarbijate Kooperatiivi Rajooniliiduga, kellega võistlustulemusi vaagitakse kord aastas. Kuna antud töös on vaatluse alla võetud Tartu Tarbijate Kooperatiivi sisene sotsialistlik võistlus, siis ei käsitleta võistluse käiku ülalnimetatud ettevõtetega. 1968.aastal toimus sotsialistliku võistluse organiseerimine aastate jooksul kujunenud praktikale ja traditsioonidele vastavalt. Sotsialistliku võistluse käigus selgitati parimad ettevõtted ning kutsealade parimad töötajad. Kutsealade järgi võisteldi parema koka, kondiitri, einelauapidaja, abitöölise, ettekandja, instruktori, raamatupidaja, kaubatundja, autojuhi, transporditöölise, remonditöölise, varuja väljaselgitamiseks. Ettevõtted taotlesid nimetust "Parim kauplus", "Parim ÜTE", "Parim ladu", "Parim varumisladu".

Töö võrreldavuse tagamiseks jaotati maakaubandusvõrgu kauplused käibemahu järgi nelja rühma, igas 14-20 kauplust. Kõigis rühmades selgitati võitja eraldi.

Põhilisteks töölõikudeks, mida võeti arvesse kokkuvõtete tegemisel ja võitjate väljaselgitamisel, olid:

1) plaani täitmine,
2) töökultuur,
3) osavõtt ühiskondlikust elust.

Kokkuvõtteid tehti üks kord kvartalis.

Maakaupluste, ÜTE ja kooperatiivkaubastu kaupluste rühmas seati võistluse võitjaile preemiaks rändvimpel ning rahaline preemia (á 20 rubla). Kutsealade parimatele anti rändvimpel ja rahaline preemia 10-20 rubla. Võitjate autasustamine viidi läbi pidulikult majanduskooli õppustel (aprill, juuli, oktoober, detsember).

Võistluse organiseerimiseks ning läbiviimiseks oli loodud juhtgrupp, millise koosseisu kuulusid kaks ametiühingukomitee liiget, kolm administratsiooni esindajat, üks

komsomoli- ja parteiorganisatsiooni liige. Grupp kogus ja süstematiseeris töö tulemusi, selgitas välja võitjad.

Tehes kokkuvõtteid 1968.aasta tööst, märgib TTK parteiorganisatsioon, et sotsialistlikust võistlusest võttis 524 töötajast osa 449. Kommunistliku töö liikumisse oli lülitunud 53 töölist (1967.aastal 87 töölist).[1]

Samal koosolekul otsustatakse, et tuleb saavutada sotsialistliku võistluse ja kommunistliku töö liikumise konkreetsem juhtimine, võistluse laiendamine, köigi töötajate kaasahaaramine TTK juhtimisele.

Analoogiline möte läbib 24.oktoobril 1968.aastal toimunud partei-algorganisatsiooni üldkoosolekut. Leiti, et parteipoliitilise kasvatustöö tagajärjel peab hoogustuma sotsialistlik võistlus ja paranema võistluse tagajärjed. Võistluse kajastajana nähakse ette seinalehe, graafikute ja ajalehe parem kasutamine. Koosolek võtab vastu parteipoliitilise töö ja majanduslike näitajate perspektiivplaani V.I.Lenini 100. sünni-aastapäeva tähistamiseks. Oluline koht osutati sotsialistlikule võistlusele ja kommunistliku töö liikumisele. Edasise töö parandamiseks nägi plaan ette:

1/ üksiktöötajate sotsialistliku võistluse kohustuste väljatöötamise,
2/ kooperatiivi sotsialistliku võistluse kohustuste väljatöötamise,
3/ kokkuvõtete tegemise ja näitlikustamise paremustamise,
4/ tööviljakuse, kaubanduskultuuri ja sotsialistliku võistluse küsimuste arutelud lahtistel parteikoosolekutel.

26.detsembril 1968.a. toimunud avalik parteikoosolek analüüsibki sotsialistliku võistluse organiseerimist ja

---

1 Aruanne TTK parteigrupi tegevuse kohta ajavahemikul 30.oktoobrist 1967 - 5.september 1968.aastal. Kaust "Tartu Tarbijate Kooperatiivi partei-algorganisatsiooni üldkoosolekute protokollid 1968.aastal".

selle parandamise abinõusid Tartu Tarbijate Kooperatiivis.

Mis siis tingis võistluse ümber tekkiva arutelu? Teiste kooperatiividega võrreldes laabus sotsialistlik võistlus TTK-s üldiselt rahuldavalt. Võistlusega seotud probleemide sügavam uurimine aga näitas, et rahulolematuseks oli põhjust rohkem kui küll. Erinevate dokumentide analüüs, tähelepanekud võistluse korralduses ning protokollitud sõnavõtud parteikoosolekult lubavad välja tuua rea võistluse korralikku ja mõjusat läbiviimist takistavaid põhjusi. Esitaksime tähtsamad neist.

Märgitakse, et töötajate suhtumine sotsialistlikku võistlusse on ükskõikne, sest näiteks kaupmeestele tundub võistlus pealesunnitud üritusena.

Ei osata võtta objektiivseid kohustusi, võetud kohustuste täitmist aga ei kontrolli omakorda keegi,

Kaupluse töötajate omavahelist tööd ei võrrelda objektiivselt, sest kokkuvõtteid tegevad komisjonid ei tutvu olukorraga kohapeal.

Samuti on informatsioon võistluse käigust ebarahuldav.

Küllaldaselt välja töötamata ning edasist uurimist vajavate probleemidena toodi esile veel järgmised:

1. Senisest konkreetsemate võistlustingimuste väljatöötamine, selleks et viia võistlus reaalsele pinnale (näiteks iga kauplus peaks teadma, kellega, kuidas ja mis alustel võistleb).
2. Võistlejate töötulemuste mõõtmise, võrdlemise küsimusse selguse toomine.
3. Sellise stimuleerimissüsteemi väljatöötamine, mis tõeliselt ergutaks töötajaid. Selleks nähakse ette:
   a) rahaliste preemiate ostähtsuse suurendamine[x];

---

x 1965.aasta Gorki autotehases läbiviidud ankeet näitas, et 400 küsitletust 200 pidas vähest materiaalset huvitatust peamiseks takistuseks võistluse ja kommunistliku liikumise edasisele arengule. Vt. **В.Красильников. Конкретно социологическое исследование состояния руководства движением за коммунистический труд. "Из опыта конкретных социологических исследовании" /Сб./ Изд-во Московского Университета, 1969, стр. 118-119.**

b) moraalsete stiimulite senisest oskuslikum kasutamine.

4. Kokkuvõtete tegemine üks kord kvartalis osutus vähe-seks.

Kõiki nimetatud ja teisi puudusi ning tegematajätmisi kokku võttes võib järeldada, et 1968.aastal toimus sotsialistlik võistlus TTK-s väljakujunenud tavade järgi. Näiliselt oli kõik enam-vähem korras. Tegelikult aga "võistlesid" paberid. Kokkuvõtteid tehti harva ja needki ei peegeldanud tegelikku võistluse kulgu. Negatiivselt mõjus see, et kokkuvõtete tegemisel majanduskoolis ei toimunud võitjate premeerimisel töö majanduslikku analüüsi. Ei näidatud seda, miks antud kauplus saavutas esikoha, miks aga mõned kauplused töötasid halvasti, millised on edasise töö perspektiivid ja abinõud vigade parandamiseks. Kooperatiivi juhatuse esimees J.Pihlap oli sunnitud tunnistama, et "...võistlus kippus siiski jääma kuidagi formaalseks ja pinnapealseks"[1].

TTK partei-algorganisatsioon suhtus täie tõsidusega sotsialistliku võistluse parandamise abinõudesse. Igat kommunisti kohustati osa võtma 1969.a. kutsealade järgi organiseeritavast sotsialistlikust võistlusest. Uuesti valitud nõukogu ülesandeks jäi sotsialistliku võistluse tegelik juhtimine, eriti rõhutati informatsiooni kiirema liikumise vajadust ja näitliku agitatsiooni tõhustamist.[2]

1969.aasta kollektiivlepingus märgitakse, et käibeplaanide ennetähtaegseks täitmiseks ja ületamiseks tuleb organiseerida laiaulatuslikku sotsialistlikku võistlust kaupluste, sööklate ja ladude vahel. Uus kord seati sisse kokkuvõtete tegemisel - kooperatiivi osas kord kvartalis, teistes lülides aga iga kuu töö kohta. Nähti ette preemiad

---

1 E.Vajakas. Otsingud ja leiud, "Rahva Hääl" nr.267, 16. november 1969.a.

2 TTK partei-algorganisatsiooni üldkoosoleku otsus 26.detsembrist 1968.aastast. Kaust "Tartu Tarbijate Kooperatiivi partei-algorganisatsiooni üldkoosolekute protokollid 1968.aastal".

ning rändvimplid.[1]

Kooperatiivi juhtkonna püüdu parandada 1969.a. sotsialistliku võistluse üldist korraldust ning juhtimissüsteemi töestab köige paremini sidemete loomine teadlastega. Ühelt poolt tingis niisuguse sammu seniste kogemuste ebapiisavus ja aegumine, teiselt poolt aga ei suunanud ega andnud vajalikke juhiseid ka kõrgemalseisvad organid. Kolmandaks ja köige tähtsamaks põhjuseks oli oskamatus teaduslikult põhjendada ja seletada võistluse kohta antud ettevõttes ja siit tulenev ebateaduslik võistluse juhtimine. Nimetatud lünkade täitmiseks sõlmiti TRÜ NLKP ajaloo kateedriga uurimisleping. Juhtivatele töötajatele ning võistluse juhtimisega seotud töölistele korraldati loenguid ja seminare võistluse teooria ning praktikas kasutamise kohta.

TRÜ uurimisgrupp esitas omapoolsed ettepanekud vastavalt jaanuaris 1969.aastal ning sama aasta juulis. Ettepanekutes fikseeriti üldised põhimõtted võistluse koha, ülesannete, juhtimise kohta. Töötati välja kogu kooperatiivi lülisid haarav juhtimissüsteem, mis lühidalt kokkuvõetuna oleks järgmine.

Peamiseks eesmärgiks võistluse organiseerimisel on kollektiivide tegevuse ja üksiktöötajate töö kvaliteedi tõstmine, töötajate aktiivsuse õhutamine ning kuu töötulemuste läbiarutamine kollektiivi poolt. Juhtimisstruktuuris on vajalik moodustada sotsialistliku võistluse juhtimise nõukogu. Üldise suuna andmine võistlusele kuulub parteiorganisatsiooni ülesannete hulka, otseseks ja vahetuks juhtijaks on aga kooperatiivi ametiühingukomitee ja juhatus. Nõukogu koosseisus nähti ette peale ametiühingu masstöökomisjoni liikmete veel kooperatiivi juhatuse, partei-, komsomoliorganisatsiooni jt. ühiskondlike organisatsioonide esindajad. Töötulemuste kvaliteetsemaks hindamiseks soovitati

---

1 TTK Varumiskontori ja Kooperatiivkaubastu kollektiivleping 1969.aastaks, Tartu, 1969, lk.4.

moodustada nõukogu töögrupid, kelle ülesandeks on plaanilis-majanduslike näitajate analüüs; teenindus- ja töökultuuri, ohutustehnika, omandi kaitse analüüs; kollektiivide ja töötajate ühiskondlikku aktiivsust ja arengut kajastavate näitajate kokkuvõtmine. Skeemina näeb nõukogu välja sellisena:

Tartu Tarbijate Kooperatiivis organiseeritava sotsialistliku võistluse juhtimise nõukogu skeem

Skeem nr. 1

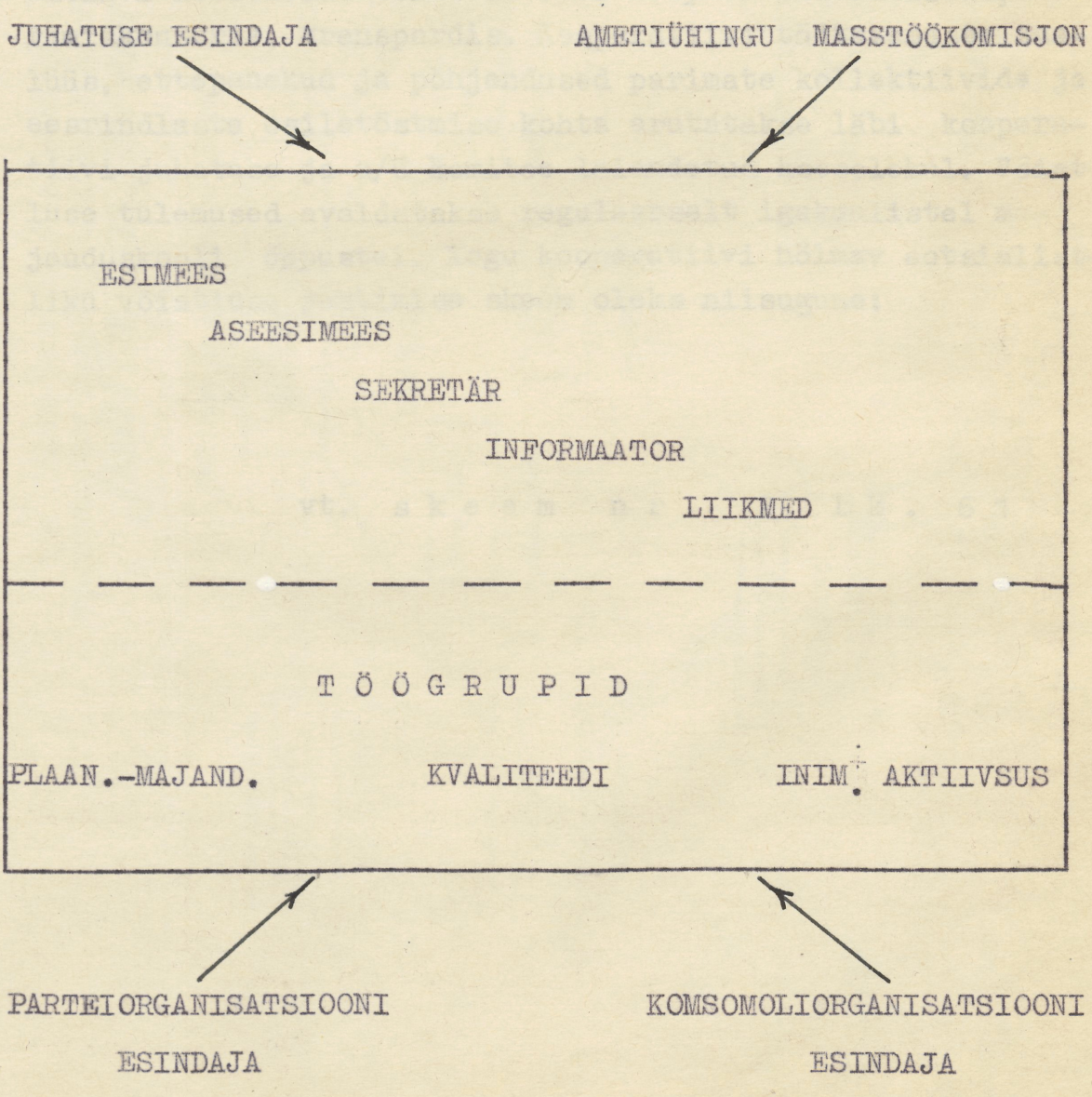

Sotsialistliku võistluse juhtimise otsustavaks organiks on uue süsteemi kohaselt juhatuse ja ametiühingu komitee laiendatud koosolek, kus arutatakse läbi kooperatiivi ja tema allasutuste töötulemused, nõukogu poolt esitatud ettepanekud ja põhjendused parimate kollektiivide ning tööeesrindlaste esiletõstmiseks.

Allasutustes toimuva võistluse juhtimiseks soovitas uurimisgrupp moodustada komisjonid, kelle ülesandeks on vajaliku organiseerimis- ja juhtimistöö teostamine. Töötulemuste läbiarutamine allasutustes toimub töötajate üldkoosolekutel. Seal tehtud ettepanekud arutatakse läbi Kaubandusvõrgu ja ÕTE laiendatud aktiivi nõupidamisel.Laiendatud aktiivi koosolekud toimuvad veel kooperatiivkaubastus, varumiskontoris, transpordis. Kooperatiivi töötulemuste analüüs, ettepanekud ja põhjendused parimate kollektiivide ja eesrindlaste esiletõstmise kohta arutatakse läbi kooperatiivi juhatuse ja a/ü komitee laiendatud koosolekul. Võistluse tulemused avaldatakse regulaarselt igakuulistel majanduskooli õppustel. Kogu kooperatiivi hõlmav sotsialistliku võistluse juhtimise skeem oleks niisugune:

vt. s k e e m n r . 2 l k . 6 1

Skeem nr. 2

Tartu Tarbijate Kooperatiivis
organiseeritava komplektse sotsialistliku võistluse

juhtimise skeem

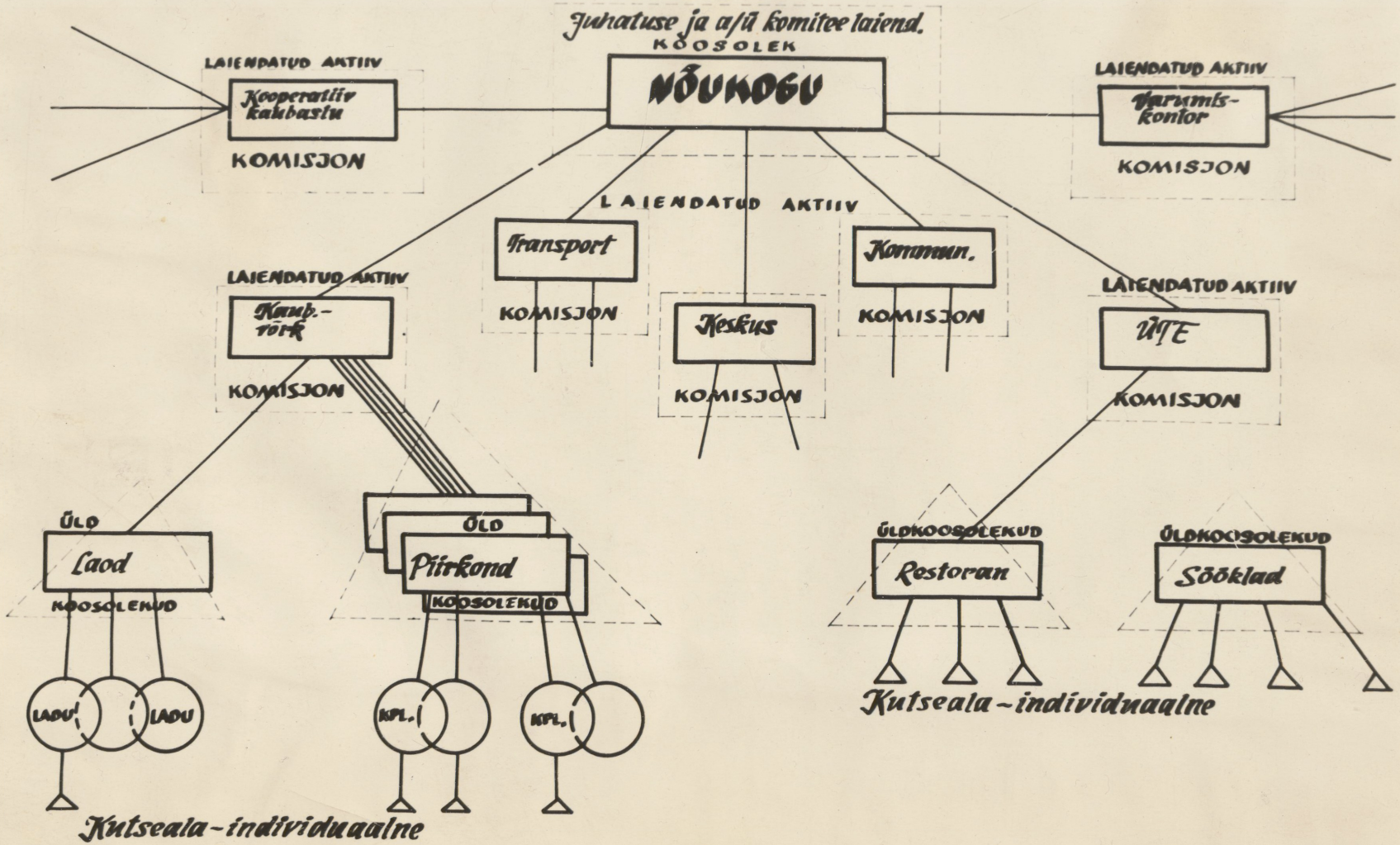

Lähteseisukohad ning head kavatsused sotsialistliku võistluse juhtimise parandamiseks olid TTK osal juhtkonnast olemas. Siiski ei toimunud 1969.aasta esimesel poolel märgatavat paranemist võistluse korraldamises, võistluse situatsiooni õhutamises. Põhjusena võiks märkida, et töötajad küll aktiviseerusid, kuid otsustavat murrangut ei toimunud juhtivate töötajate psühholoogilis-pedagoogilises suhtumises võistlusega seotud probleemide lahendamisse. Ei suudetud lahti rebida traditsioonilisest vaatest ja juhtimisstiilist sotsialistlikus võistluses. Võistlus jäi endiselt lahutatuks kooperatiivi igapäevase töö juhtimisest. Kokkuvõtteid tehti ebakorrapäraselt. Kõik juhtivad lülid ei teinud oma tööd vastutustundlikult. Õigeaegselt ei töötatud välja uusi tingimusi, mis soodustas juhtiva kaadri passiivsust uue süsteemi elluviimisel. Samuti loodeti ebaõigesti, et TRÜ uurimisgrupp hakkab ise tegelema sotsialistliku võistluse organiseerimisega. Mõneti soikus ka majanduskoolis tehtav sisuline töö võistlustulemuste arutamisel. Võistlustulemused olid päevakorras ainult jaanuaris ja detsembris toimuvatel õppustel.

1969.aasta sotsialistliku võistluse tingimused suudeti esialgsel kujul kinnitada alles 10.juuniks.[1]

Tunduvalt muudeti premeerimise korda. Senisest rohkem määrati diferentseeritud preemiaid ning suurendati preemiate väärtuselist suurust. Üldine preemiasumma kasvas kahekssa korda.

Uus statuut diferentseeris võistluskokkuvõtete tegemist. Kaupluste osas nähti ette töötulemuste hindamine piirkonniti toimuvatel üldkoosolekutel kord kuus. Kogu kaubandusvõrgu ja kooperatiivi ulatuses tuli analüüs läbi viia kord kvartalis. Kutseala parimate väljaselgitamine pidi toimuma kvartalite kaupa.

---

1 TTK Juhatuse ja Ametiühingu Komitee määrus nr. 117/29. Tartus, 10.juunil 1969.a.

Seega võeti inimeste töö vaatluse alla kvartalis kuuel korral.

Üldistades võib öelda, et koostöös uurijatega väljatöötatud võistluse tingimused muutsid võistluse suunamise mõnevõrra konkreetsemaks. Tunduvalt paindlikumaks ja stimuleerivaks kujunes premeerimissüsteem. Õiget hoogu võistluse juhtimine võistluse situatsiooni võimendamise kaudu siiski ei saanud.

1969.a. partei-algorganisatsiooni aruande-valimiskoosolekul märgitakse, et on asutud uurima sotsialistliku võistluse rakendamise võimalusi selle paremaks ärakasutamiseks kaubandusvõrgus. Tuuakse esile puudusi võistluse juhtimisel, mistõttu ei toimunud õigeaegselt kokkuvõtete tegemist.[1] Samad probleemid olid vaatluse all ka 25.novembril 1969.a. Kommunistid kohustusid uuest aastast võistluse juhtimise korda seadma ning regulaarselt korraldama töö analüüsimist.

Olulist kohta võistluse juhtimise konkreetsemaks muutmisel etendas 1969.aasta oktoobris vastuvõetud TTK Juhatuse ja Ametiühingu Komitee määrus sotsialistliku võistluse juhtimise nõukogu ja komisjonide koosseisu moodustamise kohta.[2] Määrus kinnitas personaalselt nõukogu ja allkomisjonide liikmed. Seega fikseeriti juriidiliselt võistluse juhtimise struktuur ja vastutavad isikud.

Sotsialistliku võistluse olukorda TTK-s 1969.aastal analüüsiti igakülgselt partei algorganisatsiooni üldkoosolekul 18.detsembril. Muuhulgas öeldi aruandes, et senist tööd on raskendanud niisugused asjaolud nagu

- kokkuvõtete tegemise raskus, kuna komisjonide liikmed ei saa kokku;
- informatsiooni ei laeku küllaldaselt ning kindla korra kohaselt;
- hindamise süsteemi ebatäiuslikkus.

Arutelul jõuti järeldusele, et sotsialistlikus võistluses on

1 TTK parte-algorganisatsiooni aruande-valimiskoosoleku protokoll nr. 1, 22.oktoobrist 1969.a. Kaust "Tartu Tarbijate Kooperatiivi partei-algorganisatsiooni üldkoosolekute protokollid 1969.aastal".

2 TTK Juhatuse ja Ametiühingu Komitee määrus nr. 243/55, 4.novembrist 1969.a.

oluline koht teaduslikul juhtimisel, millises valdkonnas aga seni veel vähe on ära tehtud. Mitmed väärtuslikud ettepanekud jäeti rakendamata. Olulist murrangut ei toimunud ka seetõttu, et sotsialistliku võistluse juhtimist teostati lahus kooperatiivi töö igapäevasest juhtimisest.

Parteikoosolek otsustas välja töötada uued võistluse tingimused ning premeerimise korra 1970.aastaks koos dokumentatsiooni liikumise tähtaegade ning esitamise graafikuga. Kinnitati personaalselt sotsialistliku võistluse komisjonide töö eest vastutavad isikud. Nõukogu üheks ülesandeks loeti parteiorganisatsiooni informeerimist võistluse käigust.[1]

Uued sotsialistliku võistluse tingimused, statuut ja premeerimise kord kinnitati 13.jaanuaril 1970.aastal.[2] Vastavad küsimused võeti eelnevalt põhjaliku analüüsi alla. Arvestati 1969.a. tingimusi, kuid töötati need põhjalikult ümber. Tõsiselt kerkis päevakorda juhtiva kaadri suhtumise ja oskuste küsimus, sest uus süsteem töi kaasa töömahu möningase suurenemise, aruandluse õigeaegse esitamise vajaduse ja selle täpsuse.

1969.aasta lõpul oli lahendamata veel rida probleeme, mis 1970.aasta esimeste kokkuvõtete tegemise käigus raskusi tekitasid. Keeruliseks kujunes niisuguste kohustuste täitmise hindamine, millised polnud a) vahetult võrreldavad, b) otseselt möödetavad. Raske oli murda vahelülides töötavate juhtijate nagu inspektorite jt. harjumuspärast mugavust selleks, et saavutada neilt kuu töötulemuste sügavam analüüs, ning organiseeritult läbi viia nende arutelu igakuulistel töötajate koosolekutel. Töötajate ühiskondliku aktiivsuse hindamine jäi partei-, ametiühingu- ja komsomoliorganisatsioonide tagasihoidliku töö tulemusena sageli abstraktsele tasemele. Nähtavasti vajaks ühiskondliku aktiivsuse möiste ka teaduslikult täp-

1 TTK partei-algorganisatsiooni üldkoosoleku protokoll nr.3 ja otsus 18.detsembrist 1969.a.

2 Vt. TTK Juhatuse ja Ametiühingu Komitee määrus nr.8/5 13.jaanuarist 1970.a.

semat määratlemist, et mitte piirduda ainult isetegevuse ja sporditöö arvestamisega.

Vähe tähelepanu osutati mahajääjate töö hindamisele. Majanduskooli raames toimuvaks kuu töötulemuste analüüsiks tuleb hoopis tõsisemalt ette valmistuda instruktoreil ja osakondadel, et saavutada ja konkreetselt põhjendatud parimate kollektiivide ja üksiktöötajate esiletoomine. Öeldu eeldab ka juhtivate töötajate lähemat tutvumist inimeste tööga kohapeal, nende viibimist kokkuvõtete tegemisel ja premeerimisel. Otsustavaks momendiks premeerimisel ja parimate esiletõstmisel, igapäevase töö analüüsimisel on juhtijate pedagoogiline-psühholoogiline takt.

1970.aasta sotsialistliku võistluse kokkuvõtete tegemine on hakanud juba laabuma. Igal kuul toimub Tartus majanduskool, kus võetakse kokku eelmise kuu töötulemused. Uudne on siinjuures preemia kohene väljamaksmine võistluse võitjatele. Majanduskoolis kerkivad esile kitsaskohad kooperatiivi töös ning ka võistluse läbiviimises.

Sotsialistliku võistluse tegelikus korralduses ja juhtimise struktuuris pole aga veel köik selge ja läbiproovitud. Uus süsteem on rakendatud eksperimendi korras. Siiski võib öelda, et tuginemine teaduslikele meetoditele on andnud TTK-s korraldatavale võistlusele rohkem konkreetsust, võimaldanud kasutada ratsionaalsemat juhtimist ning otstarbekamalt jaotada materiaalse stimuleerimise summasid. Töö käigus esilekerkivad probleemid on leidnud läbiarutamist nõukogus ning püütakse arvesse võtta edaspidises töös. Võib arvata, et tulevikus saavutab võistluse rakendamine ja juhtimine TTK-s uue kvaliteedi.

Tartu Kammivabrik

Tartu Kammivabrik erineb täielikult Tartu Tarbijate Kooperatiivist nii tootmisprotsessi kui ka juhtimisstruktuuri poolest. Tartu Kammivabrik allub ENSV Kohaliku Tööstuse Ministeeriumile.

Vabrik asub põhiliselt Tartus, ühtsel territooriumil, välja arvatud Narva ja Kallaste tootmispunktid. 1968.aastal töötas vabrikus 4 tootmisjaoskonda, kus kolmes valmistati tooteid tselluloidist ja ühes plastmassist. Peale nende asusid Tartus veel tselluloiditsehh ja remonditsehh. Vabrikus töötas 1968.aastal ligikaudu 700 töölist ja teenistujat.

Võrreldes TTK on Tartu Kammivabrikus (edaspidi TK) võistluse organiseerimise tingimused soodsamad. Tootmine on kontsentreeritum, tööoperatsioonid kergemini võrreldavad, informatsiooni liikumise korraldamine lihtsam. Uus tootmise planeerimise ja materiaalse stimuleerimise süsteem soodustas võistluse korraldamist, kuid nõudis samal ajal juhtidelt uut suhtumist sotsialistliku võistluse läbiviimisse. Vajalikku murrangut võistluse juhtimisel rea aastate jooksul TK-s siiski ei saavutatud. Miks?

Olukord sotsialistliku võistluse korraldusega lonkas kõigepealt kogu ministeeriumi ulatuses. Võistlusele lähenemise meetod oli subjektivistlik-voluntaristlik, kus keskne küsimus oli võistluskohustuste probleem. Näiteks selgub see Kohaliku Tööstuse ja Kommunaalelukondlike Ettevõtete Tööliste A/Ü Eesti Vabariikliku komitee dokumentidest.

1968.a. aprillipleenumi otsuses konstateeriti, et reas organisatsioonides on sotsialistliku võistluse tase madal, kohustused üldsõnalised, puuduvad töötajate individuaalsed kohustused. Pole välja töötatud tsehhide ja osakondade vahelise võistluse tingimusi. Negatiivse näitena tuuakse esile võistluse kokkuvõtete tegemine ainult plaani näitajate alusel.[1]

1 Kohaliku Tööstuse ja Kommunaalelukondlike Ettevõtete Töölis-

Paralleelselt puuduste äramärkimisega ei suuda aga Ametiühingute Vabariiklik Komitee anda konkreetset abi. Aastast-aastasse rõhutatakse peamisena ainult kohustuste võtmist üksiktöötajate ja kollektiivide poolt ja vajadust neist kokkuvõtteid teha. Lisaks sellele sisalduvad selliaed üldsõnalised nõuded nagu "arendada ja tõsta sotsialistliku võistluse efektiivsust", jmt. Taoline stiil iseloomustab traditsioonilist lähenemist võistluse juhtimisele, mis omakorda, nagu me juba eespool märkisime, soodustab formalismi ja subjektivismi säilumist võistluse juhtimise protsessis ja organisatsioonis.

Vajalikule tasemele ei suudetud sotsialistliku võistluse ja kommunistliku töö liikumise organisatsioonilist külge tõsta ka Kammivabrikus endas. Vähe toimus töötajate üldkoosolekuid, kus päevakorras olid võistluse küsimused.[1]

Võistluse organiseerimise ja juhtimise parandamiseks asus TK teadlastega kontakti juba 1967.aastal.

Kõigepealt seati ülesandeks senise sotsialistliku võistluse olukorra, edusammude ning puuduste väljaselgitamine. Nimetatud ülesande lahendamiseks kasutas uurimisgrupp mõningaid sotsioloogilisi meetodeid (dokumentide analüüs, vaatlus, intervjuu).

Uurimised töid esile rea asjaolusid, mis takistasid võistluse paremat kasutamist töötulemuste tõhustamisel ja tööliste aktiivsuse tõstmisel. Märgiksime siinkohal järgmiseid:

1. Üldine passiivsus võistluse suhtes nii selle organiseerijatel kui ka töölistel. Võistluse suunamine toimus episoodiliselt. Juhtimise tase ei olnud ühtlane. Kampaanialikkus ei võimaldanud sotsialistlikku võistlust muuta tööprotsessi üheks loomulikuks koostisosaks. Tööd ja võistlust vaadati lahus.
2. Juhtkonnal ei olnud selge, kuidas peaks toimuma sotsialistliku võistluse efektiivne suunamine vabrikus, kuna
   a) kõrgemalseisvad organid juhtisid võistlust liiga üldsõnaliselt;

---

te A/Ü Eesti Vabariikliku IV pleenumi otsus 23.aprillist 1968.a.

1 TK Ametiühingu konverentsi otsus 18.jaanuarist 1968.a.

b) vabriku töötajate vahel toimuva võistluse objektiivset protsessi ei osatud kasutada ega õhutada;
c) valitses üldine passiivsus, mida tugevdasid järsud muutused tootmise struktuuris.

3. Liiga suurt efekti loodeti sõnaliselt, moraalselt ergutamiselt, väike oli materiaalsete stiimulite osa.
4. Võetud kohustused olid väga üldsõnalised. Kommunistliku töö nimetust taotlevas võistluses fikseeriti niisuguseid kohustusi, millised olid igapäevase elu loomulikeks käitumisreegliteks.
5. Aastatel 1966/67. ei tegelenud parteiorganisatsioon peaaegu üldse sotsialistliku võistluse suunamisega. 1967.a. 21.septembril toimunud parteiorganisatsiooni koosoleku otsuses on ainult üks lause võistluse kohta: "Parandada tööd sotsialistliku võistluse ja kommunistliku töö liikumise kokkuvõtete tegemisel ja tulemuste teatavakstegemisel kollektiivile".
6. Ka komsomoliorganisatsioon ei teinud antud ajavahemikul midagi olulist võistluse hoogustamiseks.
7. Vabrikus oodati inimest, kes võistluse "ära teeks".

Nagu näeme, esines võistluse organiseerimisel terve rida olulisi möödalaskmisi, mistõttu võistlusesse suhtumine vabriku tööliste hulgas oli kujunenud negatiivseks. Olukorra parandamiseks tuli põhjalikult muuta senist võistluse juhtimise süsteemi ja premeerimise korda.

TRÜ uurimisgrupp, tutvunud olukorraga ning võtnud arvesse esinenud puudused, töötas välja uued sotsialistliku võistluse organiseerimise ja juhtimise põhimõtted. Need said aluseks uute võistlustingimuste väljatöötamisele.

Võistluse peaeesmärgiks TK-s seati vabriku kollektiivi ühtekuuluvuse, vabrikule hea nime saavutamine, töötajate laia aktiivi kaasatõmbamine vabriku töö juhtimisele. Sotsialistliku võistluse organiseerimisel ja juhtimisel tulid välja selgitada paremad kollektiivid ja üksiktöötajad nii tööprotsessis kui ka ühiskondlikus elus.

Võistluse paremaks organiseerimiseks jaotati vabriku tootmislülid kahte gruppi. Mõlemas grupis toimus parima väljaselgitamine igakuuliselt.

A-gruppi kuulusid: I, II, III, IV tootmisjaoskonnad ja plastmasstooteid valmistav II jaoskond.

B-grupis võrreldi tselluloiditsehhi, Narva ja Kallaste tootmispunktide tööd.

Eraldi arvestus oli remondijaoskonnas, kus töö spetsiifika tõttu paremate väljaselgitamine toimus jaoskonna siseselt.

Kutseala parimate väljaselgitamine toimus samuti igakuuliselt tootmisjaoskondades ning organiseeriti piilõikajate, dubleerijate, lihvijate-karleerijate, poleerijate, plastmassipressijate, punujate, tselluloidilindi ja mänguasjade valmistajate vahel. ITP vahel võistlust ei organiseeritud.

Võistluse juhtimise struktuur kujundati järgmiselt. Võistluse üldiseks suunajaks ja juhtijaks moodustati nõukogu, kelle ülesandeks oli paremate kollektiivide väljaselgitamine kogu vabriku ulatuses.

Tartu Kammivabrikus organiseeritava sotsialistliku võistluse juhtimise nõukogu skeem.

S k e e m n r . 3 .

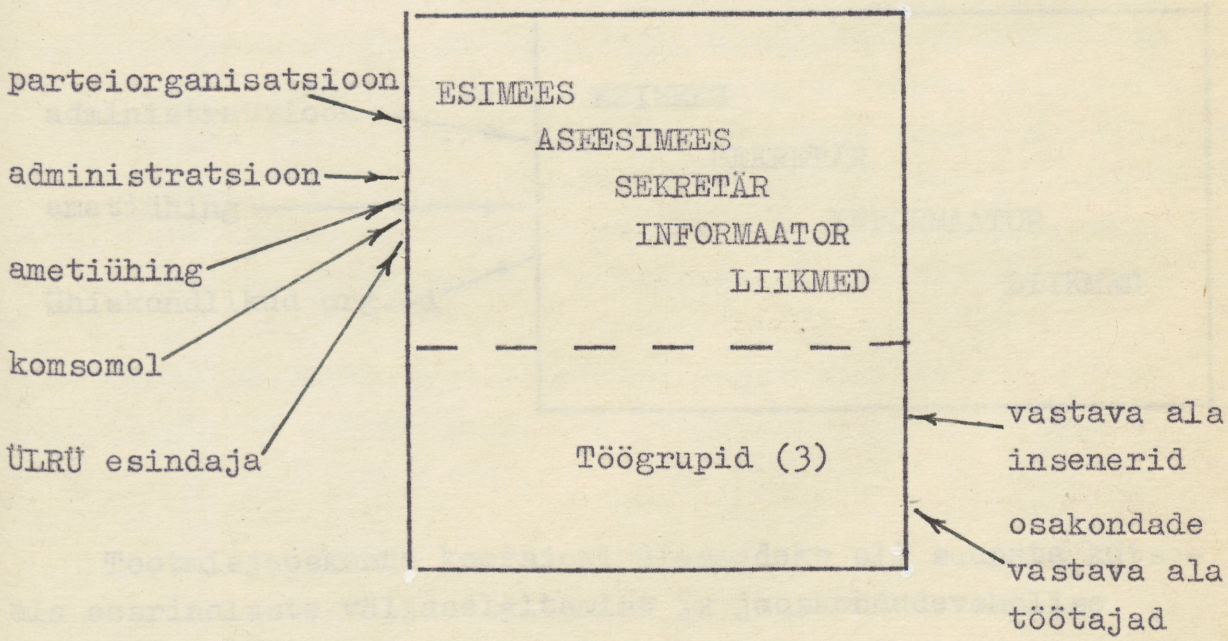

Nõukogus töötavad kolm töögruppi olid 1) planeeritavaid töötulemusi analüüsiv grupp (5 liiget); 2) kvaliteedi, ohutustehnika, ratsionaliseerimistegevuse olukorda analüüsiv grupp (6 liiget); 3) töödistsipliinist ja töötajate ühiskondlikust aktiivsusest kokkuvõtteid tegev grupp (6 liiget). Töögruppide ülesandeks oli koguda andmed jaoskondade töö kohta, korrastada need, teostada vastav analüüs ning esitada tulemused nõukogule läbivaatamiseks.

Tootmisjaoskondades moodustati parimate väljaselgitamiseks komisjonid.

Tartu Kammivabrikus organiseeritava sotsialistliku võistluse juhtimise tootmisjaoskonna komisjoni skeem.

S k e e m n r . 4 .

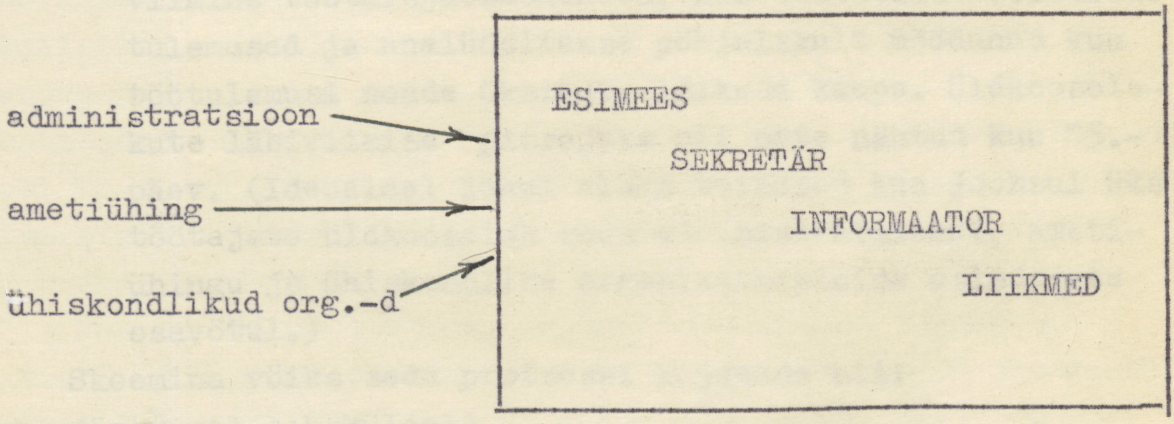

Tootmisjaoskonna komisjoni ülesandeks oli suunata kutseala eesrindlaste väljaselgitamist ja jaoskondadevahelise võistluse käiku.

Kokkuvõtete tegemine pidi uue süsteemi alusel koosnema viiest põhilisest operatsioonist.

1. Tootmisjaoskonna komisjonil tulid möödunud kuu töötulemustest kokkuvötted teha kuu 9. päevaks.(Ideaalse skeemi kohaselt pidi kuu töö läbivaatamine ja komisjoni otsuse kinnitamine toimuma köigi jaoskonna töötajate poolt.)
2. Tootmisjaoskondadest esitatud andmete alusel ja töögruppide abil tuli võistluse juhtimise nöukogul kokkuvötteid teha ja esialgselt välja selgitada võitjad kuu 14. päevaks.
3. Administratsiooni, ametiühingukomitee, ühiskondliku aktiivi ühisel koosolekul tuli läbi vaadata ja kinnitada nöukogu ettepanekud, jaotada preemiasummad ja rakendada moraalsed möjutusvahendid. Aktiivi ühisel koosolekul oli vaja samuti esile tuua töös esinenud puudused ja näidata nende lahendamise võimalikud teed ja vahendid. Laiendatud koosolek pidi toimuma kuu 16. päeval.
4. Tootmisjaoskonna komisjonil tuli ette valmistada jaoskonna tööliste üldkoosolek.
5. Nüüd nähti alles ette töötajate üldkoosolekute läbiviimine tootmisjaoskondades, kus teatatakse võistluse tulemused ja analüüsitakse põhjalikult möödunud kuu töötulemusi nende üksikute löikude kaupa. Üldkoosolekute läbiviimise piirajaks oli ette nähtud kuu 15.-19. päev. (Ideaalsel juhul oleks toimunud kuu jooksul üks töötajate üldkoosolek koos administratsiooni, ametiühingu ja ühiskondlike organisatsioonide esindajate osavötul.)

Skeemina võiks seda protsessi kujutada nii:

(vt. järgmisel leheküljel)

Skeem nr. 5.

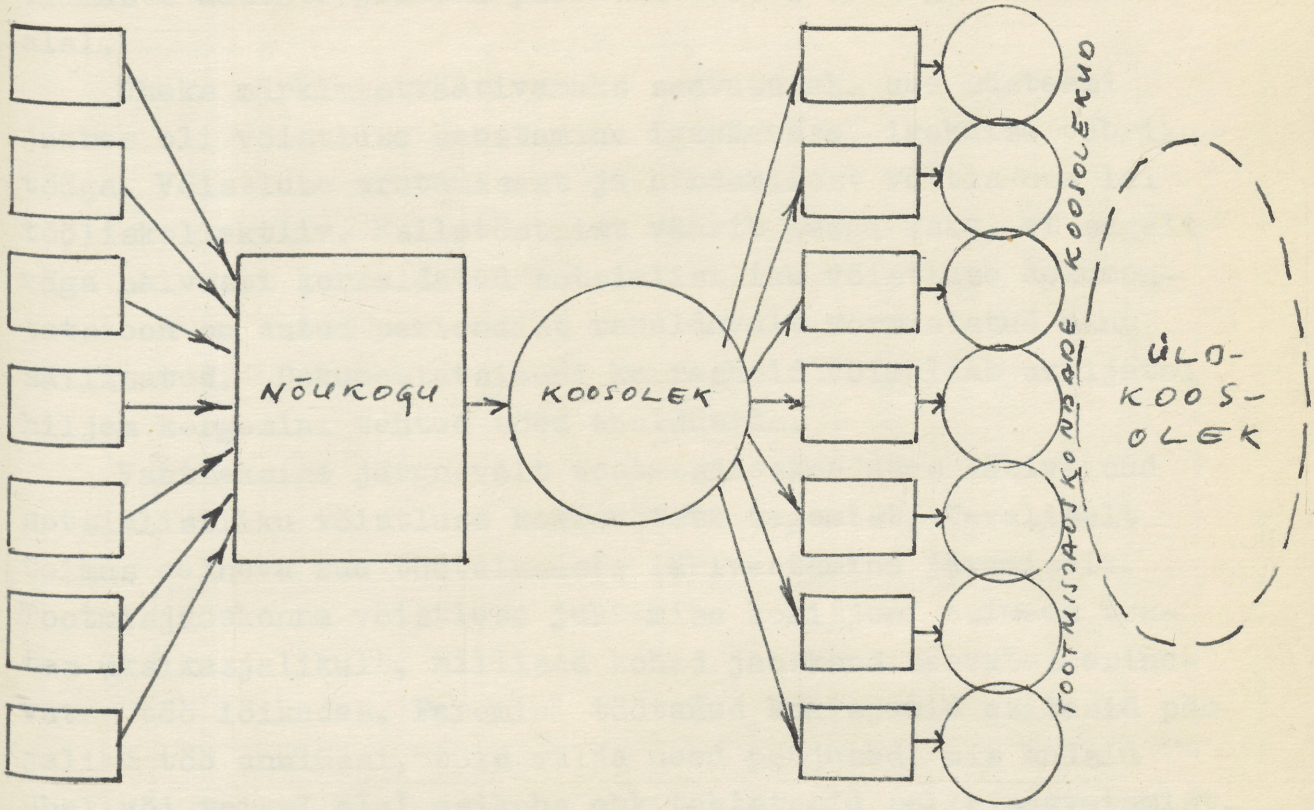

Tunduvalt suurendati preemiasummasid, muudeti preemia jaotamise süsteem konkreetsemaks ning läbimõeldumaks. Uue sotsialistliku võistluse süsteemi elluviimiseks korraldati majandusalase kursuse raamides võistluse juhtijatele vastav õppuste sari. Selgitati uue majandusreformiga kaasnevaid muudatusi TK-s, võistluse kasutamise ja arendamise probleeme, juhtimise struktuuri ja protsessi, dokumentatsiooni vormistamist ja premeerimise korda.

Uue võistluse süsteemi rakendamise alguse tähtajaks määrati 1968.aasta maikuu. Ettevalmistav töö aga ei laabunud plaani kohaselt ja esimesed kokkuvõtted tehti alles juulikuul. Uue süsteemi rakendamist takistavate põhjustena võiks märkida 1) uue süsteemi konkretiseerimise venimist; 2) köiki juhtivaid lülisid ei suudetud öigeaegselt formeerida ning tööle rakendada; üksikud juhtivad töötajad täitsid neile pandud kohustusi formaalselt.

Regulaarne töö võistluskokkuvõtete tegemisel sai jalad alla alles juulikuus ning kestis enam-vähem korrapäraselt ku-

ni 1969.aasta märtsini. Nimetatud perioodi võib lugeda TK-s viimaste aastate jooksul parimaks võistluse organiseerimise alal.

Üheks märkimistväärivamaks saavutuseks uue süsteemi juures oli võistluse seostamine igapäevase, igakuise vabriku tööga. Võistluse arutamisest ja hindamisest võttis osa lai tööliskollektiiv. Esiletöstmist väärib seegi fakt, et sageli väga halvasti korraldatud sotsialistliku võistluse dokumentatsioon on antud perioodist rahuldavalt vormistatud ning säilitatud. Dokumentatsiooni korrashoid võimaldab uurijatel hiljem kergemini tehtud tööd analüüsida.

Vaatleksime järgnevalt tootmisjaoskondades läbiviidud sotsialistliku võistluse kokkuvõtete tegemist. Tavaliselt toimus eelneva kuu töötulemuste läbivaatamine järgmiselt. Tootmisjaoskonna võistluse juhtimise komisjoni esimees teatas üksikasjalikult, millised kohad jaoskond saavutas erinevates töö lõikudes. Paremini töötanud komisjonid esitasid põhjaliku töö analüüsi, töid välja need põhjused, mis andsid ühel või teisel alal esikoha ehk takistasid selle saavutamist. Koosolekuil esinesid töölised omapoolsete ettepanekutega/ning nõudmistega töö organiseerimise ja töötingimuste parandamiseks.

Paljus sõltus niisuguse koosoleku tase ettevalmistusest. Tundub, et võrreldes teiste jaoskondadega oli selles osas palju tehtud plastmasstoodete osakonnas. Töölistele selgitati täpselt, kuidas ülevabrikuline komisjon hindas möödunud kuu tulemusi. Kuna võistluse kokkuvõte hõlmas 15-17 erinevat töö lõiku, siis oli analüüs küllalt põhjalik.

Poole aasta jooksul saavutati plastmasstoodete osakonnas kohti järgmiselt.

(Vt. tabel nr. 1 järgmisel leheküljel)

Tabel nr. 1

	Kogutoodang	Rütmilisus	Sortiment	Kvaliteet	Tööviljakus	Ratsionaliseerimine	Palga kulut. suhe	Ohutustehnika	Kokkuhoid	Töökultuur	Aktiivsus	Koosolekutest osavõtt	Dokument. vormistamine	Töödistsipliin	Isetegevus	Teadmiste täiendamine	Koht A-grupis
Juuli	2	4	3	3	2	1	5	4	5	4	1						II
Aug.	5	5	1	4	2	2	4	2	3	3	1						III
Sept.	1	4	1	1	3	4	4	2	1	2	1	1	1	1	1		I
Okt.	1	1	3	3	2	2	5	2	4	2	2	3	1	1		5	III
Nov.	1	1	2	4	1	5	5	2	1	2	2	1	1	1	1	2	I
Dets.	1	1	4	1	4	3	1	4	2	3	2	1	4	1	3	2	III

Tulemusi arvestati punktisüsteemi abil. Enam punkte kogunud jaoskond tunnistati parimaks. Otsustavad olid seejuures vahetult tootmisega seotud näitajad, kuid arvestati ka teisi näi-

tajaid. Preemia jaotamine ja suurus kujunes plastmasstoodete osakonnas järgmiseks:

T a b e l n r . 2

Kuu	Koht	Preemiasumma jaotamine tööliste vahel	Preemiasumma
Juuli	II	49 töölist á 5 rbl.	245 rbl.
August	III	31 töölist á 5 rbl.+ + 2 töölist á 10 rbl.	175 rbl.
September	I	7 töölist á 10 rbl. + + 44 töölist á 5 rbl.+ + 1 tööline á 25 rbl.	315 rbl.
Oktoober	III	3 töölist á 10 rbl. + + 29 töölist á 5 rbl.	175 rbl.
November	I		315 rbl.
Detsember	III	35 töölist á 5 rbl.	175 rbl.

Nagu näeme, ei ole ühe töötaja kohta tulev preemiasumma suur (á 5 rbl., 10 rbl.). Jaoskondades toimus preemia jaotamine erinevalt - nii diferentseeritult kui ka võrdsustavalt. Preemia jaotamise korra otsustas tootmisjaoskonna võistluse juhtimise komisjon. Teises jaoskonnas otsustas komisjon preemiad määrata diferentseeritult. Määrati vastavalt 10-7-5-rublased preemiad. Jaotamine toimus töötulemusi arvestades. Mõned töötajad ei olnud nõus niisuguse süsteemiga. Nad tegid ettepaneku jagada preemiasumma kõigile võrdselt. Veelgi enam.

Nõuti isegi seda, et jaotada preemia ühel kuul ühtedele, teisel kuul neile, kes eelmisel ilma jäid. Põhjendusena toodi uuest süsteemist tulenevad lahkhelid kollektiivi elus. Niisugune võrdsustav lähenemine on mõneti iseloomulik stimuleerimisfondide jaotamisele teisteski tööstusettevõtetes. Unustatakse tuntud leninlik tõde, et preemia ei tohi muutuda tavaliseks palgalisaks, ta peab sõltuma ühiskondliku töö viljakusest. Preemia jaotamisel on vajalik ja tähtis kollektiivi osavõtt ja heakskiitmine.[1] TK teises jaoskonnas jõuti siiski otsusele, et võrdsustava jaotamise korral ei ole stimuleerimispreemia jaotamisel üldse mõtet. Materiaalne hüvitus on määratud parimatele parematest. Mõningat kahtlust kutsus esile preemiasaajate suur arv (49, 33, 52). Ühest küljest äratab see paljusid töölisi osa võtma võistlusest, teisest aga ei ole materiaalne stiimul (5 rbl.) palgaga võrreldes küllaldane.

Peab märkima, et mitte kõigis jaoskondades ei toimunud võistluse kokkuvõtete tegemisel analüüsi kogu tööprotsessist ja töötajate suhtumist vabriku eluga seotud küsimustesse.

Esitatud võistluse juhtimise struktuur ja protsess leidis heakskiitmist parteiorganisatsiooni ja ametiühingu poolt. Märgiti, et aastaid kiratsenud sotsialistlik võistlus on tootmistöös saanud kindla eluõiguse. Positiivse näitena toodi esile tootmisjaoskondade huvi kasvu võistlemise vastu. Teiselt poolt suurenes ka töötajate osavõtt vabriku probleemide lahendamisest. Aktiivselt võeti osa üldkoosolekutest, stimuleerimisfondi jaotamisest. Võistluse juhtimise nõukogu töö käigus kerkis esile konkreetseid ülesandeid (kvaliteedi määramise küsimus, materjalide kulutamine, rütmilisus plaani täitmisel). Nende lahenda-

---

1 Vt. И.И.Кузьминов. Коллективность как основа социалистического производства. В сб. "Социалистический производительный коллектив как категория политической экономии", Москва, 1966, стр. 21.

miseks otsiti koos vabriku administratsiooniga konkreetseid abinõusid.[1]

1968.aastal võistles TK 699 töölisest 505, neist individuaalsetel alustel 82 töölist. Sotsialistlik võistlus aitas vabrikul tõsta toodangu mahtu eelmise aastaga võrreldes 20,6 %.[2]

Seoses juhtiva kaadri ümbervalimistega nõrgenes 1969.a. mõneti töö võistluse juhtimisel, kuid jätkus rahuldavalt kuni 1969.aasta märtsini, mil algas vabriku tootmisprotsesside ootamatult põhjalik reorganiseerimine.

Tootmise ümberkorraldamine kogu vabriku ulatuses muutis töö iseloomu ja tootmisprotsessi struktuuri. Lagunes senine võistluse korraldus. Vabriku reorganiseerimine kestis objektiivsetel põhjustel pikka aega. Seepärast ei suudetud kuni 1969.aasta sügiseni midagi nimetamisväärset ära teha sotsialistliku võistluse organiseerimisel.

Juunis võeti vastu uued sotsialistliku võistluse kohustused 1969.aastaks.[3] Kogu tootmine TK-s oli põhjalikult muutunud, mis raskendas võistluse juhtimist. Uues situatsioonis oli vaja põhjalikult läbi vaadata senised kogemused, leida uus süsteem.

Parteiorganisatsioon ja ametiühing tõdesid fakti, et pool aastat hästi kulgenud võistlus pole jalgu alla saanud ja selle organiseerimine, tingimuste väljatöötamine on veninud. Otsustati täiustada vabrikusisese võistluse tingimusi ja uuest aastast alustada selles osas korrapärast tööd.[4]

---

1 Tartu Kammivabriku partei algorganisatsiooni üldkoosoleku protokoll nr.1, 8.oktoobrist 1968.a.; Tartu Kammivabriku ametiühinguorganisatsiooni aruande-valimiskoosoleku protokoll nr.1, 18.novembrist 1968.aastal.

2 Öiend sotsialistliku võistluse ja kommunistliku töö liikumise olukorra kontrollimise tulemustest Tartu Kammivabrikus.

3 Tartu Kammivabriku töötajate üldkoosoleku protokoll nr.5, 13.juunist 1969.aastal.

4 Tartu Kammivabriku partei-algorganisatsiooni aruande-valimiskoosoleku protokoll nr.1, 7.oktoobrist 1969.a.; Tartu Kammivabriku ametiühingu konverentsi otsus 10.novembrist 1969.aastal.

1970.aasta sotsialistliku võistluse tingimuste järgi on sotsialistlik võistlus korraldatud tselluloidi- ja plastmasstooteid valmistavate jaoskondade vahel, jaoskondade siseselt ja kutsealade järgi. Nagu varem, nii on ka nüüd võistluse üldine suunaja nõukogu ja töötulemuste kokkuvõtmiseks moodustatud analüüsigrupid. Parimate osakondade väljaselgitamisel võetakse arvesse a) plaanilised, b) kvaliteedi, c) materjalide kokkuhoiu, töökultuuri, d) ühiskondliku aktiivsuse näitajad. Osakondade sisest ja töötajate individuaalset võistlust juhivad osakondades moodustatud komisjonid. Nagu näeme, on tingimuste väljatöötamisel ja juhtimise struktuuris arvestatud 1968.aasta kogemusi. Praegusel momendil on kogu võistluse süsteem järk-järgulise täiustamise staadiumis.

Trikotaa&ivabrik "Marat"

"Marat" allub ENSV Kergetööstuse Ministeeriumile. Vabrikus valmistatakse trikooriidest mitmesugust erinevast materjalist ning erineva tegumoega toodangut. Tootmine on jaotatud seitsmesse tsehhi, mis asuvad Tallinnas, Pärnus, Mustvees. "Maratis" on lõpetatud tsükliga tootmisprotsess, s.t. alates riide kudumisest kuni pakitud valmistoodangu väljastamiseni toimuvad köik tööprotsessid "Maratis".

"Maratis" töötab ligikaudu 2600-2800 inimest. Enamikus neist on koondunud Tallinna, kus asub uus tootmiskorpus. Tööjõu defitsiidi tõttu paiknevad Pärnus ja Mustvees eraldi tsehhid.

Töölistele on "Maratis" püütud luua köigiti häid töötingimusi. Vabrikus asuvad kohvik, söökla, arstipunkt, juuksur. Tsehhide tootmis- ja ametiruume iseloomustab körge töökultuur, puhtus ja kord. "Maratile" on antud körge tootmiskultuuriga ettevötte nimetus.

Sotsialistlikust võistlusest võetakse osa mitmes süsteemis. Üks neist on Tallinna rajoonidesisene võistlus, kus "Marat" on viimastel aastatel edukalt esinenud. ENSV Kergetööstuse Ministeeriumi ettevötete vahelises võistluses on "Marat" samuti mitmendat aastat järjest esikohal ning on lülitatud NSVL Kergetööstusministeeriumi sotsialistlikku võistlusesse.

Tootmisprotsessist tulenevad tingimused võistluse korraldamises on "Maratis" head. Suurtes tootmisruumides töötab körvuti palju inimesi, kes teevad samalaadset ja kergesti vörreldavat tööd. Lihtne on korraldada tulemuste teatavakstegemist, kuna köik ruumid on radiofitseeritud. Praegu käib tsehhides

valgustabloode monteerimine, mis veelgi hõlbustab informatsiooni edasiandmist.

1968.aastaks viidi põhiliselt lõpule vabriku rekonstrueerimine. Laienes tootmispind, paigaldati uued seadmed, mis on pärit Saksa DV, Saksa FV, Tšehhoslovakkiast jm.

1968.a. kevadel, aprillis võeti "Maratis" kasutusele uus sotsialistliku võistluse süsteem. Eeskuju saadi Kiievi õmblusvabrikult "Kijevljanka". Kuid "Marati" süsteem erineb tunduvalt kiievlaste omast. Arvesse võeti "Marati" spetsiifilisi tingimusi, kasutati statistilisi meetodeid, töötati välja originaalne, terviklik ja lihtne süsteem.

Võistluse senist korda sundis muutma tootmise kasv, järjest suurenevad ülesanded, vabriku majandusliku tegevuse paranemine. Teravalt kerkis esile tööjõupuuduse probleem. 1967.a. tehti 55 000 ületöötundi. Vaja oli tõsta töö intensiivsust ja tööviljakust, parandada toodangu kvaliteeti. Majandusreform andis suuremad ergutusfondid; vastavates juhistes ja teaduslikus kirjanduses ning praktikas aga peaaegu puudusid soovitused materiaalse stimuleerimisfondi kasutamiseks.

"Maratis" leiti, et kõige otstarbekam on suurendada sotsialistliku võistluse võitjaile makstavat preemiat. 1967.aastal maksti võistluse preemiateks 10-20 tuhat rubla, 1968.aastal suurenes nimetatud summa 100 tuhande rublani. 1967.aastal tuli ühe töötaja kohta preemiat 1 rubla 22 kopikat, 1968.aastal aga üheksa kuuga - iga võistleja kohta 60 rubla. Vähendati pühade puhul jaotatavat preemiate summat.

Materiaalse huvi äratamine organiseeritud võistlusest osavõtu vastu aitas ületada aastaid kestnud formaalset suhtumist kohustuste võtmisesse, nende täitmisse, eeskujude ülesseadmisse.[1]

Võistlusest tehakse kokkuvõtteid iga päev ja üks kord kuus. Igapäevase tsehhidevahelise võistluse võitja selgita-

---

1 Vt. A.Tammistu. Uue majandusreformi tingimustes, "Eesti Kommunist", 1969, nr.10, lk.36.

takse välja järgmiste näitajate põhjal:

1/ toodanguplaani täitmine rahalises väljenduses;

2/ nomenklatuurplaani täitmine koguseliselt ja protsendiliselt kuu algusest peale;

3/ toodete kvaliteet;

4/ töödistsipliini olukord (hilinejate arv 100 töötaja kohta);

5/ tootmiskultuur;

6/ ohutustehnika olukord.

Igapäevase võistluse kokkuvõtete tegemiseks on määratud töötasuosakonnast insener. Tervikuna koosneb võitjate väljaselgitamine mitmest operatsioonist.

1. Tsehhid esitavad dispetšeripunkti andmed eelmisel päeval toodetud kauba hulga kohta (Pärnu ja Mustvee tsehhid teletaibi abil).

2. Dispetšer korrastab andmed ja saadab edasi töötasuosakonda. Sinna saabuvad kokkuvõtted ka OTK ülemalt, kaadrite osakonnast, ohutustehnika insenerilt, tsehhidest.

3. Töötasuosakonna insener koostab vormikohase aruande ja esitab selle komisjonile.

4. Iga päev kell 16.30 toimub igapäevase kokkuvõtete tegemise komisjoni operatiivne nõupidamine. Komisjoni kuuluvad vabriku direktor (direktorit võib asendada peainsener), vanemdispetšer, töö- ja töötasuosakonna insener, ametiühingu vabrikukomitee tootmiskomisjoni esimees, partei- ja komsomoliorganisatsioonide esindajad. Komisjon kuulab ära aruande, ning annab välja esimese ja teise koha. Nõupidamisel arutatakse igapäevase tööga seotud probleeme. Nii on vabriku juhtivad lülid pidevalt informeeritud tootmise olukorrast.

5. Dispetšer teatab võistluse tulemused tsehhidele (Pärnu ja Mustveele teletaibi abil). Iga viie päeva järel ilmub ülevaade võistluse olukorrast, mis pannakse välja tsehhides.

Skeemina näeb protsess välja järgmine:
(vt. skeem nr.6 järgmisel leheküljel)

Skeem nr. 6

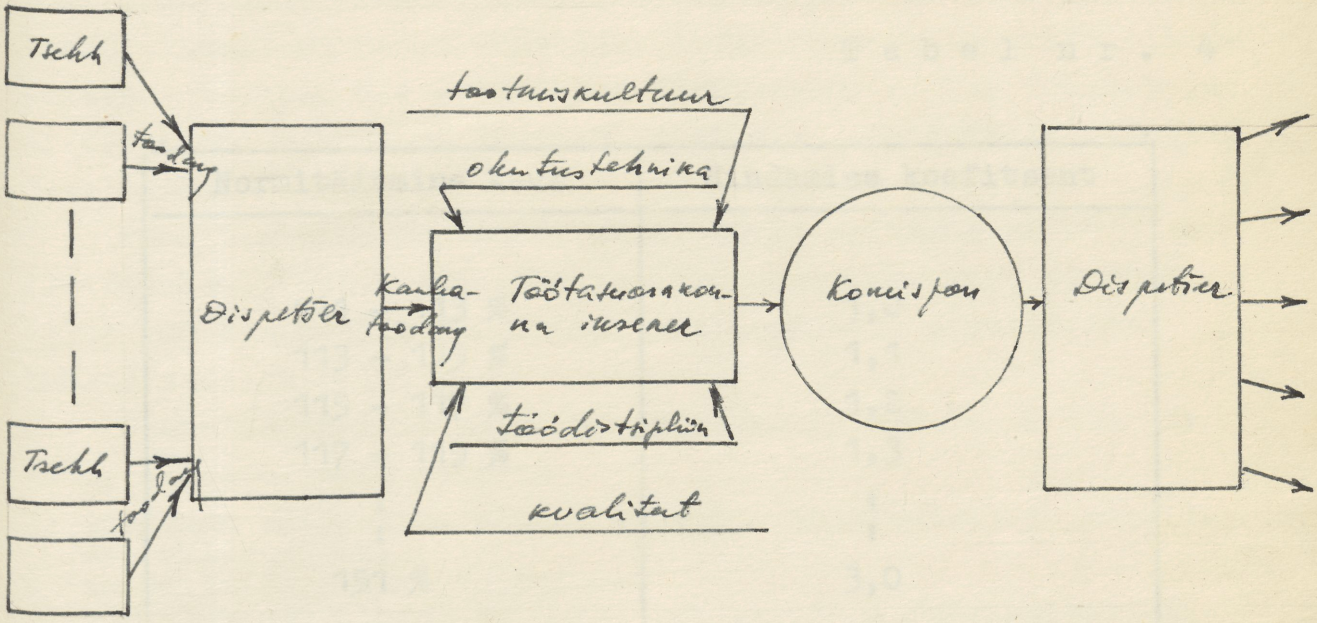

Võitnud tsehhi arvele kantakse materiaalse ergutamise fondist preemiaks iga võistleja kohta üks rubla, teisele kohale tulnud tsehhi arvele 70 kopikat. Tsehhile laekunud summad võetakse kokku kuu lõpul, kusjuures preemiat saavad need töölised, kes võtsid jooksvaks kuuks sotsialistlikud kohustused. Preemia maksmine töölistele toimub väljatöötatud koefitsentide süsteemi alusel. Kohustuste võtmise ja täitmise jaoks on blanketid:

Tabel nr. 3

Kuu	Normitäitmine		Kvaliteet		Töölise allkiri	Arvestatav normitäitmine	Ühe palli hinne	Arvestaja allkiri	Preemiasumma
	Kohustus %	Täitmine	Kohustus	Täitmine					
Jaan.	135	151,1	15	5		135	2,2		8,15
Veebr.	131	157,7	15	7		131	2,0		5,39

Igal tööoperatsioonil on koefitsendi arvutamise tabelid.

T a b e l n r . 4

Normitäitmine kuus	Hindamise koefitsent
111 - 113 %	1,0
113 - 115 %	1,1
115 - 117 %	1,2
117 - 119 %	1,3
:	:
151 %	3,0

Premeerimisel võetakse arvesse aja- ja tükitööd. Tükitöölise minimaalne hinne 111 % juures on 1 ja maksimaalne 151 % juures 3, brigaadidel aga on minimaalne hinne 100 % juures 3 ja maksimaalne 6. Põhjuseks on brigaadi eriline vastutus plaani täitmise ja toodangu kõrge kvaliteedi tagamisel.

Mida suurema kohustuse tööline võtab ja selle täidab, seda enam saab ta preemiat. Kui tööline võtab madala kohustuse, mille ta tunduvalt ületab, siis saab ta tasu ikka väetud normi piirides. Kohustuse mittetäitmine tähendab preemiast ilmajäämist.

Viimases peakski peituma süsteemi tähtsam mõte. Ühest küljest püüab töötaja võtta endale maksimaalset kohustust, kuna koefitsendi süsteem on progressiivne. Teisest küljest - ebareaalse kohustuse täitmatajätmisel jääb tööline preemiast ilma.

Arvesse tuleb ka kvaliteedi kohustuse täitmine. Kui antud näitaja on täitmata, vähendatakse makstavat preemiat 50 % võrra. Samapalju vähendatakse preemiat ka materjalide ülekulu puhul.

Preemia maksimaalne suurus võrdub kuu töötasuga. Kuni pool kuud tööd teinud võistlejad saavad preemia 50 % ulatuses. Erandjuhtumil on tsehhijuhatajal õigus premeerida eriti silmapaistnud töölisi üle ettenähtud koefitsendi määra. Tööluus ja distsipliini rikkumine lülitab võistleja automaatselt võistlusest välja.

Normitäitmise protsendi allaviimise vältimiseks võib individuaalselt võtta ainult niisuguse kohustuse, mis ei ole kolme kuu keskmisest normitäitmisest (arvates üleeelmisest kuust) madalam kui 5 %.

Tsehhidevahelisi võistluse kokkuvõtteid tehakse üks kord kuus. Arvestamisele tulevad

1) toodangu väljalaske plaani täitmine naturaalses ja rahalises väljenduses;
2) sordilisuse plaani täitmine;
3) tööviljakuse plaani täitmine rahalises ja naturaalses väljenduses;
4) palgafondi säästmine;
5) omahinna alandamise ülesande täitmine;
6) rentaabluse plaani täitmine;
7) kasumiplaani täitmine;
8) toodangu väljalaske rütmilisus dekaadide viisi;
9) õnnetusjuhtumite arv;
10) tööluuside arv 100 töötaja kohta;
11) suurim esikohtade arv sotsialistliku võistluse igapäevaste kokkuvõtete põhjal;
12) toodangu esitamisel vastuvõetud % täitmine;
13) kommunistlikust liikumisest osavõtjate arvu suurendamine;
14) normi mittetäitjate alandamine.

Tsehhid esitavad kõigi näitajate kohta andmed töötasuosakonna insenerile, kes selgitab välja parima tsehhi. Vormistatud aruanne arutatakse läplikult läbi ametiühingu ja administratsiooni laiendatud koosolekul ning kinnitatakse direktori käskkirjaga. Võitja teatatakse töötasuosakonna inseneri kaudu tsehhidele. Kasutatakse näitlikku agitatsiooni, raadiosõlme.

S k e e m n r . 7

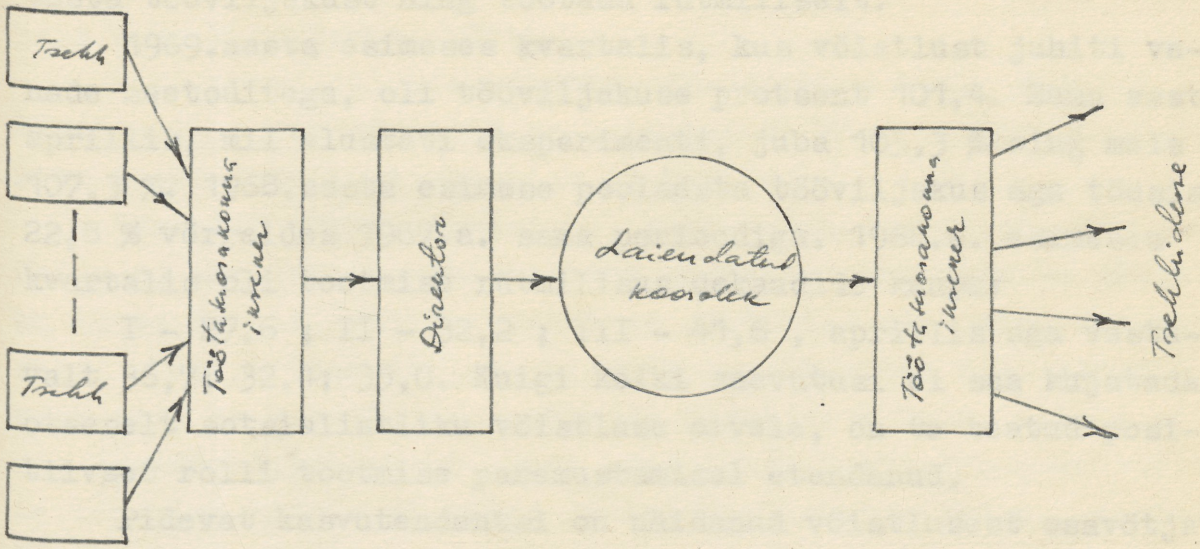

Kui tsehh ei täida toodangu väljalaske plaani rahalises ja naturaalses koguses, siis langeb ta võistlusest välja. Iga näitaja täitmata jätmise eest vähendatakse kuu preemia summat 5 % võrra. Minimaalne kuu preemia võib olla vabriku ulatuses 8 tuhat rubla.

Kuu töötulemuste põhjal võitjaks tulnud tsehh saab rändpunalipu ja rahalise preemia, mis moodustab 20 % igapäevaste kokkuvõtete alusel laekunud preemiasummast.

Preemiate jaotamiseks võistlejate vahel leitakse ühe palli hinne. Selleks tuleb tsehhi üldine preemiasumma jagada võistlejate arvuga (st. võrdne preemia). Saame ühe palli hinde rahalises väärtuses. Vastavalt normitäitmisele saab iga tööline koefitsendi. Koefitsendi ja palli hinde korrutis annab võistleja preemiasumma. Niisuguse süsteemiga on püütud tagada objektiivsust premeerimisel, arvestada iga töötaja reaalset panust.

Preemiasummad jagunesid 1968.aastal tsehhide vahel järgmiselt.

T a b e l n r . 5

Kuu	Võitja tsehh	Preemiasumma rublades
mai	II	944
juuni	V	1416
juuli	V	2232
august	I	2958
september	III	6280
oktoober	III	8000

Sotsialistliku võistluse uus süsteem on aidanud vabrikul tösta tööviljakust ning töötada rütmiliselt.

1969.aasta esimeses kvartalis, kus võistlust juhiti vanade meetoditega, oli tööviljakuse protsent 101,4. Sama aasta aprillis, mil alustati eksperimenti, juba 105,3 % ning mais 107,3 %. 1968.aasta esimese poolaasta tööviljakus aga töusis 22,8 % vörreldes 1967.a. sama perioodiga. 1968.a. esimeses kvartalis oli tootmise rütmilisus dekaadide kaupa:

I - 27,6 ; II - 32,2 ; III - 41,6 , aprillis aga vastavalt 36,7; 32,4; 35,0. Kuigi köiki saavutusi ei saa kirjutada otseselt sotsialistliku võistluse arvele, on ta teatud positiivset rolli tootmise paremustamisel etendanud.

Pidevat kasvutendentsi on näidanud võistlusest osavötjate arv. 1968.aasta dünaamika oli selline:

T a b e l n r . 6.

	aprill (töölisi vab - rikus / võist- lejaid)	juuli (töölisi vab - rikus / võist- lejaid)	oktoober (töölisi vab - rikus /võist- lejaid)
I	431/175	434/153	387/195
II	184/90	177/77	183/75
III	1147/421	1144/658	1208/900
V	446/153	442/210	437/261
VI	347/112	352/150	332/125
VII	283/117	217/117	197/111
Kokku	2828/1068	2762/1365	2744/1667

1969.aasta I kvartalis oli võistlusest osavötjate arv 1860 (66 %), IV kvartalis 1941 (67,4 %), 1970.a. veebruaris

1940 (69 %). Osavõtjate arvu vähenemine on tingitud Stšokino eksperimendi käigus toimuvast töö intensiivistamisest ja töötajate arvu vähendamise tõttu.

Nagu näeme, ei ole võistlusega haaratud kõik töötajad. Järelikult tuleb süsteemi veel täiendada ning uurida põhjusi, miks 30-40 % töölisi võistlus ei huvita.

"Marati" administratsioon, parteiorganisatsioon, ametiühing ja komsomoliorganisatsioon on teinud huvitava ja põhjaliku katse sotsialistliku võistluse juhtimise olukorra parandamiseks. Uus süsteem töötab väikeste muudatustega kuni tänapäevani ning on vabriku elus võitnud igapäevase koha. Siiski ei saa lugeda kõike tehtut veel lõplikuks. Igakuuliste kokkuvõtete tegemise käigus ei toimu töötajate üldkoosolekuid, mistõttu võistluse juhtijate poolt väljaselgitatud töös esinevad puudused ei leia analüüsi. Mõneti ei rahulda veel preemiasummade suurus.

"Marati" kollektiiv rakendab Stšokino eksperimenti. Sellega seoses tõuseb veelgi võistluse osatähtsus vabrikus, sest väheneb tööliste arvuga tuleb teha samasuur töö hulk. Tõuseb töö intensiivsus. 1970.aastal on plaanis tõsta tööviljakust 1969.aastaga võrreldes 9 % ja suurendada toodangu realiseerimise mahtu 6,7 %. Üheks lüliks nimetatud ülesannete täitmisel on ka vabrikusisene võistlus.

Teeksime nüüd Tartu Tarbijate Kooperatiivi, Tartu Kammivabriku ja "Marati" võistluse juhtimise praktika ja pögusa analüüsi alusel möned esialgsed järeldused.

Köigepealt tuleb tödeda, et köigis analüüsitud ettevötetes oli sotsialistliku võistluse organiseerimine ja juhtimine rea aastate jooksul formaalne. Olulist majanduslikku efekti võistluse läbiviimine ei andnud, plaaniliste näitajate täitmisele ja toodangu kvaliteedi töstmisele vajalikult kaasa ei aidanud.

Võistluse juhtimise nörga taseme pöhjusteka olid:

a) nii võistluse kui juhtimise teooria mahajäämus praktikast;
b) võistlust juhtima seatud körgemalseisvate organite üldsönaline, traditsiooniline sotsialistliku võistluse juhtimise stiil;
c) organiseeritud võistluse osatähtsuse alahindamine ettevötete elus ja sellest tulenev passiivsus nii töölistel kui ka juhtival kaadril;
d) võistluskokkuvötete tegemisest vöttis osa kitsas ring inimesi. Töölised jäid körvale endi ja nende kollektiivide töö tulemuste läbiarutamisest;
e) rikuti materiaalse huvitatuse printsiipi, puudus ühtne stimuleerimissüsteem;
f) töötulemuste vördlemiseks puuduvad teaduslikud alused;
g) partei- ja komsomoliorganisatsioonid huvitusid vähe võistluse leninlikust suunamisest.

1968.-1970.aastatel püüti reas ettevötetes oluliselt parandada sotsialistliku võistluse juhtimist. Seda pöhjustas vajadus tösta tööviljakust sisemiste reservide abil. Soodustas majandusreformiga kaasnev uus materiaalse ergutuse fondi kujunemine, juhtiva kaadri pöördumine teaduslike meetodite poole ettevötete majandamisel, sealhulgas ka võistluse juhtimisel.

Eksperimendid töestasid, et võistluse juhtimiseks on vajalik selgelt piiritletud juhtimise struktuuri väljatöötamine.

Struktuuris omab keskset kohta koordineeriv, suunav ja kokkuvõtteid tegev organ (nõukogu, komisjon), kuhu kuuluvad parteiorganisatsiooni, administratsiooni, ametiühingu ja teiste ühiskondlike organisatsioonide esindajad.

Nõukogu töö kvaliteet, seega kogu võistluse juhtimine sõltub järjekindlusest, kaadri oskustest ja teadlikkusest.

Organiseeritud võistluse vahetu seostamine igapäevase tööprotsessiga ja selle analüüsiga annab võistlusele konkreetse sisu, tõstab huvi võistluse käigu vastu, aitab välja selgitada ja lahendada kitsaskohti, võimaldab töölisi paremini kurssi viia tootmisega ja selle juhtimisega.

Töötajate materiaalse huvitatuse arvessevõtmine ja ärakasutamine võistluse õhutamisel ja võimendamisel on juhtimistegevuse oluline lüli.

1968.-1970.aastatel saavutati meie poolt uuritud ettevõtetes täheldatavat edu võistluse praktilise organiseerimise ja juhtimise alal. Iga ettevõte otsis iseseisvaid teid ja vahendeid võistluse ärakasutamiseks tootmistegevuses.

Eksperimendid erinevates ettevõtetes ja uurimused lubasid eristada edasiseks teaduslikuks uurimiseks ja juhtimispraktikas arvestamiseks kontaktvõistluse ja finišvõistluse.[1] Selgitame neid mõisteid.

Kontaktvõistlus on selline võistlus, kus töötajate ühiselt toimuv tegevus on vahetult kõrvutatav ja võrreldav. Kontaktvõistlus tekib samalaadilist tööd tegevate inimeste vahel, nende üheaegse tegevuse käigus. Oluline on võistlejate visuaalne (ja ka auditiivne) kontakt, mis võimaldab võistlejatel jälgida üksteise tööd. Vajalik on teatav isetegevus tööprotsessis, võimalus rohkem teha s.t. töö ei või olla täielikult determineeritud masinate või muude tehniliste vahendite poolt. Tekkeprotsessilt on niisugune võistlus stiihiline, objektiivselt esinev. Subjektiivse mõjutamise ja juhtimisega on meil võimalus võimendada kontaktvõistlust. Kaalukat rolli mängivad kontaktvõistluses sotsiaal-psühholoogilised tegurid.

---

1 Vt. lähemalt Tartu Sidetehnika Ekspluatatsioonisõlmega sõlmitud teadusliku uurimistöö lepingu A-823 26.veebruarist 1968.a. täitmisaruanne, Tartu, 1969, lk.12.

Klassikaliseks näiteks kontaktvõistluse tekkimise kohta on saanud K.Marxi "Kapitali" esimeses köites esitatud kooperatsiooni analüüs.[1] K.Marx näitab võistluse tekkimist kontaktis (s.t. üheskoos) töötavate tööliste keskel. Ekslikult on paljud sotsialistliku võistluse uurijad püüdnud seada K.Marxi mõtte kogu võistlusteooria aluseks.[2]

Finišvõistlus ehk eesmärgivõistlus on selline võistluse alaliik, kus teatud eesmärgi püstitanud kollektiiv (inimeste grupp või üksikud isikud) püüab võistluse situatsiooni kasutades saavutada seda mitmesuguste vahenditega. Võrdlemine ja kokkuvõtete tegemine toimub pikemate ajavahemike (nädal, kuu, kvartal) järel. Eesmärgile jõudmise teed ja vahendid võivad võistlejail koguni erinevad olla. Finišvõistlus on tihedalt seotud inimeste majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste huvide, motiivide ja stiimulitega, mis tekivad inimeste tegevuse käigus objektiivselt. Igal inimesel avalduvad huvid ja käitumise motiivid erinevalt, individuaalselt, niipalju on eesmärgivõistlus subjektiivne. Inimene oma tegevusega realiseerib soovid, huvid, motiivid, millest tegevus lähtus. Seega muutusid nad objektiivseks reaalsuseks. Eesmärgivõistlus näib olevat objektiivse ja subjektiivse ühtsus.[3] Eesmärgivõistluses on eriti oluline juhtimise probleem. Eesmärgivõistlus saab olla efektiivne vaid siis, kui toetutakse teaduslikele alustele selle juhtimisel. Inimeste juhtimine aga eeldab head psühholoogia ja sotsiaalpsühholoogia tundmist, kuna nad läbivad kõiki sotsiaalseid suhteid ja on aluseks (selgelt või nähtamatult) kõigis sotsiaalse juhtimise protsessides: otsuste vastuvõtmisel, planeerimisel, asjaajamises jm.[4]

---

1 vt. K.Marx. Kapital I, Tln., 1953, lk.285-286.

2 Vt. näiteks Н.В.Лебедева, О.И.Шкаратан. Очерки истории социалистического соревнования, Лениздат, 1966, стр.8-9.

3 Vt. lähemalt M.Kubo. Võistluse juhtimise teoreetilisi probleeme. Kursusetöö, Tartu, 1969, lk.27-32.

4 Vt. А.И.Пригожин. В.И.Ленин о социально-психологических аспектах управления, "Вопросы философии", 1970, № 2, стр.23.

Näib, et sotsialistlikus ühiskonnas esineva võistluse oskuslikum kasutamine nõuab üldisest juhtimisteooriast tulenevate järelduste arvestamist. Väärib tähelepanu V.Trapeznikovi mõte, et süsteemide juhtimisel on oluline järgmise ahela realiseerumine:

TEAVAD - SUUDAVAD - TAHAVAD - JÕUAVAD.[1]

/ знают - могут - хотят - успевают /

Kui üks neist lülidest ei tööta, siis on juhtimine mitteefektiivne. Seda sellepärast, et

TEAVAD - on eesmärkide formuleerumine. Samuti seatud eesmärkide kasulikkuses veendumine, nendes selgusele jõudmine. Ühtlasi on see teaduslik-tehniliste ja organisatsioonilistele eelnev lahendamine.

SUUDAVAD - alla kuulub püstitatud ülesannete täitmiseks vajalike vahenditega, finantsiliste, materiaalsete, inimressurssidega varustamine.

TAHAVAD kompleksi kuulub V.Trapeznikovi arvates kolm stiimulite astet.

1. Hea töö eest on töölistel võimalus saada täiendavaid, perspektiivseid moraalseid või materiaalseid hüvitusi.
2. Negatiivne stiimul, sanktsioon halva töö eest, mis seisneb ohus kaotada midagi nii moraalses kui ka materiaalses mõttes.
3. Inimene töötab täie pingega sisemise vajaduse sunnil, teadlikult, väliste ergutavate mõjutusteta. Antud töötajate arenemise etapiga on tegemist kommunismis.

Võistluse õhutamisel tuleb arvestada, et kestvalt üht ja sama mõju tundes (kas rahulolu või ebameeldivust), see mõju nõrgeneb, nürineb. Inimene harjub nendega ja ei reageeri enam neile. Seepärast peab juhtimissüsteem leidma ja pidevalt ette nägema uusi stimuleerivaid faktoreid, neid oskuslikult kombineerima. Stiimulite süsteem tuleb korraldada nii, et huvi ei oleks ainult isiklik või ettevõtet ar-

1 Vt. В.Трапезников. Вопросы управления экономическими системами, "Наука и жизнь", 1969, № I, стр.10-20.

vestav, vaid kogu ühiskonna huvisid haarav. Stiimulite oskuslik leidmine ja kasutamine nõuab veel tõsist teaduslikku tööd, sealhulgas olemasolevate psühholoogia, sotsioloogia, pedagoogika, juhtimisteaduse, majandusteaduste jt. saavutuste praktikasse rakendamist.

JÄÄVAD kompleksis esitab V.Trapeznikov töö kiirendamise, efektiivsuse probleemi.[1]

B.Glinski eristab kolm töötegemise tempot:

1) normaalne, kus töö tootlikkus on 100 % ja inimese käimise kiiruses võrduks see 4,8 km/t;
2) aeglane. Töö tootlikkus oleks 80 %, käimise kiirus 3,2 km/t;
3) kiirendatud. Töö tootlikkus oleks 125 % , käimise kiiruses oleks see 6,4 km/t. Preemia peaks antud juhul põhipalgast moodustama 20-30 %.

Oluline on rõhutada, et kiirendatud tempo võib saavutada nii tootmise eeskujulikuma organiseerimisega kui ka stimuleeriva süsteemi kasutamise täiustamisega. Normaalne tempo on tavaline põhjendatud töönormide olemasolu korral ajatöö juures. Aeglane tempo esineb harilikul ajatööl ilma normide ja premeerimiseta.[2]

Sellised oleksid möningad teoreetilised järeldused võistluse praktika üldistamisest mõnedes ENSV tööstusettevõtetes sotsialistliku võistluse parteilisel juhtimisel.

---

1 Lähemalt vt. В.Трапезников , op. cit.,

2 Vt. Б.Глиньский. Теория и практика управления промышленными предприятиями, Москва, 1969, стр. 105-106.

K O K K U V Õ T E

V.I.Lenini võistlusekäsitluse tundmaõppimine lubab järeldada, et kapitalistlikus ühiskonnas esinevast võistlusest on Lenin enam tähelepanu osutanud võistlusele kaubanduse valdkonnas - konkurentsile. Konkurents ei ole asjade (kaupade) vaheline võistlus, vaid inimeste, kaubatootjate vaheline võistlus. Konkurentsil on progressiivne osa kapitalistliku ühiskonna arenemisel. Konkurents kiirendab maa tootlike jõudude arengut, õhutab ettevõtlikkust, uute tehnika ja teaduse saavutuste rakendamist jne.

Imperialismi staadium kapitalismi arenemises on kapitalistlike monopolide massilise arenemise aeg, üleminek vabalt konkurentsilt monopolistlikule kapitalismile. Monopoolne seisund tootmises põhjustab monopoolsed, reaktsioonilised tendentsid ka poliitikas.

V.I.Lenin kritiseerib konkurentsi moraalset-eetilisest aspektist vaadatuna. Kaubanduslik võistlus monopolistlikus kapitalismis ei anna enam elanikkonna enamusele võimalusi massiliseks ettevõtlikkuse, algatusvõime, aktiivsuse arendamiseks.

Sotsialistlikus ühiskonnas võistlust käsitlev esimene Lenini ulatuslikum töö "Kuidas organiseerida võistlust?" ei põhine geniaalsele mõttesähvatusele ega ole ajendatud ainult igapäevasest päevakajalisest vajadusest, vaid see on põhjaliku uurimistöö vili ja baseerub ühiskonnaelu protsesside põhjalikul uurimisel. Lenini vaated võistlusele sotsialistlikus ühiskonnas on tema varasema võistlusekäsituse loomulikuks jätkuks.

Kapitalismilt sotsialismile üleminekul peab Lenin vajalikuks kasutada teadlikult erinevaid võistluse avaldumise

valdkondi: kaubanduslikku võistlust, monopoli, võistlust tööprotsessis, võistlust kapitalistliku majandussüsteemiga. Seda tingis sotsialismi reaalse arenemise vastuoluline protsess ja kaubatootmise sälumine.

Sotsialismis areneva võistluse üheks oluliseks valdkonnaks pidas Lenin võistlust tööprotsessis - töövõistlust, - ja võistlust ettevõtete, kommuunide vahel - majanduslikku võistlust. Võistluse peamiseks eesmärgiks seadis Lenin kommunismi ülesehitamise kõige ratsionaalsema ja kiirema tee ning ratsionaalsemate vahendite leidmist.

Võistluse ärakasutamise seostab Lenin demokraatliku tsentralismi printsiipide järjekindla rakendamisega, isiksuse vaba ja igakülgse arenemise võimaluste avardamisega.

Oluline on leninlik võistlusekäsituse meetod. Võib väita, et Lenin mõistab võistlust ühiskonnas esineva objektiivse nähtusena, mida on võimalik ära kasutada ja mille massiliseks arendamiseks sotsialism eeldused loob.

Kaasajal on võistluse probleeme uuritud mitmest eri aspektist. Enam tähelepanu on pööranud ajaloolased, majandusteadlased, sotsioloogid-psühholoogid. Terviklikku võistluseteooriat aga loodud veel ei ole. Puudub teooriale omane kategooriate süsteem.

Põhjalikumalt on läbi uuritud sotsialistliku võistluse ajaloo ja parteilise suunamise kogemused. Võistluse metodoloogilised uuringud on aga alles alanud.

Nii varasemates uurimustes kui ka käesolevas diplomitöös selgus, et senises võistluse uurimustes esineb tunduvaid lahkuminekuid V.I.Lenini vaadetest. Võistlust defineeritakse kui instrumenti, kui subjektiivset nähtust, millega on võimalik lahendada mitmesuguseid sotsiaalseid, majanduslikke jt. probleeme.

Võistlus ise võrdsustatakse või taandatakse võistluse juhtimise küsimusele. Subjektivistliku vaate järgi on võistlus inimesest, tema tahtest ja teadlikkusest lähtuv fenomen, mitte aga reaalsete inimestevaheliste suhete arenemise protsess.

Ebateaduslike seisukohtade valitsemine teaduslikus kirjanduses pikema aja jooksul on viinud subjektivismi ja formalismi vohamisele ka võistluse juhtimise praktikas, rahvamjanduses.

NLKP poliitikas on pidevalt taotletud lahtisaamist formaalsest suhtumisest, tühjade sõnade tegemisest, paberlikust asjaajamisest võistluse organiseerimisel. Kuni viimase ajani aga leiavad nimetatud nähtused praktikas ikkagi aset. Seda kinnitasid ka käesoleva diplomitöö ettevalmistamise käigus läbiviidud uurimistulemused.

Viimaste aastate muutused majanduspoliitikas on suurel määral tõstnud juhtiva kaadri huvi võistluse probleemide lahendamise vastu ettevõtteis. Selle kinnituseks on otseste kontaktide tekkimine teadlaste ja praktikute vahel.[x]

1968.-1970.aastatel toimusid mõningad nihked Tartu Tarbijate Kooperatiivi, Tartu Kammivabriku ja trikotaaživabriku "Marat" võistluse juhtimise meetodites ja vormides. Võistluse suunamise uute süsteemide loomisel peeti silmas asjaolu, et võistlus annaks reaalseid tagajärgi kogu ettevõtte töös.

Esmase tähtsusega ülesandeks oli juhtiva kaadri enda suhtumise muutumine. Võistlusse suhtumise muutumise üheks eelduseks oli marksistlik-leninliku võistlusekäsituse põhiseisukohtade tundmaõppimine ja teaduse soovituste praktiline kasutuselevõtmine. TTK ja TK suudeti nimetatud ülesande lahendamisel mõningat edu saavutada. Kuid aastate jooksul väljakujunenud traditsioonide ületamine vajab veel pikemaajalist tööd ning olulisi progressiivseid nihkeid majanduspraktikas endas.

Võistluse juhtimisel asuti seda seostama igapäevase töö analüüsiga. Kuu töötulemuste arutelust püüti osa võtma tõmmata kogu kollektiivi, mille tulemusena avanes töölistele või-

---

[x] Nagu märgib B.Poršnev, ei ole halvemat niisugustest praktikutest, kes elu nõuetele vastu rutates löövad käega küsimuste teoreetilisele uurimisele. /Б.Ф.Поршнев. Элементы социальной психологии. В сб. "Проблемы общественной психологии", Москва, 1965, стр.173./

malus vahetuks töötulemuste võrdlemiseks. Kujunesid soodsad võimalused võistluse juhtimise leninlike printsiipide üha täielikumaks ja efektiivsemaks rakendamiseks.

Huvitavaid tulemusi võistluse situatsiooni võimendamiseks on uute preemiasüsteemide loomisel saavutatud "Maratis". Preemia seostamine teatud osa töö täitmisega andis võimaluse töö intensiivsuse suurendamiseks.

Tootmise juhtimises tervikuna aga pole veel suudetud minna teaduslikele alustele. See ei võimalda omakorda kasutada kõiki soovitusi ja ettepanekuid võistluse juhtimise taseme tõstmiseks. Kuid võistluse edukam rakendamine on vajalik.

Võistluse leninlik juhtimine eeldab, et parteiorganisatsioonid saavutaksid ettevõtte kõigi juhtimislülide harmoonilise koostöö. Selle üheks teeks on juhtiva kaadri teadlikkuse taseme tõstmine. Ent ettevõtte majanduslik-sotsiaalse tegevuse edukus ei sõltu ainult seaduspärasuste tunnetamisest ja nende teaduslikust läbitöötatusest, vaid paljus ka kommunistide, spetsialistide-juhtide, tööliste-aktivistide tahtest ja valmisolekust teaduse saavutuste kasutusele võtmiseks, nende oskusest järjekindlaks organisatoorseks tegevuseks.

Nagu selgus uurimistöö käigus, ongi ettevõtete partei-, ametiühingu- ja komsomoliorganisatsioonide ning administratsioonide esmaseks ülesandeks praegu võistluse juhtimise leninlike printsiipide maksimaalne ja järjekindel elluviimine.

Р Е З Ю М Е

Исследование ленинского учения о соревновании приводит нас к выводу,что из всех видов соревнований,встречающихся в капиталистическом обществе,свое внимание Ленин обратил соревнованию в области торговли - конкуренции. Конкуренция не является соревнованием между вещами (товарами),а между людьми в обществе производителей товаров. Конкуренция имеет прогрессивное значение для развития капиталистического общества. Конкуренция ускоряет рост производительных сил страны,побуждает предприимчивость,внедрение новой техники и достижений науки и т.д.

Стадия империализма в развитии капитализма - это время массового развития монополий,перехода от свободной конкуренции капитализма к монополистическому капитализму. Монополистические отношения в производстве обусловливают и реакционные тенденции в политике.

В.И.Ленин критикует капиталистическую конкуренцию исходя из морально-этических аспектов. Торговое соревнование, конкуренция при монополистическом капитализме не дает большинству населения возможности к массовому предпринимательству,развитию активности и инициативы.

Первое произведение В.И.Ленина,рассматривающее соревнование в социалистическом обществе, - "Как организовать соревнование?" - это не продукт гениального проблеска мысли и не работа,отвечающая только злобе дня,а является продуктом глубокого и длительного научного исследования,основанного на научном изучении процессов общественного развития. Взгляды Ленина на соревнование в социалистическом обществе являются логическим продолжением его более ранних взглядов на соревнование.

В период перехода от капитализма к социализму Ленин

считает нужным сознательно применять соревнование в различных областях: торговое соревнование, монополию, соревнование в процессе труда - трудовое соревнование, соревнование с капиталистической экономической системой и т.д. Это было обусловлено противоречивым процессом переходного периода от капитализма к социализму, реального развития социализма и сохранением товарного производства при социализме.

Одной из важнейших областей соревнования при социализме Ленин считал соревнование в процессе труда и соревнование между предприятиями, коммунами- экономическое соревнование. Главной задачей соревнования Ленин ставил нахождение наиболее рациональных средств и наиболее быстрых путей для построения нового общества.

Использование соревнования Ленин связывает с последовательным проведением принципов демократического централизма, с всесторонним расширением возможностей развития свободной и разносторонней личности.

Важен ленинский метод рассмотрения соревнования. Можно утверждать, что Ленин понимал соревнование как явление, объективно встречающееся в обществе, которое возможно использовать и для массового развития которого социализм создает все предпосылки.

В настоящее время проблемы соревнования изучены с различных аспектов. Больше всего внимание на эти проблемы обращали историки, экономисты, социальные психологи. Однако целостная теория соревнования пока ещё не создана. Пока ещё отсутствует система категорий, свойственная теории.

Наиболее основательно изучены вопросы истории социалистического соревнования и опыт его партийного руководства. Методологические исследования соревнования только начались.

Как в более ранних исследованиях, так и в настоящей дипломной работе выяснилось, что в исследованиях соревнования встречаются значительные расхождения со взглядами В.И.Ленина. Соревнование определяется как инструмент, как

субъективное явление,с помощью которого можно разрешать многие социальные,экономические и другие проблемы.

Само соревнование отождествляется или сводится к вопросам руководства соревнованием. Исходя из субъективистских взглядов,соревнование - это феномен,исходящий от человека,от его воли, его сознания, а не реальный процесс развития реальных отношений между людьми.

Господство длительное время в научной литературе антинаучных положений привело к расцвету субъективизма и формализма и в практике руководства соревнованием и народным хозяйством.

КПСС постоянно стремится избавиться от формального отношения, бумажной волокиты в деле организации соревнования. Однако и до последнего времени указанные явления все-таки встречаются на практике. Это подтвердили и исследования, проведенные в процессе написания данной дипломной работы.

Изменения, прошедшие в последние годы в хозяйственной политике, значительно подняли интерес руководящих кадров к разрешению вопросов, связанных с соревнованием на предприятиях. Подтверждением этого является возникновение прямых контактов между учеными и практиками.

В 1968-1970-е гг. произошли некоторые сдвиги в формах и методах руководства социалистическим соревнованием в Тартуской потребительской кооперации,на Тартуской гребеночной фабрике и трикотажной фабрике "Марат". При создании новых систем руководства соревнованием имелось в виду, что соревнование должно дать реальные результаты в работе всего предприятия.

Задачей первостепенной важности было изменение отношения самих руководящих кадров к этому вопросу. Одной из предпосылок изменения отношения к соревнованию было изучение основных положений марксистско-ленинского понимания соревнования и внедрение в практику рекомендаций науки. В Тартуской потребительской кооперации и на Тартуской гребеночной фабрике при разрешении этих вопросов достигнуты некоторые успехи. Однако для преодоления годами сложившихся

традиций нужно ещё длительно потрудиться. Нужны и существенные прогрессивные сдвиги в самой хозяйственной практике.

Руководство соревнованием начинается связываться с анализом повседневной работы. К обсуждению результатов работы за месяц старались привлекать весь коллектив,что дало возможность самим рабочим сравнивать результаты своей работы. Создались благоприятные условия для все более полного и эффективного применения ленинских принципов руководства соревнованием.

Интересные результаты в деле усиления эффективности соревнования дало создание новой премиальной системы на фабрике "Марат". Связывание премии с выполнением определенной части работы дало возможность увеличить интенсивность труда.

При руководстве трудовых процессов в целом пока ещё не сумели перейти на научную основу. Это,в свою очередь, не позволяет применять все рекомендации и предложения в деле улучшения руководства соревнованием. Однако поднять эффективность соревнования настоятельно необходимо.

Ленинское руководство соревнованием предполагает,что партийная организация добьется более гармоничного сотрудничества всех звеньев управления предприятием. Одним из путей к этому - поднятие уровня сознательности руководящих кадров. Однако успех социально-хозяйственной деятельности предприятия зависит не только от познания закономерностей и их научной обработки,но и в огромной степени от готовности и желания коммунистов, специалистов-руководителей и рабочих активистов на практике применить достижения науки, их способность к последовательной организационной деятельности.

Как выяснилось в процессе исследования,первейшей задачей партийных,профсоюзных,комсомольских организаций и административных органов в настоящее время является максимальное и последовательное внедрение ленинских принципов в руководство соревнованием.

K A S U T A T U D K I R J A N D U S

Marksismi-leninismi klassikud

Marx, K., Filosoofia viletsus, Tln., 1964.

Marx, K., Kapital I, Tln., 1953.

Lenin, V.I., Agraarküsimuse teeside esialgne visand, T., 31.kd.

Lenin, V.I., Agraarküsimus ja "Marxi arvustajad", T., 5.kd.

Lenin, V.I., Agraarküsimus Venemaal XIX sajandi lõpul, T., 15.kd.

Lenin, V.I., Ametiühingutest, T., 32.kd.

Lenin, V.I., Artikli "Asja kommertskäsitlus" plaan, T., 42.kd.

Lenin, V.I., Artikli "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" esialgne visand, T., 27.kd.

Lenin, V.I., Ettekanne laupäevakute kohta, T., 30.kd.

Lenin, V.I., Ettekanne Nõukogude Rahandusosakondade esindajate Ülevenemaalisel kongressil 18.mail 1918, T., 27.kd.

Lenin, V.I., G.M.Krżižanovskile, T., 35.kd.

Lenin, V.I., Hariduse Rahvakomissariaadile, T., 28.kd.

Lenin, V.I., Imperialism kui kapitalismi kõrgeim staadium, T., 22.kd.

Lenin, V.I., Inglise ja saksa tööliste rahvademonstratsioon, T., 15.kd.

Lenin, V.I., Kapitalismi arenemine Venemaal, T., 3.kd.

Lenin, V.I., Kapitalism põllumajanduses, T., 4.kd.

Lenin, V.I., Kehvtalurahvale, T., 6.kd.

Lenin, V.I., Kodutööonduse loendus Permi kubermangus, T., 2.kd.
Lenin, V.I., Kommunistlikule varustamisele ülemineku abinõudest, T., 28.kd.
Lenin, V.I., Kriisi õppetunnid, T., 5.kd.
Lenin, V.I., Kuidas organiseerida võistlust?, T., 26.kd.
Lenin, V.I., Kulla tähendusest, T., 33.kd.
Lenin, V.I., Kõne 12.juunil 1920.a., T., 35.kd.
Lenin, V.I., Kõne rahva petmisest vabaduse ja võrdsuse loosungitega, T., 29.kd.
Lenin, V.I., Kõne toitlusolukorra ja söjalise olukorra kohta, T., 29.kd.
Lenin, V.I., Kõne VK(b)P Moskva organisatsiooni aktiivi koosolekul 6.XII 1920.a., T., 35.kd.
Lenin, V.I., Kõne VKP organisatsioonidele partei programmi ettevalmistamise kohta, T., 30.kd.
Lenin, V.I., Kõne III Ülevenemaalisel Ametiühingute kongressil, T., 30.kd.
Lenin, V.I., Kõne III Ülevenemaalisel tekstiilitööliste kongressil, T., 30.kd.
Lenin, V.I.,Kõne III Ülevenemaalisel veetranspordi tööliste kongressil, T., 30.kd.
Lenin, V.I., Majandus ja poliitika proletariaadi diktatuuri ajajärgul, T., 30.kd.
Lenin, V.I., Majandusliku romantismi iseloomustuseks, T., 2.kd.
Lenin, V.I., Marksismi karikatuurist, T., 23.kd.
Lenin, V.I., Marksismi kolm allikat ja kolm komponenti, T., 19.kd.
Lenin, V.I., Marksistlikud vaated agraarküsimusele, T., 6.kd.
Lenin, V.I., Materjale partei programmi revideerimise kohta, T., 24.kd.
Lenin, V.I., Millisest pärandist me loobume, T., 2.kd.
Lenin, V.I., Mis on "rahvasõbrad" ja kuidas nad võitlevad sotsiaaldemokraatide vastu?, T., 1.kd.

Lenin, V.I., Mis teha?, T., 5.kd.
Lenin, V.I., Moskva kubermangu VII parteikonverents, T., 33.kd.
Lenin, V.I., Märkmed majandusliku ülesehitustöö järjekordseid ülesandeid käsitlevate Trotski teeside projekti kohta, T., 42.kd.
Lenin, V.I., Märkusi Plehhanovi programmi teise projekti kohta, T., 6.kd.
Lenin, V.I., Narodnikluse majanduslik sisu, T., 1.kd.
Lenin, V.I., Niinimetatud turgude küsimuse kohta, T., 1.kd.
Lenin, V.I., Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded, T., 27.kd.
Lenin, V.I., Oktoobrirevolutsiooni neljandaks aastapäevaks, T., 35.kd.
Lenin, V.I., Resolutsiooniprojekt "Ametiühingute ülesanded ja nende täitmise meetodid", T., 35.kd.
Lenin, V.I., Seletus trahvide seaduse kohta, T., 2.kd.
Lenin, V.I., Sisepoliitiline ringvaade, T., 5.kd.
Lenin, V.I., Sotsiaaldemokraatia agraarprogramm esimeses Vene revolutsioonis, T., 13.kd.
Lenin, V.I., Streikidest, T., 4.kd.
Lenin, V.I., Sündmused Balkanil ja Pärsias, T., 15.kd.
Lenin, V.I., Teesid söja kohta, T., 36.kd.
Lenin, V.I., Toitlusmaksust, T., 32.kd.
Lenin, V.I., Uued ajad, vanad vead uuel kujul, T., 33.kd.
Lenin, V.I., Uuest majanduspoliitikast, T., 33.kd.
Lenin, V.I., Uus majanduspoliitika ja poliitharidustööliste ülesanded, T., 33.kd.
Lenin, V.I., Vabariigi sise- ja välispoliitikast, T., 33.kd.
Lenin, V.I., Vastus hr. P.Nežđanovile, T., 4.kd.
Lenin, V.I., Vastus uue programmi projekti arvustusele, T., 6.kd.
Lenin, V.I., Veel kord ametiühingutest, T., 32.kd.
Lenin, V.I., Venemaa Sotsiaaldemokraatliku Töölispartei programmi projekt, T., 6.kd.

Lenin, V.I., Vene Sotsiaaldemokraatia agraarprogramm, T., 6.kd.
Lenin, V.I., Viljaga vabalt kauplemisest, T., 29.kd.
Lenin, V.I., VK(b)P seitsmes kongress. Programmi projekti mustandvisand, T., 27.kd.
Lenin, V.I., VK(b)P VII kongress. Ettekanne partei programmi kohta, T., 29.kd.
Lenin, V.I., VK(b)P programmi projekt, T., 29.kd.
Lenin, V.I., VK(b)P VIII kongress. Partei programmi kohta peetud ettekande lõppsõna, T., 29.kd.
Lenin, V.I., VK(b)P IX kongressi avamine 29.märtsil 1920.a., T., 30.kd.
Lenin, V.I., VK(b)P X kongress. Aruanne VK(b)P Keskkomitee poliitilise tegevuse kohta, T., 32.kd.
Lenin, V.I., VK(b)P X kongress. Ettekanne toiduainete andmise kohustuse asendamisest naturaalmaksuga 15. märtsil, T., 32.kd.
Lenin, V.I., VSDTP Keskkomitee ettepanek, T., 36.kd.
Lenin, V.I., VSDTP ühinemiskongress, T., 10.kd.
Lenin, V.I., VSDTP V (ülevenemaaline) konverents, T., 15.kd.
Lenin, V.I., Väliskaubanduse monopolist, T., 33.kd.
Lenin, V.I., ÜAÜKN-i kommunistliku fraktsiooni istung, T., 44.kd.

Publitseeritud allikad

- Kooperatiivkaubanduse organiseerimise parandamisest ja selle kultuuri tõstmisest, Tallinn, 1969.
- NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, 1.kd., Tallinn, 1956.
- Sotsialistliku võistluse tingimused Eesti NSV Tarbijate Kooperatsioonis, Tallinn, 1967.
- Tartu Kammivabriku ametiühingukomitee koosolekute protokollide kaustad aastatel 1966-1970.

- Tartu Kammivabriku parteiorganisatsiooni üldkoosolekute ja büroo protokollid 1966-1970.
- Tartu Sidetehnika Ekspluatatsioonisõlmega sõlmitud teadusliku uurimistöö lepingu A-832 täitmisaruanne 26.oktoobrist 1968.a.
- Tartu Tarbijate Kooperatiivi ametiühingukomitee koosolekute protokollid aastatel 1967-1970.
- Tartu Tarbijate Kooperatiivi parteiorganisatsiooni üldkoosolekute ja büroo protokollid aastatel 1967-1970.
- Tartu Tarbijate Kooperatiivi Varumiskontori ja Kooperatiivkaubastu kollektiivleping 1969.aastaks, Tartu 1969.
- Trikotaaživabrik "Marat" parteiorganisatsiooni üldkoosolekute ja büroo protokollid aastatel 1968-1970.
- Trikotaaživabrik "Marat" töötasuosakonna kaustad
  "Sotsialistlik võistlus 1968.a."
  "Sotsialistlik võistlus 1969.a."
  "Sotsialistlik võistlus 1970.a."
- Vladimir Iljitš Lenini 100. sünni-aastapäevaks. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee teesid, Tallinn,1970.
- **Улутчить организацию социалистического соревнования /В ВЦСПС/, "Советские профсоюзы", 1969, № 19.**

Kirjandus

Dobrohotov, O., Ametiühingute osast sotsialistliku võistluse organiseerimisel ettevõtetes, Tallinn,1964.

Durant, W., Lood filosoofia ajaloost II, Tartu,1937.

Ojakäär, V., Džässmuusika, Tallinn,1966.

Wörterbuch der Marxistisch-Leninistischen Soziologie. Westdeutschen Verlag. Köln und Opladen,1969.

Гак Г.М., Диалектика коллективности и индивидуальности, М., 1967.

Глиньский В., Теория и практика управления промышленными предприятиями, Москва, 1969.

Гулагина Г.А., 100 игр по истории, М., 1967.

Гутштейн А.И., Управление промышленным предприятием и кибернетика, Москва, 1969.

Евстафьев Г.Н., Социалистическое соревнование - закономерность и движущая сила экономического развития Советского общества, М., 1952.

Зеркин Д.П., Источники и движущие силы развития социалистического общества, Изд.-во Ростовского Университета, Ростов-на-Дону, 1966.

Зильберфарб И., Социальная философия Шарля Фурье, М., 1964.

Кашина В., Социалистические объязательства: экономические обоснавания и техническое обеспечение, Профиздат, 1968.

Кваша Я.Б., Статистика новой техники, М., 1966.

Косичев А.И., Учение В.И.Ленина о социализме, М., 1970.

Лебедева Н.Б., Шкаратан О.И., Очерки истории социалистического соревнования, Лениздат, 1966.

Лохманенко Н.А., Соревнование в социалистическом обществе, Минск, 1963.

Мабли Г., Избранные произведения, М.-Л., 1950.

Пляхман Л.С., Гранаткин Ю.А., Экономика социалистической промышленности, Изд.-во Ленинградского Университета, 1967.

Поршнев Б.Ф., Социальная психология и история, М., 1966.

Пуни А.Ц., Психологическая подготовка к соревнованию в спорте, М., 1969.

Ракитский Б.В., Формы хозяйственного руководства предприятием, М., 1969.

Spirkin, A., Marksistliku filosoofia kursus, Tallinn, 1966.

Хромов П.А., В.И.Ленин о производительности труда, М., 1969.

Шибутани Т., Социальная психология, Москва, 1969.

Щепанский Я.,Элементарные понятия социологии, Москва, 1969.

Koger, K., Mönda K.Marxi ja F.Engelsi vöistlusekäsitlusest. TRÜ Toimetised. Vihik 203, Tartu, 1967.

Валеев Ш.И., Роль производственного коллектива в совершенствовании организации труда. В сб. "Социалистический производственной коллектив как категоря политической экономии", М., 1966.

Зайкин В.П., Головко Е.М., Влияние товарного производства на соревнование при социализме. В сб. "Тезисы докладов", Ростов-на-Дону, 1967.

Зайкин В.П., Социалистическое соревнование как социально-экономическая категория. В сб. "Тезисы докладов", Ростов-на-Дону, 1967.

Зайкин В.П., Соревнование и разделение труда в социалистическом обществе. В сб. "Экономические проблемы технического прогресса в СССР", Изд-во Ростовского Университета, 1968.

Колбановский В.Н., В.И.Ленин и проблемы социальной психологии. В сб. "Проблемы общественной психологии", М., 1965.

Колбановский В.Н., Предмет,методы и актуальные проблемы советской общественной психологии. В сб. "Проблемы общественной психологии", М., 1965.

Красильников В., Конкретно-социологическое исследование состояния руководства движением за коммунистический труд. В сб. "Из опыта конкретных социологических исследовании", Изд. Московского Университета, 1969.

Кузьминов И.И., Коллективность как основа социалистического производства. В сб. "Социалистический производственный коллектив как категория политической экономики, М., 1966.

Куличенко В.А., Роль критики и самокритики в управлении социалистическим обществом. В сб. "Научное управление обществом", вып. 2, М., 1968.

Литвиненко Н.Г., О единстве теории и практики в социальном познании. В сб. "Проблемы познании социальных явлении", М., 1968.

Прошнев В.Ф., Элементы социальной психологии. В сб. "Проблемы общественной психологии", М., 1965.

Хабибулина Р.Я., Особенности социалистического соревнования. В сб. "Рабочий класс СССР на современном этапе", Изд. Ленинградского Университета, 1968.

Tammistu, A., Uue majandusreformi tingimustes, "Eesti Kommunist", 1969, nr.10.

Абалкин Л., Проблемы методологии исследования экономических явлений в работах В.И.Ленина, "Экономические науки", № 2, 1969.

Алуф И.А., В.И.Ленин о коммунистическом отношении к труду., "Вопросы истории КПСС", № 12, 1965.

Андреев А., Инициатива масс - мощный источник подъема сельского хозяйства, "Коммунист", № 9, 1968.

Апресян Г.З., Ленинские идеи о строение нового и этико-эстетические аспекти социалистического созидания, "Философские науки", № 1, 1970.

Бирман А., Реформа и ты, "Молодой коммунист", № 1, 1970.

Богоназов Г., Ленинское наследие и некоторые проблемы политической экономии социализма, "Экономические науки", № 5, 1969.

Борисенков В.М., Деятельность партийных организации по экономическому образованию масс, "Вопросы истории КПСС", № 12, 1964.

Елисеев Г., Вляхман Л., Ленинские принципы соревнования и современность, "Молодой коммунист", № 4, 1969.

Корнильчикова З., Рольэкономики живого и общественного труда в повышении эффективности производства, "Экономические науки", № 8, 1969.

Кронрод Я., Рбъективные и субъективные факторы в развитии социалистической экономики, "Экономические науки", № 7, 1969.

Ляпин А., Гржегоржевский А., Технический прогресс и развитие социалистического труда, "Социалистический труд", № I, 1969.

Немеж Д., Некотроые итоги проведения ленинской политики в Венгрии, " Проблемы мира и социализма", № 3, 1970.

Пешехонов В., Планомерное развитие социалистической экономики. Экономическая роль социалистического государства, "Экономические науки", № 5, 1969.

Пригожин А.И., В.И.Ленин о социально-психологических аспектах управления, "Вопросы философии ", № 2,1970.

Ракитский Б., Ленинское учение о социалистическом соревновании, "Вопросы экономики", № 3, 1970.

Савитская Л.М., Некоторые вопросы историографического исследования Советского рабочего класса, "Вестник Ленинградского Университета", История.Язык. Литература, № I4, 1969.

Селунская В.И., Разработка В.И.Лениным вопросов классовой структуры Советского общества переходного периода, "История СССР", № 2, 1970.

Смольков В.Г., В.И.Ленин о роли соревнования в ускорении общественного прогресса, "Вопросы философии", № 3, 1970.

Соловева К., Экономические закономерности возникновения и становления социализма, "Экономические науки", № 3, 1969.

Суслов И., Ленинские принципы организации социалистического соревнования и хозрасчетные интересы, "Экономические науки", № I, 1970.

Трапезников В., Вопросы управления экономическими системами, "Наука и жизнь" № I, 1969.

Хабибулина Р.Я., Поколение ударников, "Вопросы истории КПСС", № I2, 1963.

Черпаков В.А., Современные либерально-буржуазные и леворадикальные теории с точки зрения ленинских идей революционного процесса, "Вестник Московского Университета", Экономика, № I, 1970.

Brežnev, L.I., Kõne Harkovi traktoriehitajate koosolekul 13.aprillil 1970.a., "Rahva Hääl", nr.87, 1970.

Vajakas, E., Otsingud ja leiud, "Rahva Hääl", nr.267, 1969.

Голубцов Ю., Соревнование не терпит формализма, "Труд", № 51, 1970.

Ефимкин В., Так начиналось соревнование, "Экономическая газета", № 17, 1969.

Котляревский Б., Лично ответственны, "Труд", № 289, 1969.

Солодовников А., Так кто же впереди?, "Труд", № 34, 1970.

Käsikirjad

Aule, J., Sotsialistliku riikliku tööstusettevõtte sotsialistliku võistluse juhtimise juriidilisi küsimusi, Diplomitöö, Tartu, 1968.

Koger, K., Marksistlik-leninlikust võistlusekäsitlusest ja sotsialistliku võistluse parteilise juhtimise küsimustest Eesti NSV tööstuses aastail 1958-1965, Dissertatsioon, Tartu, 1969.

Калакура Я.С., Коммунистическая партия Украины в борьбе за повышение и дальнейшее развитие ленинских принципов социалистического соревнования /1959-1965 гг./, Автореферат, Львов, 1968.

Когер К.Э., Марксистко-ленинский подход к соревнованию и опыт партийного руководства социалистическим соревнованием в промышленности ЭССР /1958-1965 гг./, Автореферат, Таллин, 1970.

S I S U K O R D

Sissejuhatus .....lk. 2

I peatükk

V.I.Lenin võistlusest. Sotsialistlikus ühiskonnas esineva võistluse teoreetilisi probleeme.....lk. 6

1. Ülevaade sotsialistliku võistluse teadusliku uurimise alasest olukorrast.....lk. 7

1. 1. Võistluse uurimise erinevatest aspektidest.....lk. 7

1. 2. Võistluse olemuse ja ülesannete uurimisest.....lk. 10

1. 3. Objektiivne ja subjektiivne võistlus.....lk. 16

1. 4. Võistluse funktsioonidest.....lk. 17

2. V.I.Lenin võistlusest. Võistluse juhtimise leninlikud printsiibid tänapäeval.....lk. 21

2. 1. V.I.Lenin võistlusest kapitalistlikus ühiskonnas.....lk. 21

2. 2. V.I.Lenin võistlusest sotsialistlikus ühiskonnas.....lk.27

2. 3. V.I.Lenin võistluse tekkimisest ja juhtimisest. lk. 35

2. 4. Võistluse organiseerimise ja juhtimise leninlikest printsiipidest tänapäeval..... lk. 40

2. 5. Võistluse organiseerimise raskused ning nende ületamine .....lk. 43

II peatükk

Võistluse organiseerimise ja juhtimise küsimusi mõnedes Eesti NSV asutustes ja ettevõtetes aastatel 1968-1970.....lk. 48

1. Tartu Tarbijate Kooperatiiv.....lk. 53
2. Tartu Kammivabrik.....lk.66
3. Trikotaaživabrik "Marat".....lk. 79

Kokkuvõte.....lk. 93
Kasutatud kirjandus.....lk.101